

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE MIGRANTOV V SLOVENIJI

POROČILO RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

Financerja: Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Vodja projekta: dr. Natalija Vrečer

Avtorice poročila: dr. Natalija Vrečer, mag. Ester Možina, Metka Svetina, Natalija Žalec, dr. Petra Javrh, Teja Ziherl

Začetek projekta: 1. 1. 2008

Zaključek projekta: 31. 12. 2008

Ljubljana, december 2008

Kazalo

Uvod	4
Vključevanje migrantov v sistem izobraževanja – primerjalni vidik: ZDA, Nemčija, Velika Britanija, Francija	7
Uvod	7
ZDA	9
Nemčija.....	12
Velika Britanija.....	16
Francija	18
Analiza sistemskih in zakonskih podlag za izobraževanje in usposabljanje migrantov.....	21
Zakonske podlage za izobraževanje in usposabljanje migrantov v Sloveniji.....	21
Analiza strateških in razvojnih dokumentov z vidika usposabljanja in izobraževanja migrantov v Sloveniji	34
Pravne podlage za skupno imigracijsko politiko Evropske unije	38
Strateški dokumenti Evropske unije o izobraževanju in usposabljanju tujcev.....	46
Pristojnosti in upravljanje izobraževanja in usposabljanja migrantov v Sloveniji	50
Značilnosti migrantov v Sloveniji.....	52
Analiza izobraževalne ponudbe z vidika migrantov	54
Viri in zbiranje podatkov.....	54
Potrebe po izobraževanju, kot izhajajo iz značilnosti ciljne skupine	56
Tečajji slovenščine za tujce - Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik	60
Azilni dom.....	70
Terenska raziskava o izobraževalni ponudbi za migrante v mreži ljudskih univerz	71
Analiza trga dela: ankete z delodajalci	102

Metodologija: anketa	103
O podjetju.....	103
Zaposlovanje migrantov	109
Analiza izobraževalnih potreb migrantov: rezultati intervjujev	116
Metodologija: intervjuji.....	116
Analiza intervjujev	117
Osebni podatki	117
Življenje v slovenski družbi	123
Izobraževanje.....	126
Predlogi za nove izobraževalne programe	129
Uvodne misli.....	129
Cilji izobraževanja	130
Vrednote.....	131
Vsebine učenja	132
Načela in oblike učenja.....	133
Izvajalci izobraževanja in podporne dejavnosti.....	134
Načrt izobraževanja migrantov	135
Zaključek.....	139
Literatura	148
Pomembnejši zakoni in dokumenti za področje integracije tujcev.....	151
Slovenski.....	151
Evropski	152
Priloge.....	154

Uvod

Migracije so sodobno družbeno dejstvo. Pravzaprav so bile migracije značilne za vsa zgodovinska obdobja, a še nikoli ni bilo toliko preseljevanj kot v pozni moderni. Poleg tega sodobna informacijska tehnologija omogoča veliko več stikov med pripadniki različnih kultur, kot jih je bilo včasih (internet, E-mail, razvoj telefonije, vključno z video tehnologijo). Tako so v pozni moderni vse evropske družbe (in večina svetovnih) etnično mešane. V Evropi se dogajajo demografske spremembe, število aktivnega prebivalstva upada, več se število ostarelih. Po oceni Evropske komisije (2007) bo v Evropi do leta 2050 število ljudi starih 65 let in več narastlo za 70 % in število ljudi starih od 80 let in več za 170 %. Podobne spremembe so značilne tudi za Slovenijo. Delno lahko demografske probleme rešimo s priseljevanjem migrantov, zato lahko pričakujemo, da bodo družbe v prihodnosti še bolj kulturno mešane. Tudi Strategija razvoja Slovenije (2005) pravi, da potrebujemo neto pozitivni migracijski tok. Tako za migrante same kot za večinsko prebivalstvo, je pomembno, da so migranti čim bolj integrirani v družbo sprejema. Integracijo opredeljujemo kot dvosmerne procese vključevanja migrantov v države sprejema, na način da v slednjih lahko izražajo kulturo države izvora v javni sferi (Vrečer, 2007). Gre torej za plodovite medkulturne izmenjave, za koncept tako imenovanih učečih se kultur, ko se le te mešajo in se učijo druga od druge. Asimilacijske prakse pa dandanes niso več zaželene v sodobnih družbah, saj povzročajo škodo tako migrantom kot družbam sprejema. Pri asimilaciji se namreč zgolj migranti prilagajajo večinskemu prebivalstvu in ne smejo izražati kulturo države izvora v javni sferi (Vrečer, 2007), ne gre torej za koncept učečih se kultur, temveč se zgolj podrejeni migranti učijo od večinskega prebivalstva. Iz medkulturnih raziskav je razvidno, da je asimilacija draga za države, saj povzroča, da je veliko migrantov na socialni podpori, saj ne morejo ustrezno poskrbeti sami zase (glej Vrečer, 2007). Da pa bi omogočili učinkovito vključevanje migrantov v slovensko družbo, potrebujemo integracijske strategije, ki omogočajo vključitev migrantov na enakopraven način s spoštovanjem do njihove kulture in tradicije. Del integracijskih strategij je poleg politične, ekonomske, psihološke integracije tudi

sociokulturna integracija, kamor spada tudi izobraževanje. Učinkovito izobraževanje migrantov je namreč potrebno za njihovo uspešno vključevanje v slovensko družbo.

Poleg tega v Strategiji razvoja Slovenije (2005) piše, da je treba izboljšati izobrazbeno raven aktivnega prebivalstva, ter da je v izobraževanje potrebno vključiti veliko število odraslega prebivalstva. Tudi Resolucija o raziskovalnem in razvojnem programu Republike Slovenije (2006) poudarja, da je udeleženos prebivalcev Slovenije v vseživljenjskem učenju prenizka. Sklepamo, da je situacija še bolj pereča pri migrantih, medkulturne raziskave namreč dokazujejo, da so migranti povečini v manjši meri vključeni v vseživljenjsko učenje in izobraževanje kot drugi prebivalci države sprejema. Izobraževalni programi za migrante bi jih tako pomagali vključevati v slovensko družbo, s tem pa bi tudi Slovenija v večji meri izkoristila njihov ekonomski, kulturni, socialni in človeški kapital. V resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (ReNPIO) je zapisano, da v Sloveniji primanjkuje izobraževalnih programov za etnične manjšine. Da bi doprinesli k zapolnitvi te vrzeli, smo si zastavili kot cilj našega projekta, da izoblikujemo predloge za nove izobraževalne programe za migrante. Ker pa v izobraževanju odraslih pri oblikovanju novih izobraževalnih programov ponavadi izhajamo iz analize izobraževalnih potreb, je bil eden izmed glavnih ciljev našega projekta opraviti analizo izobraževalnih potreb različnih skupin migrantov. Pri tem razumemo analizo izobraževalnih potreb kot orodje za izobraževalce odraslih za ugotavljanje izobraževalnih dejavnosti ali programov, ki naj jih nudijo, da bi čim bolj ustrezali izobraževalnim potrebam migrantov in slovenski družbi. Naredili smo analizo trga dela, ter preučili tudi zakonske podlage in sistemske možnosti za izobraževanje migrantov, pregledali in ocenili sedanjo izobraževalno ponudbo za odrasle migrante ter na tej podlagi oblikovali predloge za razvoj novih ustreznih izobraževalnih programov.

V letu 2008 smo 21. 5., na svetovni dan medkulturnega dialoga, v okviru projekta organizirali skupaj s Centrom Evropa, Urdom vlade za komuniciranje in s predstavništvom Evropske komisije v Sloveniji okroglo mizo Izobraževanje migrantov v evropski družbi znanja. Dr. Natalija Vrečer je predstavila projekt Izobraževanje in usposabljanje migrantov ter govorila o vlogi izobraževanja v evropski družbi znanja. Svoje predstavitve so imeli tudi naslednji povabljeni gostje: Metka Barbo Škerbinc, vodja Službe za zaposlovanje tujcev, ki je govorila

o Zaposlovanju tujcev v Sloveniji; dr. Suzana Čurin Radović, vodja Sektorja za kulturne pravice manjšin in razvoj kulturne raznolikosti, Ministrstvo za kulturo, ki je predstavila Model varovanja kulturnih pravic pripadnikov etničnih manjšin na MK; predstavnica Ministrstva za notranje zadeve (ki je nadomestila povabljeno vodjo Sektorja za migracije in integracijo, MNZ, ki je predstavila Uredbo o integraciji in 82. člen Zakona o tujcih; Darja Pokrivač, Oddelek za integracijo beguncev in tujcev, MNZ, ki je predstavila Sklad za vključevanje državljanov tretjih držav, ter mag. Marta Novak, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, ki je govorila o vzgojno-izobraževalnem delu z učenci migranti v osnovnih šolah. Perspektivo migrantov pa so zastopali tudi trije predstavniki migrantskih društev v Sloveniji, in sicer Fadila Božimkić Halilović iz Društva bosansko-hercegovaškega in slovenskega prijateljstva Ljiljan, mag. Drago Vojvodić, predsednik Zveze srbskih društev Slovenije in dr. Fouad Al-Mansour, Arabski klub v Sloveniji. Dr. Natalija Vrečer je vodila okroglo mizo, mag. Ester Možina (tudi Andragoški center Republike Slovenije) pa je predstavila nekatere izmed obstoječih izobraževalnih programov, pri oblikovanju katerih je sodeloval Andragoški center Republike Slovenije, ki bi bili zanimivi tudi za populacijo migrantov. Okrogle mize se je udeležilo 35 ljudi. Izsledki okrogle mize so vključeni v pričujoče poročilo.

Pričujoče poročilo sem napisala dr. Natalija Vrečer skupaj s sodelavkami. Poglavje Analiza sistemskih in zakonskih podlag za vključevanje migrantov v izobraževanje in usposabljanje je napisala mag. Ester Možina, ki je sodelovala tudi pri oblikovanju vprašalnikov, poglavje Analiza ustreznosti izobraževalne ponudbe z vidika migrantov je napisala dr. Petra Javrh, pri pisanju poglavja Predlogi za nove izobraževalne programe pa so poleg avtorice poročila sodelovale še naslednje sodelavke: Metka Svetina in Natalija Žalec, spec.

Vključevanje migrantov v sistem izobraževanja – primerjalni vidik: ZDA, Nemčija, Velika Britanija, Francija

Uvod

Luchtenberg meni, da so »migracije politični in ekonomski fenomen in da se najbolj ustrezne odločitve dogajajo na političnem nivoju. Migracije pa so prav tako zelo pomembna tema znotraj izobraževanja in izobraževalnih politik kot tudi izobraževalnih programov in praks, res pa je da področje izobraževanja ni neodvisno od političnih odločitev in z zelo veliko težavami, če sploh, lahko izobraževalne ideje realiziramo v nasprotju s politično doktrino. Tako ima izobraževanje pomembno vlogo v vseh migracijskih procesih, čeprav ponavadi v odvisnem odnosu s političnimi in družbenimi reakcijami na migracije« (2004: 6).

Pri našem raziskovalnem projektu smo izhajali iz predpostavke, da je za učinkovito integracijo v družbo sprejema ključna ekonomska integracija migrantov, predpogoj slednje pa je izobraževanje. Brez ekonomske integracije pa ni učinkovite politične, psihološke in sociokulturne integracije, torej je izobraževanje predpogoj vseh ostalih integracij. Predvidevali smo torej, da imajo nižje izobraženi migranti manjše možnosti za integracijo kot višje izobraženi. Izobraževanje za migrante pogosto pomeni rešitev iz kroga socialnega in ekonomskega izključevanja, v katerem se pogosto nahajajo. Iz medkulturnih raziskav je razvidno, da se migranti po vsem svetu pogosto ne morejo zaposliti v skladu s svojo izobrazbo, temveč na nižjem nivoju, pogosto so izkoriščani in delajo za manjši denar kot večinsko prebivalstvo, veliko jih dela ilegalno in so tako brez pravic, ki jim pripadajo, brez socialnega in pokojninskega zavarovanja. Kar zadeva izobraževanje pa imajo migranti pogosto slabše učne uspehe kot večinsko prebivalstvo zaradi neznanja jezika države sprejema. Prav tako so v večji meri zastopani v šolah za ljudi s posebnimi potrebami kot večinsko prebivalstvo. Njihova izključenost je tako večplastna. Kot menijo Schiffaner et al (2002, v Pries, v Luchtenberg, 2004) pa je tudi dosežek v izobraževanju migrantov odvisen od

integracijskih strategij, s katerimi jih država sprejema vključi v svoj sistem in od integracijskih strategij, ki jih obvladajo migranti.

Lahko torej zaključimo, da za uspešno integracijo migranti potrebujejo učinkovite izobraževalne programe. Zato bomo v tem poglavju predstavili izobraževalne programe za migrante v drugih državah, zlasti v ZDA, ki so tradicionalna migracijska država, veliko izkušenj z migranti pa imajo tudi druge tri predstavljene države Nemčija, Velika Britanija in Francija. Na žalost pa v svetu primanjkuje literature na temo izobraževalnih programov za migrante, to potrjuje tudi pisanje drugih avtorjev (na primer Benner Cassara, 1990). Če pa že pišejo o izobraževanju migrantov, se avtorji in avtorice ponavadi osredotočajo na šolski sistem, ne pa na izobraževanje odraslih migrantov. To dejstvo pa nakazuje na to, da se v svetu izobraževalnim programom za migrante posveča premalo pozornosti. Specifičen problem predstavljajo nedokumentirani migranti, ki delajo na črno, zanje ni v nobeni državi predvidenih izobraževalnih programov.

Jelenčeva (1996: 93) navaja najpogostejše ovire, ki jih imajo pripadniki etničnih manjšin pri odločanju za izobraževanje po McGivneyu (1990):

- kulturne razlike,
- stereotipi, zavedni ali nezavedni rasizem,
- neznanje jezika,
- majhna pričakovanja,
- neskladnost izobraževalnih sistemov
- revščina in nezaposlenost itd.

Navedena avtorica (1996: 93) omenja tudi, da si migranti želijo predvsem naslednje :

- zmanjševanje kulturnih razlik (približati jim značilnosti prevladujoče kulture),
- ohranjanje njihove tradicionalne kulture,
- pomoč in vodenje pri učenju jezika,
- psihološko podporo (pomoč pri razumevanju različnosti),
- vodje programov naj bodo iz skupnosti,
- možnost napredovanja na naslednje stopnje izobraževanja,
- možnost zaposlitve.

Na isti strani avtorica pravi tudi, da ker se mnogo omenjenih postavk ne uresničuje, to zmanjšuje odstotek vključenih pripadnikov etničnih skupin v izobraževanje.

Luchtenberg (2004) meni, da se postavlja dilema, ali potrebujemo zgolj izobraževanje migrantskih otrok ali je potrebno spremeniti izobraževalni sistem kot celoto zaradi novih razlik. Odgovor pa je preprost, rešitev je, da potrebujemo multikulturno izobraževanje, ki je značilno za nekatere države Evropske unije od osemdesetih let dalje, v ZDA pa že od konca 60. let dalje. Multikulturno izobraževanje pa predstavlja reformo celotnega izobraževalnega sistema. Isti avtor opredeli multikulturno izobraževanje kot izobraževanje znotraj pluralne družbe, cilj katerega je, da se vsi študentje zavedajo razlik in znajo z njimi upravljati, tako da nanje gledajo kot na obogatitev. Na multikulturno izobraževanje gleda kot na odziv na trajne migracije, ki so značilne za evropske in druge države.

ZDA

Pri pisanju o izobraževalnih programih za migrante v ZDA se opiram zlasti na članek, ki sta ga napisala Graham in Cookson (v Benner Cassara, 1990). Avtorja menita, da se nekatere etnične skupine v ZDA hitro naučijo angleščine kot jezika, ki ga uporabljajo, nekatere skupine pa počasneje, zato imajo različne izobraževalne potrebe. To dejstvo pa vpliva na oblikovanje izobraževalnih programov za migrante. V ZDA je največ izobraževalnih programov za odrasle migrante v obliki osnovne in srednje šole za odrasle, ki aktivno obvladajo angleščino. Za tiste, ki pa angleščine dobro ne obvladajo, obstajajo tečajji angleščine kot drugi jezik, pogoj za uspešno udeležbo v teh programih pa je pismenost v maternem jeziku. Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja pa so razvili nove programe za tiste, ki niso hoteli sodelovati v drugih izobraževalnih programih za odrasle, temveč zgolj izboljšati znanje angleščine. Ti programi se imenujejo Gradiva angleškega jezika za preživetje in so osredotočeni na razvoj funkcionalnih komunikacijskih veščin v angleščini, učenje je povezano s praktičnimi situacijami, kot so, kako gremo k zdravniku, kako najamemo stanovanje, nakupovanje in odprtje bančnega računa. V ZDA pa primanjkuje izobraževalnih programov za odrasle migrante, ki niso pismeni v maternem jeziku. Ramirez in Spandel (1980) omenjata, da so se

prav tako v osemdesetih letih pojavili tečajji poklicne angleščine, ki so bili oblikovani tako, da tiste z omejenimi jezikovnimi kompetencami angleščine naučijo, kako zaprositi za službo, jo pridobiti in obdržati. Tudi ti programi predvidevajo pismenost v maternem jeziku.

Osredotočeni so na razvijanje spretnosti pri iskanju službe, izpolnjevanju prijav in udeležbo v intervjujih za službo. Med najbolj uspešnimi programi te vrste, so tisti, ki udeležencem ne zagotavljajo zgolj jezikovnih veščin, temveč tudi usposabljanje na delovnem mestu. Avtorja opozarjata, da je bil problem pri navedenih izobraževalnih programih, da so bili učitelji zanje slabo usposobljeni. Udeležili so se jih odrasli migranti z zelo različnimi jezikovnimi spretnostmi iz različnih okolij, vpis je bil odprt za vse.

Problem vseh teh izobraževalnih programov za migrante v ZDA je, da spregledajo tiste, ki niso pismeni v maternem jeziku (med njimi so tudi ameriški staroselci, ki imajo močno razvito oralno tradicijo, ne pa tudi tradicije pismenosti; podoben primer so Jugovzhodni Azijci). Le redki nepismeni pa se vpišejo v izobraževalne programe za odrasle (Graham in Cookson, v Benner Cassara, 1990). Po pisanju United States Department of Education (1983) se najmanj izobraženi odrasli v širši populaciji v najmanjši meri udeležujejo katerihkoli izobraževalnih programov. Podobna tendenca je tudi pri teh, ki slabo govorijo angleško, gre za odrasle z nizko formalno izobrazbo, vzrok nizke udeležbe v izobraževalnih programih pa sta nepoznavanje jezika in kulturne razlike. Poseben primer je na primer ljudstvo Hmong iz Jugovzhodne Azije in še nekatera ljudstva iz nepismenih družb, kjer ni tradicije formalnega izobraževanja v smislu, kot ga poznamo v naših državah. V teh kulturah se ne zavedajo, da lahko svoj položaj izboljšajo z izobraževanjem, zato ni veliko verjetnosti, da bi iskali priložnosti za formalno izobraževanje, ki jo omogočajo programi izobraževanja odraslih. Tudi socialnopsihološki dejavniki pri nizko izobraženih migrantih otežujejo učenje angleščine kot drugega tujega jezika. Gre za specifične življenjske situacije migrantov, med njimi družbeni položaj migrantove etnične oz. kulturne skupine, velikost, kohezivnost skupine, odnose med različnimi skupinami, njihovo pripravljenost prilagoditvi drugi skupini in tendence k temu, da zavračajo nov jezik in kulturo. Naj dodam, da pa so potrebne tudi možnosti za integracijo migrantov, ki jih mora nuditi država sprejema. Razlog, da se nekateri zapirajo v etnična geta je pogosto tudi v tem, da jim država ne nudi dovolj možnosti za integracijo. V getih pa potem govorijo zgolj svoj materni jezik in se ne naučijo jezika države sprejema. Vzroki za naseljevanje migrantov v geta pa so kompleksni, ponavadi prevladujeta socialni in ekonomski

dejavnik. Ker jim država ne omogoča učinkovite ekonomske integracije, v getih ponavadi najdejo ekonomsko podporo svoje etnične skupine in tam tudi ostanejo. Ker je v vseh državah, tudi tradicionalnih migracijskih državah, še vedno veliko ksenofobije, pa mnogi iščejo sprejetost v getih in se tako radi družijo s člani svoje etnične skupine, kjer najdejo družbeno podporo. Vendar pa geta nimajo zgolj pozitivne funkcije, pogosto migranta tudi omejujejo, kot je na primer dejstvo, da se tam ne more ustrezno naučiti jezika države sprejema, otežujejo tudi integracijo v širšo družbo, medosebni odnosi v getih pa ponavadi tudi niso nič bolj idealni od tistih v širši družbi, migrant je v getih pogosto ujetnik mikro okolja zlasti zato, ker ne pozna jezika (več o tem Vrečer, 2004).

Tudi čustveni dejavniki lahko zavirajo učenje jezika. Schumann (1978) omenja jezikovni šok, kulturni šok in pomanjkanje motivacije. Jezikovni šok vključuje občutke dvoma, če bo migrant ustrezno izrazil čustva in skrb zaradi potencialnih napak pri govorjenju, boji se, da ne bi čudno zvenel. Zaradi teh občutkov se lahko migrant izogiba govorjenju tujega jezika in posledično tudi malo napreduje. Kulturni šok pa se nanaša na nelagodje in slabo prilagojenost, ko se kulturne norme, pravila in pričakovanja vlog države sprejema razlikujejo od tistih od izvorne države. Pomembna je tudi motivacija. V etnični enklavi so včasih migranti slabo motivirani za učenje tujega jezika, čeprav bi jim to znanje omogočilo ekonomsko mobilnost, kot smo že omenili. Pri oblikovanju izobraževalnih programov za migrante je treba upoštevati omenjene družbeno psihološke dejavnike.

Problem v ZDA je, da ni posebnih izobraževalnih programov za nepismene migrante. Če pa se že vključijo v izobraževanje, so v istih razredih kot pismeni. Weinstein (1984) vidi problem v tem, da je napredek nepismenih počasnejši od napredka drugih, pogosto tudi ne dokončajo izobraževanja, ali pa si zastavijo druge cilje, kot je učenje tujega jezika, kot na primer prijetno komunikacijo med učitelji in udeleženci, dobrodošla jim je na primer odsotnost od bremena gospodinjstva in družine vsaj enkrat do dvakrat tedensko itd.

Predpostavka izobraževalnih programov angleščina kot tuj jezik je, da je glavni izobraževalni cilj neangleško govorečih odraslih, da se naučijo angleško. Ta pristop pa ne upošteva, da imajo migranti druge izobraževalne potrebe, ki jih ponavadi zadovoljujejo programi za angleško govoreče odrasle, ki pa se lahko izvajajo ne glede na znanje angleščine. Migranti

imajo naslednje potrebe, ki pa so v praksi zadovoljene šele, ko osvojijo določeno stopnjo znanja angleščine: poklicne veščine, veščine potrebne za življenje, znanje povezano z aktivnim državljanstvom in akademske vsebine. Tako se dogaja, da so tisti, ki ne znajo angleško, izključeni iz drugih učnih možnosti.

Da bi zapolnili to vrzel, so se konec osemdesetih let pojavili v ZDA dvojezični izobraževalni programi (Friedenberg in Bradley, 1984). Prednost teh programov je v tem, da lahko v njih migranti uporabijo vse svoje znanje, ki so ga pridobili v maternem jeziku. Avtorja smatrata, da so po zaključku dvojezičnih izobraževalnih programov, migranti potem bolj motivirani za vključevanje v druge izobraževalne programe, zato so lahko dober uvod v kasnejše tečaje angleščine kot drugi jezik in druge izobraževalne programe. Ti programi, ki so namenjeni učenju veščin potrebnih za življenje, temeljijo na predpostavki, da je potrebno pismenost najprej razvijati v maternem jeziku. Večja pismenost v maternem jeziku, bo namreč pospešila učenje jezika države sprejema. Zappert in Cruz (1977) pišeta, da se otroci, ki se naučijo brati najprej v maternem jeziku, hitreje naučijo brati v drugem jeziku.

Nepismene bi lahko učili tako individualno ali pa skupinsko, če jih je več iz iste etnične skupine. Šele, ko migranti znajo prvi tuj jezik, so pripravljeni za redno osnovno izobraževanje odraslih, lahko končajo srednjo šolo, poklicno usposabljanje in usposabljanje na delovnem mestu. Avtorja članka predlagata, da bi bilo nujno izoblikovati izobraževalni program učenja jezika države sprejema, kjer bi bil poseben poudarek na pismenosti za tiste, ki imajo z njo težave. Obstoječi programi izobraževanja odraslih migrantov zadovoljujejo izobraževalne potrebe tistih, ki znajo angleščino. Tisti, ki imajo visoko stopnjo formalne izobrazbe v maternem jeziku, zlahka osvojijo znanje na tečajih angleščine kot tujega jezika, v ZDA potrebujejo torej programe za manj izobražene in nepismene.

Nemčija

Pries (v Luchtenberg, 2004) piše, da je po rezultatih Pise iz leta 2001, Nemčija med zadnjimi. Slab rezultat pripisujejo rezultatom migranških otrok. Riphahn (2001, v Pries, v Luchtenberg,

2004) meni, da je povprečna izobrazbena raven druge generacije migrantov v Nemčiji precej nižja od izobrazbene ravni Nemcev iste starosti. Essen (2000, v Pries, v Luchtenberg, 2004) išče vzroke že v rani mladosti, ugotovil je, da v Nemčiji obiskujejo vrtec skoraj vsi nemški otroci, medtem ko vrtec obiskuje zgolj ena četrtnina migrantskih otrok. Frick in Wagner (2001, v Pries, v Luchtenberg, 2004) menita, da imajo otroci migrantov enake možnosti pri vpisu v srednje šole kot otroci večinske kulture šele, ko njihovi starši v Nemčiji živijo že več kot 20 let. Po mnenju Luchtenberga rezultati PISE 2001 dokazujejo, da nemški šolski sistem migrantom ni zagotovil dobre šolske kariere.

Po podatkih zvezne agencije za statistiko je leta 2003 živel v Nemčiji 7.000.000 migrantov, to je približno 8,9 % populacije, velika večina jih je turškega izvora (Luchtenberg, 2004). Ko so v 50. in 60. letih začeli naseljevati Turke v Nemčiji so želeli, da ostanejo zgolj 2-5 let, potem naj bi se migranti zamenjali in bi prišli drugi. Rotacijski model pa ni bil primeren za industrijo, zato so jih začeli zaposlovati za dalj časa in so potem pripeljali tudi svoje družine. Ker so hoteli, da Turki po nekaj letih oddidejo, niso zanje pripravili ustreznih izobraževalnih programov. Glede izobraževalnih programov je bil največji poudarek na učenju nemščine kot tujega jezika, s poudarkom na multikulturalizmu v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja so začeli poučevati tudi materni jezik migrantov do 5 ur tedensko, ta izobraževalni program pa ni bil obvezen. Kot meni Luchtenberg (2004) pa učenje nemščine kot drugi jezik in poučevanje maternega jezika migrantov v nemških šolah nima visokega statusa. Isti avtor meni, da čeprav se od 80. let več govori o multikulturalizmu, v Nemčiji ne posvečajo veliko pozornosti razvijanju multikulture države.

Luchtenberg (2004) meni, da so najprej govorili o izobraževanju migrantov, vendar slednje ni rešilo probleme v šolah v 70. letih. Potem pa so začeli govoriti o multikuturnem izobraževanju. Glavna razlika je v tem, da slednje ni zgolj za migrante, temveč za vse za migrante in večinsko prebivalstvo. V okviru multikuturnega izobraževanja se ne govori več o manjkah, temveč o razlikah. Cilj multikuturnega izobraževanja je pripraviti vse ljudi za življenje v multikuturni družbi. Čeprav je bilo organiziranih v zadnjih letih več izobraževalnih programov na lokalnih ravneh, glavni problem ostaja, in sicer pomanjkanje podpore učencem migrantov v nemškem šolskem sistemu. Problem je tudi v tem, ker se večina učiteljev ne usposobi za multikuturno izobraževanje. Tovrstno usposabljanje za

učitelje je na voljo šele na podiplomskem nivoju. Medkulturno komunikacijo sicer poudarjajo pri učenju tujih jezikov.

V Berlinu na primer obstajajo dvojezični programi pismenosti za Turke, kjer se Turki učijo še svoj jezik, za nemške učence učenje turščine ni obvezno, nekateri nemški učenci pa se sami odločijo, da se učijo turščine. Tovrstni izobraževalni programi pa so na voljo zgolj za osnovne šole. V srednjih šolah se v nekaterih regijah učijo turščino kot redni jezik. Razvili so tudi izobraževalne programe za matere, da se učijo nemško, da lahko pomagajo otrokom v šoli. Nekateri menijo, da bi se morali otroci naučiti nemščine v vrtcih, vendar pa vzgojiteljice niso kvalificirane za poučevanje jezika. Javno mnenje in mediji so naklonjeni temu, da migranti naj ne bi dobili službe, če ne znajo nemško. V Nemčiji se večja zanimanje za evropske jezike, zmanjšalo pa se je število izobraževalnih programov za migrante.

V Nemčiji so šele pred kratkim začeli priznavati, da gre v večini primerov za stalno migracijo. Ne vedo pa še, kako bi rešili problem šolanja otrok tistih, ki so v Nemčiji le za kratek čas, za njih je šola v domovini matična, pripravi se portfolijo dosežkov in učnega materiala, ta portfolijo se potem dopolnjuje v državi sprejema (Luchtenberg, 2004).

Leta 1974 je organizacija Bundesanstalt für Arbeit ustanovila Sprachverband für ausländische Arbeitnehmer e.V., ki ima središče v Mainzu. Ukvarjali so se s poučevanjem nemščine za tujce. Izobraževanje v Nemčiji sledi federalnemu sistemu in se od pokrajine do pokrajine razlikuje (Länder) (Milburn, 1994). Ljudske univerze v Nemčiji (Volkshochschulen) so že v 70. letih prejšnjega stoletja začele poučevati nemščino za tujce, razvile so tudi multikulturne programe in diskusijske skupine, cilj katerih je bil ustvariti priložnosti za srečanje večinskega prebivalstva z etničnimi manjšinami.

Tisti, ki pridobijo status begunca po Ženevski konvenciji, so upravičeni do šestmesečnega tečaja nemščine, tudi prosilcem za azil so v večini pokrajin na voljo brezplačni tečaji nemškega jezika. V mestu Karlsruhe se učenci lahko po pouku učijo maternega jezika. Če ob vpisu v šolo ne znajo nemškega jezika, lahko dve leti obiskujejo mednarodni ali pripravljalni razred, kjer je poseben poudarek na učenju nemščine in kulture.

BBZ (Berufsbildungszentrum) Karlsruhe je glavni izvajalec izobraževanja za migrante v mestu. Je del Internationaler Bund für Sozialarbeit (IB), ki je neodvisna in neprofitna organizacija, katere cilj je čim bolj integrirati ljudi v državi. Izobraževalne programe nudijo za mladino in za odrasle. Nudijo izobraževalne programe za različne obrti (lesarstvo, kovinarstvo, gospodinjstvo itd.). Izobraževalni center za odrasle nudi naslednjo pomoč:

- priprave za delo (vendar ne glede nemščine, slednjo morajo udeleženci že obvladati do določene stopnje)
- ponovno usposabljanje, zlasti za tiste, ki imajo zdravstvene probleme, za tiste, ki so se izučili obrti, po kateri ni več povpraševanja, pa tudi za tiste, ki se nikoli niso izučili obrti, ali pa so bili nekaj časa brezposelni.

Usposabljanje traja 21 dni, udeleženec pa mora plačati 30 % cene usposabljanja. Ti tečaji so na voljo tujcem in Nemcem. Izvajajo tudi tečaje nemščine za tujce na različnih nivojih (za začetnike, intenzivne, tečaje osnovne pismenosti, tečaje za ženske (zagotovljeno je varstvo otrok), slovnica, poslovna nemščina itd.).

AWO (Arbeiterwohlfahrt) je socialna organizacija podobna Rdečemu križu in Karitas, ki jo financira vlada. Beguncem nudi nasvete, imajo center za ženske, ki nudi orientacijske tečaje (kako iti na banko, v trgovino itd.), ter tečaje, ki jih seznanjajo s sistemi v Nemčiji. Tudi ljudska univerza v Karlsruhe, ki jo financira občina, nudi tečaje nemščine kot tuj jezik, nudijo tudi izobraževalni program poklicnega usposabljanja, vendar ne v kombinaciji z jezikom. Imajo tudi tečaj Umetnost, kultura in kuhanje, kjer se naj bi srečevali Nemci in tujci, ter predavanja o ekonomski in politični vlogi Turčije danes, ki jih organizirajo skupaj s društvom turških staršev. V Karlsruhe ne financirajo kulturnih aktivnosti migrantov, medtem ko jih na primer v Stuttgartu financirajo.

Po mnenju Milburnove (1994) v Nemčiji primanjkuje izobraževalnih programov za odrasle migrante, v glavnem si morajo izobraževanje plačati sami.

Velika Britanija

Za povojno Britanijo je značilno, da postane multikulturna družba. Tomlison (v Luchtenberg, 2004) omenja census iz leta 2001, po katerem 7,9 % populacije v Veliki Britaniji pripada etničnim manjšinam. Po letu 1990 so se v VB začeli novi vzorci migracij, naraščati je začelo število beguncev, iskalcev azila, ter začasne delovne sile. Cilj VB je bil vključiti te migrante, zato so jim prilagodili tudi izobraževalne programe.

Kot meni Tomlison (v Luchtenberg, 2004) je značilno za izobraževalne strategije, da so ustvarjale nove neugodne položaje za manjšine. Šole so v VB namreč plačane po številu učencev, zato tekmujejo med seboj, da dobijo najboljše učence. V medijih objavljajo učne rezultate šol, zaradi vsega tega se dogaja segregacija v šolah glede na družbeni položaj, raso, etničnost, hendikep in druge potrebe. V 90. letih se je učni položaj vseh izboljšal, najslabši uspeh imajo učenci s Karibskih otokov, Pakistana, Bangladeša. Kljub tradiciji multikulturalizma, pa v kurikulumu še vedno prevladuje anglocentrična perspektiva, tudi učitelje ne usposablja dovolj za multikulturno družbo, saj je temu namenjeno premalo denarja. V 90. letih prejšnjega stoletja je bilo financiranje za poučevanje angleščine kot drugi tuj jezik omejeno, minimalno. Tudi v 80. letih prejšnjega stoletja ni bilo nič boljše, Thatcherjeva je bila namreč proti izobraževalnim strategijam, ki bi podpirale multikulturalizem ali antirasizem. Po njenem mnenju je multikulturalizem grožnja britanskim vrednotam in tradiciji, nanj je gledala kot na politično subverzivnost. Etnične manjšine so v VB 4 x večkrat zastopane v šolah za otroke s posebnimi potrebami kot Angleži, zlasti velja to za Afričane in tiste s Karibov (Tomlison, v Luchtenberg, 2004). Ista avtorica poroča, da so pripadniki etničnih manjšin v večji meri izključeni iz šol kot večinsko belo prebivalstvo, za iste prekrške so belci izključeni v manjši meri. Še leta 2003 so zapirali šole, ki niso dosegale dobrih rezultatov pri testih, v njih pa so v glavnem manjšine in begunci. Redki so migranti, ki obiskujejo gimnazije. Do leta 2008 so načrtovali ustanovitev več šol tudi v Brixtonu, kjer je veliko učencev s Karibov, vendar pa tudi kampanja Nelsona Mandele ne zagotovi šol za vse ljudi znotraj nacionalnega izobraževalnega sistema. Zanimivo pa je, da otroci Indijcev dosegajo odlične rezultate v šoli, pogosto prekašajo belce. Po mnenju Tomlinsonove (v Luchtenberg, 2004) bi potrebovali več šol za migranške dijake, ki zagotovijo dobro zaposlitev ali vstop na univerzo. Shaw (2003, v Tomlinson, 2004) omenja iniciativo »Aiming

High«, ki je predlagala, da lahko imajo šole različne teste za različne etnične skupine, ta predlog pa ni bil dobro sprejet s strani ravnateljev in staršev.

V 90. letih se je več študentov pripadnikov manjšin začelo vpisovati na univerze, vendar ne na tradicionalne, temveč v glavnem na nove univerze. V VB je bilo nekaj pobud, da bi v šolah poučevalo več učiteljev, ki so pripadniki etničnih manjšin.

Milburnova (1994) omenja Slya (1994), ki je zapisal, da je bilo v letih 1992 in 1993 brezposelnih dvakrat več etničnih manjšin kot belcev. Le redki poklicni izobraževalni programi za migrante v VB so kombinirali poklicno usposabljanje in učenje jezika. Nekateri izvajalci ponujajo strategije pozitivne akcije, cilj katerih je ugotoviti poklice, v katerih etnične manjšine niso zastopane, njihov cilj je tudi popraviti to nesorazmerje z aktivnim rekrutiranjem in zagotavljati usposabljanje izven in na delu. V začetku 90. let prejšnjega stoletja so ustvarili nova delovna mesta v knjižnicah, administraciji in socialnem delu, kjer so pomembne neformalne veščine (poznavanje lokalne skupnosti, kulture, jezikov) in ne toliko formalne kvalifikacije.

Milburnova (1994) meni, da so izobraževalne potrebe beguncev različne od tistih od ekonomskih migrantov. Ker so zbežali v državo sprejema zato, ker so izkusili strah pred preganjanjem ali so celo doživeli nasilje, imajo specifične potrebe. Učitelji morajo biti usposobljeni za delo z žrtvami nasilja. Begunci potrebujejo znanje države sprejema, kot tudi nasvete glede sistemov države sprejema. Te potrebe pa ne zadovoljujejo tečajji angleščine kot drug jezik.

V Nottinghamu imajo za migrante izobraževalni program Fast forward. Nastal je na pobudo vlade in nudi migrantom znanje jezika države sprejema, vrednotenje predhodno pridobljenih znanj, karijerne nasvete in iskanje služb. Razredi so majhni, po deset ljudi. Izobraževalni tečaj traja deset tednov. Ker imajo udeleženci (pretežno muslimani) malo izkušenj z izobraževanjem, je problem redne udeležbe. Informacije o izobraževalnem programu tiskajo v jezikih skupnosti, ki naj bi se ga udeležile. Ker so državna sredstva leto dni po začetku programa (1993) presahnila, se financirajo še z drugih virov: iz šestih lokalnih collegov za nadaljno izobraževanje, mestnega sveta ter Nottingham Task Force (Milburn, 1994).

Greenfields Day Nursery and Training Centre je organizacija, ki izvaja usposabljanje za ženske migrantke. Izvajajo tečaj »Women Moving On«, to je uvod v delo in študij, ki traja dvanajst tednov. Njegovo nadaljevanje je tečaj »Women Stepping Out«, ki traja eno leto, štiri dni v tednu, udeleži se ga skupina petnajstih udeležencev. Financira ga evropski socialni sklad, Nottinham Task Force, Urban Programme in dobrodelna organizacija Barnado. Učijo se o komunikaciji, matematični pismenosti, računalništvo, asertivnosti in ustvarjanju zaupanja, ter uvod v zaposlitev. Tečaj je brezplačen za ženske po 25. letu, ki so bile brezposelne vsaj eno leto. Udeleženci dobijo nekaj denarja, brezplačno varstvo otrok in pokrite potne stroške. Namen izobraževalnega programa je spodbuditi ženske, da bi se udeležile nadaljnih programov. Milburnova (1994) omenja še izobraževalni program za ženske, ki jih uči veščin, pomembnih za varovanje otrok. Namen izobraževalnega programa je tudi ustvarjati nove zaposlitve v tem mestu. Izobraževalni program traja dvanajst tednov, financira ga evropski socialni sklad. Ista avtorica omenja še program Rahnama, ki se osredotoča na azijsko skupnost. Pomembno je, da so učitelji člani njihove etnične skupnosti. Namen izobraževalnega programa je svetovanje glede zaposlitve, ki vključuje pomoč pri pisanju življenjepisov in prošenj, ter iskanju stikov z delodajalci. Izobraževalni program traja deset dni, zlasti se osredotoča na tiste, ki so bili brezposelni šest mesecev.

Francija

Larcerie (v Luchtenberg, 2004) piše, da so se v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja v Franciji začele izobraževalne strategije za otroke migrantov. Njihov cilj je bil integrirati otroke migrantov v francoske šole na način, da so lahko ohranjali kulturo države izvora. Vendar pa ista avtorica omenja Berque-a, ki v svojem poročilu iz leta 1985 opozori, da na področju integracije ni bilo veliko narejenega, prakse so še vedno asimilacijske. Temu dejstvu gre verjeti, saj so v Franciji prakse asimilacijske še na začetku novega tisočletja in zato so tudi eden izmed razlogov za občasne proteste migrantov. Šele leta 1998 se pojavijo nove vladne iniciative. Konec devetdesetih let se v Franciji priznava, da gre za etnično diskriminacijo. V veliko izobraževalnih strukturah, oblikah in vsebinah (učni načrti, didaktični pripomočki, učne ure) se zazna etnična dominacija in etnonacionalizem. Izobraževalni sistem je pač zgolj del širše družbene organizacije. Na etnično identiteto se pogosto gleda kot na družbeno

stigmo. Značilno za depriveligirane je, da imajo pogosto slabšo predstavo o šoli. Dandanes pa se Francija sooča z nasiljem v šoli s strani otrok migrantov (Larcerie v Luchtenberg, 2004). Avtorica navaja Zirottija (1997), ki piše, da se zaradi ambicij staršev veliko otrok migrantov vpiše na lycee, nekateri migranti se namreč zavedajo, da lahko z izobraževanjem izboljšajo svoje družbeno-ekonomski položaj. Zlasti to velja za migrante iz severne Afrike.

V Franciji so migranti odigrali pomembno vlogo pri tem, da se je država iz ruralne razvila v industrijsko in urbano državo. Naklonjeni so bili sprejemanju tistih etničnih skupin, za katere so menili, da bodo hitro sprejeli francoski način življenja: Italijani, Portugalci, Španci. Kot piše Milburnova (1994) pa se je z razcvetom industrije izgubil tudi nadzor Office National d'Immigration nad priseljevanjem migrantov. Avtorica omenja Freemana (1989), ki piše, da so se migranti leta 1968 pridružili splošnemu upor, zato jim je vlada začela zmanjševati pravice, migracijska zakonodaja je postajala vedno bolj restriktivna, leta 1974 pa je vlada Giscarda d'Estainga preprečila nadaljne migracije. Francija je začela preprečevati združevanje družin. Leta 1977 so jim spet začeli podeljevati delovna dovoljenja. Sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja so začeli bolj poudarjati pomen integracije, za prihod novih priseljencev pa so veljali restriktivni ukrepi.

Iz statističnih podatkov Instituta national de la statistique et des études économique (INSEE) je razvidno, da so migranti v večji meri brezposelni kot večinsko prebivalstvo (leta 1990 13 %, večinsko prebivalstvo 10 %) (Milburn, 1994). Prav tako ostaja druga in tretja generacija migrantov v večji meri nezaposlena kot večinsko prebivalstvo. Ista avtorica omenja Raimonda (1986), ki vidi glavni razlog v tem, da izobraževalni sistem v Franciji ne nudi migrantom dovolj podpore že na zgodnji stopnji. Že v zgodnjih sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so uveljavili sistem nadaljnega izobraževanja in usposabljanja. Po mnenju navedene avtorice so začeli govoriti o izobraževalnih potrebah migrantov znotraj šolskega sistema v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Leta 1978 začnejo govoriti o medkulturni pedagogiki (Palidda & Munoz, 1988, Milburn, 1994). Začeli so poučevati francoščino kot drugi jezik ter matere jezike migrantov. Od leta 1981 naprej je bilo več izobraževalnih programov poklicnega usposabljanja za migrante. Fas (sklad družbene akcije) finančno podpira veliko izobraževalnih projektov za migrante. Programi vključujejo osnovno izobraževanje (pismenost in matematična pismenost), pred-usposabljanje za zaposlene in nezaposlene, izobraževalne

programme za ženske in za begunce, ter usposabljanje za povratek, za tiste, ki se živijo vrniti v državo izvora. Nekatere izobraževalne programe financira FNE (Zavod za zaposlovanje). Vendar pa še vedno pogosto ne usposobijo migrantov za zaposlitev, kot tudi ne za tiste poklice, za katere primanjkuje ljudi v Franciji (Milburn, 1994). V mestu Nancy izobraževanje odraslih za migrante izvajajo AEFTI centri. Leta 1977, ko so ta center odprli v mestu Nancy, so se zlasti osredotočali na poučevanje francoščine kot tuj jezik. Za financiranje AEFTI centrov primanjkuje dolgoročnega financiranja. Programi so brezplačni. Ko se v izobraževalni program vključi nov udeleženec preverijo njegove ustne in pisne veščine, matematiko, znanje logičnega mišljenja). Poučujejo francoščino, matematiko, tehnične predmete, imajo tudi tečaje za tajnice in administratorke.

Organizacija Foyer Evangelique d'Accueil et des Jeunes du Haut-du-Lièvre organizira izobraževalne programe za ženske, v glavnem iz Maghreba. Cilj je, da jih naučijo francoščine in da najdejo zaposlitev. Veliko jih je nepismenih, zato jih učijo osnov pisanja in branja ter matematike. Izobraževalni program vključuje tudi druge aktivnosti, kot so kuhanje, fotografiranje. Tečaj traja 15 ur, udeleži se ga 36 žensk. Učiteljem pomaga tudi ženska inštruktorica, ki izvira iz Maghreba, in sicer za poučevanje osnov branja in pisanja. Sodelovanje žensk iz njihove skupnosti pri poučevanju se smatra kot pomemben doprinos k uspehu projekta. Navedeni izobraževalni program spodbuja integracijo manj izobraženih žensk iz ruralnega okolja v francosko družbo. Financiranje programa omogoča FAS (sklad družbene akcije), državni sklad Droit des Femmes in drugi mestni partnerji (Milburn, 1994).

Organizacijo GRETA (GRETA de Nancy-Toul) financirajo regije in DRFP (regionalne strokovne izobraževalne delegacije) in DDTE (francoski zavod za zaposlovanje). Poučujejo francoščino kot tuj jezik, za nekatere izobraževalne programe pa je znanje francoščine predpogoj za udeležbo, kot npr. tečaje literature, storitvene industrije, upravljanje hotelov, gradbeništvo, ekonomija, pravne zadeve itd. Milburnova (1994) meni, da v mestu Nancy primanjkuje izobraževalnih programov za migrante v izobraževalnih centrih, ki so na voljo zlasti za Francoze in se ne posvečajo posebej izobraževalnim potrebam migrantov.

Analiza sistemskih in zakonskih podlag za izobraževanje in usposabljanje migrantov

Za potrebe analize sistemskih in zakonskih podlag za izobraževanje in usposabljanje migrantov (v nadaljevanju uporabljamo kratico IUM) smo preučili predpise in pomembnejše uredbe v Sloveniji in v Evropski uniji. Vključili smo tudi usmeritve o IUM iz najpomembnejših nacionalnih in mednarodnih strateških in razvojnih dokumentov. In nenazadnje, smo pregledali tudi pristojnosti in delo institucij, ki so odgovorne za integracijo ter IUM v Sloveniji.

Zakonske podlage za izobraževanje in usposabljanje migrantov v Sloveniji

Ustava RS v 13. členu določa, da imajo 'tujci v Sloveniji v skladu z mednarodnimi pogodbami vse pravice, zagotovljene z ustavo in zakoni, razen tistih, ki jih imajo po ustavi in zakonu samo državljani Slovenije.' Področje IUM sodi na t.i. področje migracijske politike države, v tisti del, ki se nanaša na integracijo tujcev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje države. Od osamosvojitve dalje se izvedbeni del migracijske politike izvaja v okviru Ministrstva za notranje zadeve (MNZ).

Po osamosvojitvi je Slovenija sprejela nekaj zakonov in uredb, s katerimi se je odzvala predvsem na tedanje razmere in prihod beguncev iz nemirnih področij bivše Jugoslavije. Z njimi je zagotovila pravne podlage pogoje za vključitev beguncev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje tudi prek izobraževanja. Z *Zakonom o azilu* (Ur.l. RS 134/2003, 30.12.2003) so bili predvideni tečajji slovenskega jezika za begunce, izobraževanje in poklicno izpopolnjevanje za beguncev, ter seznanjanje beguncev s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo. Z *Zakonom o začasnem zatočišču* iz leta 1997 in njegovi

noveli iz leta 2002 (integracija beguncev iz BiH, (Ur.l. RS 67/2002, 26.07.2002), so bili prav tako predvideni tečajji slovenskega jezika in izpit ter organiziranje tečajev za izboljšanje zaposlitvenih možnosti. *Uredba o pravicah in dolžnostih beguncev* (Ur.l. RS 33/2004, Ur.l. RS št 67/ 2008) je prav tako predvidevala pomoč pri zagotavljanju pravic iz izobraževanja, zaposlovanja in drugih področjih, in oblikovanje osebnega integracijskega načrta, ki je obsegal tečaje slovenskega jezika (največ 400 ur), opravljanje izpita, seznanjanje beguncev s slovensko zgodovino, kulturno in ustavno ureditvijo ter tečajev za izboljšanje zaposlitvenih možnosti.

Nekoliko nenavadno je, da kljub relativno dobrim zakonskim in sistemskim podlagam za vključevanje beguncev, Slovenija do sedaj ni izvajala ukrepa integracije tujcev. Šele z nedavno dopolnitvijo področne zakonodaje Slovenija zagotavlja pogoje za integracijo tujcev, in sicer z dopolnitvijo Zakona o tujcih v poglavju integracija tujcev leta 2007, ter s sprejemom Uredbe o integraciji tujcev sredi leta 2008, ki določa načine in pogoje za vključitev tujcev, ki imajo dovoljenje za prebivanje v Sloveniji.

Slovenija je leta 1999 sprejela **Resolucijo o migracijski politiki** (Ur.l. RS, št. 40/1999 in Ur.l. RS 106/2002) in med temelji imigracijske politike zapisala tudi 'integracijsko politiko', katere cilji so zasnovani na 'temeljnih načelih in vrednotah enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja' ter 'izražanja za ohranitev lastne kulturne identitete.' V sklopu tega poglavja je bilo predvideno, da bo integracijska politika vsebovala določene pravne okvire in družbene ukrepe, ki bodo spodbujali integracijo priseljencev v slovensko družbo, preprečevali diskriminacijo in družbeno obrobnost in omogočali, da priseljenci gojijo lastno kulturo in vrednote na podlagi spoštovanja osebne integritete in dostojanstva v skladu z zakoni RS.' Med splošnimi ukrepi je resolucija predvidevala sprejem najnujnejših splošnih ukrepov za uresničevanje stališč resolucije, kot je denimo zakon o tujcih, zakon o azilu, zakon o zaposlovanju tujcev, ipd. Predvideno pa je tudi bilo, da se področna zakonodaja, ki zadeva izobraževanje, socialno varstvo in skrbstvo, zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje, kulturo in druga področja, spremeni tako, da bodo določbe omogočile izvajanje stališč resolucije.

Na podlagi resolucije je vlada RS sprejela dva temeljna akta, v istem letu kot resolucijo je sprejela tudi Zakon o tujcih (dopolnjen Ur.l. RS 107/2006) in skoraj desetletje kasneje še Uredbo o integraciji tujcev (Ur.l. RS 65/2008). V letu 2008 je bil pripravljen Večletni program 2007-2013 RS (in programa za 2007 in 2008), ki bo omogočal Sloveniji črpanje sredstev za izvajanje integracijske politike iz Evropskega sklada za vključevanje državljanov tretjih držav za obdobje 2007-2013 v okviru splošnega programa 'Solidarnost in upravljanje migracijskih tokov' (EU L 168/18, 28. 6. 2007). Drugi zakoni, ki se nanašajo na zaposlovanje in delo tujcev (npr. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev¹, Uredba o zagotavljanju pravic delavcev migrantov, Pravilnik o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru na zaposlovanjem in delom tujcev, Zakon o preprečevanju dela na črno), ne urejajo izobraževanja in usposabljanja tujcev.² Vse tri temeljne akte za integracijo tujcev pa velja zdaj nekoliko podrobneje predstaviti.

Zakon o tujcih v poglavju Integracija tujcev (82. člen, pomoč pri integraciji tujcev) določa, da 'RS zagotavlja pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v RS dovoljenje za bivanje, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje.' Pomoč pri integraciji tujcev po zakonu obsega: zagotavljanje pogojev in programov za učenje slovenskega jezika in seznanjanja tujcev s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo, vključevanje v izobraževalni sistem za pridobitev javno veljavne izobrazbe in v postopke pridobivanja certifikatov o nacionalni poklicni kvalifikaciji v skladu z interesi in predpisi, ki urejajo nacionalne poklicne

¹ Velja pa omeniti, da Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Ur.l. RS 76/2007, 24.8.2007) navaja pogoje za tuje napotene delavce na dodatnem izobraževanju v slovenskih gospodarskih družbah (č14a) in pogoje za tuje napotene delavce, ki izvajajo dodatno izobraževanje slovenskih delavcev v slovenskih gospodarskih družbah. V 18. členu pa so predvideni pogoji usposabljanje in izpopolnjevanje tujcev v primerih, ko je delovno dovoljenje izdano na podlagi programa usposabljanja (npr. na področju medicine ali drugih področjih, praviloma gre za zahtevnejša usposabljanja in izpopolnjevanja). Zakon določa tudi vodenje evidenc za znanstveno raziskovalne in statistične namene, ki jih vodi Zavod RS za zaposlovanje o tujcih, delodajalcih, tujih podjetjih in naročnikih storitev. Zbirka podatkov o tujcih vsebuje uporabne podatke za ugotavljanje strukturne skladnosti s potrebami na trgu dela kot tudi za ugotavljanje izobraževalnih potreb migrantov: poleg identifikacijskih in demografskih podatkov, tudi podatke o vrsti in področju izobraževanja (KLASIUS), poklic po standardni kvalifikaciji poklicev, posebna znanja in posebne delovne izkušnje. Podatke iz te evidence je črpala študija Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela (Malačič, 2006).

² Sedanji zakon o izobraževanju odraslih, Ur.l. RS 110/2006, 26. 10. 2006, med programsko ponudbo predvideva tudi programe učenja slovenskega jezika za tujce. Program Slovenščina za tujce (http://programoteka.acs.si/PDF/slo_za_tujce.pdf) je v resnici tudi nastal septembra 2000, potrjen je bil kot javno veljavni program in se izvaja v obliki 3 zahtevnostnih ravni, osnovna raven 250 ur, srednja raven 125 ur in visoka raven 125 ur. Program zasledimo v redni tržni izobraževalni ponudbi številnih izobraževalnih organizacij za odrasle kot priprava na izpit iz slovenskega jezika.

kvalifikacije, spodbujanje medsebojnega poznavanja in razumevanje s slovenskimi državljani ter informiranje tujcev v zvezi z njihovim vključevanjem v slovensko družbo, zlasti glede njihovih pravic in dolžnosti, možnosti zaposlitve, izobraževanja in osebnega razvoja. Zakon nadalje določa, da Vlada RS izda predpis, s katerim določi načine za zagotavljanje in uresničevanje pogojev za integracijo tujcev. Z dopolnitvijo zakonske podlage, ki ureja področje integracije tujcev, je vlada omogočila izvajanje ukrepa integracije tujcev, pri pristojnemu ministrstvu t.j. Ministrstvu za notranje zadeve (MNZ).

Na tej pravni podlagi (4. odstavek 82. člena Zakona o tujcih) je bila v letošnjem letu sprejeta *Uredba o integraciji tujcev*. Uredba določa pogoje in načine za vključitev tujcev, ki imajo v RS dovoljenje za bivanje, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje. V tem smislu je uredba ključni pravni akt za izvajanje integracije in s tem tudi izobraževanja in usposabljanja tujcev, zato jo velja поблиže predstaviti. Uredba med drugim opredeljuje:

- pomoč pri vključevanju tujcev,
- pristojnost za določitev obsega, vsebine in trajanja programov slovenskega jezika in programov seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo,
- kategorije tujcev, ki so upravičene do učenja v programih učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturno in ustavno ureditvijo,
- postopek odobritve udeležbe v programih,
- izbor izvajalcev programov,
- vključevanje v izobraževalni sistem za pridobitev javno veljavne izobrazbe,
- ukrepe za spodbujanje medsebojnega spoznavanja in razumevanja,
- zagotavljanje informacij potrebnih za vključevanje v slovensko družbo, in
- medsebojno sodelovanje pristojnih organov ter sodelovanje z drugimi strokovnimi organizacijami.

Uredba zajema in opredeljuje pomoč pri integraciji, pristojnost za organiziranje tečajev za tujce, obseg, vsebino in trajanje tečajev, kritje stroškov tečajev, izvedbo tečajev, upravičenost do vključitve v programe nadaljnjega izobraževanja in poklicnega spopolnjevanja tujcev, zagotavljanje informacij potrebnih za lažje vključevanje v družbo in ukrepe za spodbujanje

medsebojnega poznavanja in razumevanja. Opredeljeno je tudi medsebojno sodelovanje državnih organov, organizacij in združenj s pristojnimi organi za pospeševanje vključevanja tujcev v družbo in tudi sodelovanje z mednarodnimi organizacijami glede vprašanj migracij in integracije tujcev. Nosilec uredbe je MNZ, ki se je pri pripravi tega predpisa zgledovalo po vzpostavljenih sistemih integracije tujcev in zakonodaji, ki ureja to področje v Avstriji, Nemčiji, na Danskem, Švedskem in Finskem. Pri tem se je pokazalo, da so skupna področja, ki jih urejajo predpisi v drugih državah predvsem naslednja: učenje jezika, seznanjanje z vrednotami družbe, različne oblike izobraževanja in poklicnega usposabljanja, informiranje tujcev in medkulturni dialog.

Tujci, ki izpolnjujejo pogoje, so upravičeni do udeležbe v naslednjih programih (2č, pomoč pri integraciji):

- učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo,
- vključevanja v izobraževalni sistem za pridobitev javno veljavne izobrazbe in v postopke pridobivanja certifikatov o nacionalni poklicni kvalifikaciji v skladu s predpisi, ki urejajo nacionalne poklicne kvalifikacije,
- spodbujanja medsebojnega poznavanja in razumevanja s slovenskimi državljani,
- informiranja v zvezi z njihovim vključevanjem v slovensko družbo, zlasti glede njihovih pravic in dolžnosti, možnosti zaposlitve, izobraževanja in osebnega razvoja.

Po uredbi so navedeni programi za tujce (in za njihove družinske člane), ki izpolnjujejo pogoje, pod alinejami 1, 2 in 4, lahko brezplačni. Ti pogoji pa so povezani z dovoljenjem za bivanje, in sicer tujci izpolnijo te pogoje v primerih ko: imajo dovoljenje za stalno bivanje, njihovi družinski člani pa dovoljenje za začasno bivanje zaradi združitve družine; v Sloveniji prebivajo najmanj dve leti in imajo veljavno dovoljenje za začasno bivanje z veljavnostjo 1 leta, njihovi družinski člani pa dovoljenje za začasno bivanje ne glede na dolžino bivanja in veljavnost dovoljenja. Uredba nadalje določa tudi zahteve za udeležbo v programih, kar pomeni, da se postopek za odobritev učenja v programih začne na zahtevo tujca.

Uredba določa (4č), da je Ministrstvo za šolstvo in šport (MŠŠ) pristojno za obseg, vsebino in trajanje ter preizkus znanja ter potrdila o doseženem uspehu preizkusa znanja za programe: učenja slovenskega jezika ter seznanjanja tujcev s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo. Ponujena pa je tudi možnost enotnega programa (11č). MŠŠ izvaja tudi nadzor nad izvajanjem programov. Omeniti velja, da uredba omejuje (10č) udeležbo in obseg programov. Tujci, ki izpolnjujejo pogoje (dovoljenje za stalno bivanje), se lahko udeležijo programov učenja slovenskega jezika v obsegu, ki je potreben za opravljanje preizkusa znanja na osnovni ravni, vendar ne več kot 180 ur. Tujci z dovoljenjem za začasno bivanje, ki so v Sloveniji vsaj 2 leti, pa so upravičeni do brezplačnega tečaja slovenskega jezika v obsegu 60 ur. Ko pa pridobijo dovoljenje za stalno bivanje, pa se lahko ponovno vključijo v 180 urni program (oziroma toliko časa kolikor je potrebno, da osvojijo komunikacijo v slovenskem jeziku na osnovni ravni). Tudi če sta programa vsebinsko združena, je trajanje omejeno na 180 oziroma 60 ur. Uredba posebej navaja, da so do programov seznanjanja s slovensko zgodovino in kulturo upravičeni tudi ožji družinski člani tujcev, ki izpolnjujejo pogoje (dovoljenje za stalno ali začasno bivanje) vendar največ v obsegu 30 ur, pogoj pa je znanje slovenskega jezika.

Kljub omejitvi obsega programov slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, ustavno ureditvijo in kulturo na 180, 60 oziroma na 30 ur, gre za daljše programe, ki zahtevajo temeljite strokovne priprave in večja denarna vlaganja v pripravo in izvajanje. Kljub temu pa uredba ne predvideva, da bi bili to javno veljavni programi. Smiselno bi bilo, da pridobijo ti programi status javno veljavnih programov, ki jih potrdi Strokovni svet za izobraževanje odraslih. Na ta način bo zagotovljeno, da bodo standardi znanj oblikovani enotno pri vseh izvajalcih, da se bodo programi izvajali po enotnih standardih, ter da bodo temeljili na načelih, ki veljajo za izobraževanje odraslih. Udeleženci pa bodo imeli pravico do javno priznanega certifikata in kakovostnega izobraževanja. V zvezi z dolžino programa za pridobitev potrdila o obvladovanju osnovnega znanja jezika, je nerazumljivo, zakaj zakonodajalec ni upošteval trajanja javno veljavnega programa Slovenščina za tujce (glej opombo št. 2), v katerem usposabljanje za pridobitev potrdila za obvladovanje slovenščine na osnovni ravni, traja 250 ur.

Vsi navedeni programi so za tujce brezplačni, kot tudi prvi preizkus znanja (12č, 13č in 19č). Medtem ko druge stroške obiskovanja programov, kot so učni pripomočki in učna gradiva, krijejo tujci sami (razen če jih zagotavlja izvajalec). Prav tako tujci sami krijejo stroške prevoza, povezane z udeležbo na programu. Tudi ta omejitev priznanja stroškov povezanih z izobraževanjem izključno na plačilo stroškov izvedbe programa izvajalcu, se zdi diskriminatorna do tujcev. Z navedenimi programi država tujcem zagotavlja temeljna znanja jezika in poznavanja kulturnega in socialnega okolja v katerega vstopajo. Za čim uspešnejšo integracijo je vendarle zainteresirana slovenska družba. Zaradi tega bi tujci morali imeti pravico do povračila potnih stroškov in stroškov za učne pripomočke.

MNZ ima pristojnost, da izvajalce programov (učenja slovenskega jezika in programov seznanjanja tujcev s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo) izbere na podlagi javnega razpisa. V sodelovanju z Ministrstvom za kulturo pa MNZ zagotavlja programe za spodbujanje medsebojnega spoznavanja in razumevanja s slovenskimi državljani. Izvajanje pripravljenih zakonskih določil v zvezi z integracijo tujcev sovpada s sprejemanjem nove pokrajinske zakonodaje. V skladu s predlogom te zakonodaje, naj bi postalo področje integracije tujcev in tudi beguncev, izvirna pristojnost pokrajin.³ Dokler pokrajinska zakonodaja ne bo sprejeta, je izvajanje pripravljenih zakonskih določil v zvezi z integracijo nekoliko nedorečeno.

Uredba ima posebno poglavje o vključevanju tujcev v izobraževalni sistem za pridobitev javno veljavne izobrazbe in 22č pravi, da so tujci upravičeni do programov za pridobitev javno veljavne izobrazbe. Za to področje je pristojno MŠŠ. Mišljeno je vključevanje v izobraževanje za pridobitev izobrazbe, pod pogoji, ki veljajo tudi za odrasle zaposlene državljane Slovenije. V uredbi ne zasledimo nobenega člena, ki bi govoril o priznavanju predhodno pridobljenih znanj npr. ob vključevanju v izobraževalni sistem ali na trg dela.

³ Vlada Republike Slovenije je 7. 7. 2008 sprejela besedilo predloga Zakona o ustanovitvi pokrajin (EVA 2008-1536-0008) in ga posredovala Državnemu zboru Republike Slovenije v obravnavo po rednem zakonodajnem postopku.

Čeprav je to področje zelo poudarjeno v dokumentih o izobraževanju odraslih na ravni EU⁴ kot tudi v nekaterih dokumentih, ki se nanašajo na integracijo tujcev.⁵ Od maja 2005 deluje tudi center EUROPASS, ki sodi v okvir ustrežnejšega vrednotenja znanja in izkušenj.

Izjema je področje nacionalnih poklicnih kvalifikacij, za katerega je pristojno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). Po podatkih MDDSZ je področje pridobivanja NPK za določene poklice za tujce, ki pridobijo dovoljenje za delo, trenutno najbolj privlačno in dostopno. Po zakonu o NPK si poklicno kvalifikacijo lahko pridobi vsaka polnoletna, v izjemnih primerih pa tudi mlajše osebe. Ločena evidenca za števila izdanih certifikatov za tuje državljane se v Sloveniji za enkrat ne vodi, kljub Navodilu za obdelavo in posredovanje podatkov o tujcih, ki se zaposlijo in delajo na ozemlju RS (Ur.l. RS 83/2008, 22.8.2008), ki določa oblike obdelave in posredovanja podatkov, ki jih na podlagi Zakona o zaposlovanju in delu tujcev zbira in vodi Zavod RS za zaposlovanje. Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je okvirna ocena za pridobljeno število certifikatov za poklicno kvalifikacijo s strani tujcev preko 2000, domneva pa se, da je ta številka že mnogo višja. Za NPK voznik/voznica je okvirno število pridobljenih certifikatov okoli 1000. Na področju zidarskih poklicev je bilo za tujce izdanih 800 certifikatov. V določenih primerih se lahko pojavi jezikovna ovira, ki se premošča tudi s tolmači, po večini pa gre pri preverjanju in potrjevanju za neposredno preverjanje, ko kandidat dobi nalogo, ki jo mora izvesti in pokazati svojo usposobljenost za opravljanje dela ali poklica. Kjer se usposobljenost preverja s pisnimi in/ali ustnimi izdelki ter v kombinaciji z neposrednim preverjanjem z zagovorom, jezik predstavlja oviro. Druge težave, s katerimi se srečujejo izvajalci postopkov, so povezane s težavnim preverjanjem verodostojnosti dokazil o že pridobljenih znanjih in spretnostih. Tako kot za slovenske državljane, velja tudi za tujce, da stroške pridobivanja NPK, nosijo v glavnem sami, kar za mnoge tujce lahko predstavlja finančno breme, ki ga ne zmorejo pokriti sami.⁶

⁴ Sporočilo EK: Za učenje nikoli ni prepozno, COM(2006)614 konč.; (sporočilo št. 3 Priznavanje in potrjevanje rezultatov izobraževanja ter neformalnega in priložnostnega učenja).

⁵ Tudi Slovenski zakon o priznavanju in vrednotenju izobraževanja (Ur.l. RS 73/04) omogoča vsem, ki so izobraževanje končali v tujini, da zaprosijo za priznanje izobraževanja pri Ministrstvu za visoko šolstvo in znanost. Vendar pa so postopki dolgotrajni, število priznanih kvalifikacij pa zelo majhno.

⁶ Povzeto po podatkih MDDSZ, v Strategiji ekonomskih migracij: Predlog za javno obravnavo (2007), Ljubljana.

Priznanje pridobljenega znanja in spretnosti, ter izobraževanja je pomembno tudi za migrante, za delodajalce in za družbo kot celoto. Če tega priznanja ni, migranti ne morejo polno koristiti svojih potencialov, svojih znanj in izkušenj. Politika razvoja človeških virov je pomembna tudi za integracijo priseljencev na trg dela in zato jih je potrebno vključevati v procese usposabljanja in izobraževanja kot so praktično usposabljanje, izobraževanje odraslih in usposabljanje zaposlenih v okviru aktivne politike zaposlovanja.

Uredba predvideva sodelovanje pristojnih organov (ministrstev) pri izvajanju nalog, določenih z uredbo, sodelovanje z domačimi in mednarodnimi strokovnimi organizacijami, organi drugih držav in usklajujejo dejavnosti za hitrejše vključevanje tujcev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje oziroma izobraževalni sistem RS. Ministrstva si delijo pristojnosti tudi pri delitvi finančnih sredstev (28č), pri čemer MNZ zagotavlja sredstva za pripravo in izvajanje programov učenja slovenskega jezika, seznanjanja tujcev s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo in programe informiranja tujcev ter skrbi za usklajevanje nalog, določenih v Uredbi. Ministrstvo pristojno za kulturo zagotavlja sredstva za izvajanje programov spodbujanja medsebojnega poznavanja in razumevanja v skladu z letnim programom na področju manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev z namenom, da se tujcem omogoči sodelovanje s posameznimi društvi in udeležba v kulturnem življenju v državi. Ministrstvo pristojno za šolstvo, zagotavlja sredstva za pripravo in izvajanje programov za pridobitev izobrazbe.

Lahko sklenemo, da uredba v glavnem sledi temeljnim političnim usmeritvam EU glede integracije tujcev, ki temeljijo na definiciji integracije kot dvosmernega procesa, na vključevanju in nadgrajevanju proti diskriminacijske politike, spoštovanju temeljnih vrednot EU ter spoštovanju človekovih pravic. V nekaterih pogledih pa po nepotrebem postavlja ovire za vključevanje migrantov v izobraževanje in usposabljanje (npr. nepriznavanje stroškov povezanih z izobraževanjem kot so učna gradiva in prevoz) ali pa ne odpira ustreznih

možnosti in poti za vključevanje v izobraževanje (npr. ne omenja možnosti priznavanja znanj in spretnosti, javno veljavnost programov). Zastavlja se tudi vprašanje okoli zagotavljanja dostopnosti do vseživljenjskega učenja za tujce. Uredba zagotavlja le najnujnejše znanje jezika in poznavanje zgodovine in kulture okolja, v katerega se vključujejo tujci. Dolgoročno je treba razmišljati o tem, kako v ponudbi izobraževanja in usposabljanja za odrasle tujcem, ki pridobijo dovoljenja za stalno bivanje, zagotavljati priložnosti za razvoj in ohranjanje spretnosti in kompetenc, ki jih je Evropska komisija opredelila kot ključne za osebno izpolnitev in razvoj, dejavno državljanstvo, socialno vključenost in zaposlitev. Ponudba izobraževanja in usposabljanja za odrasle, bi morala vsem odraslim (tudi tujcem) zagotoviti dejanske priložnosti, da se teh spretnosti in kompetenc naučijo in jih vzdržujejo.⁷

Finančni instrument države za izvajanje določil uredbe o integraciji tujcev predstavlja *Večletni program 2007-2013 RS (in programa za 2007 in 2008)*, ki Sloveniji zagotavlja denarne vire izvajanje integracijske politike iz *Evropskega sklada za vključevanje državljanov tretjih držav za obdobje 2007-2013*.⁸ Slovenija se je v večletnem programu odločila za tri od štirih strateških prednostnih nalog sklada za vključevanje državljanov tretjih držav: praktično izvajanje osnovnih skupnih osnovnih načel politike vključevanja priseljencev EU, razvoj metodologij ocenjevanja in krepitev zmogljivosti politike ter usklajevanje in medkulturna krepitev usposobljenosti v državah članicah na različnih ravneh. V okviru obeh letnih programov za leti 2007 in 2008, pa so načrtovani programi slovenskega jezika, zgodovine in kulture za državljane tretjih držav, informativne brošure za državljane tretjih držav ter pobude o medkulturnem dialogu.

V Večletnem načrtu predlagatelj MNZ zapiše, da Slovenija predlaga ukrepe, ki bodo dejansko vzpostavili sistem vključevanja državljanov tretjih držav in s tem začrtuje razvojno strategijo področja. Pogoj za vzpostavitev učinkovitega sistema integracije je ocena trenutne situacije na področju integracije v državi, zato se v prvi fazi načrtuje izvedba analiz stanja kot študije

⁷ Glej 'Priporočilo Evropskega sveta in Evropskega parlamenta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje.' Ur.l. EU L394 (18. 12. 2006).

⁸ Evropska komisija je potrdila Večletni program Slovenije za obdobje 2007-2013 in sprejela oba prva letna programa 2007 in 2008, konec letošnjega leta 1. 12. 2008. Sloveniji je namenila za vključevanje priseljencev 5,5 milijona evrov.

sistemov integracije v drugih državah, ki jih bodo pripravile nevladne in druge organizacije. V nadaljevanju pa bo Slovenija pripravila temelje za celovito integracijsko politiko.

Konkretni operativni cilji za obdobje do leta 2013 so:

- analiza stanja in potreb z namenom krepitev zmogljivosti politike na različnih ravneh (npr. analiza družbene vključenosti državljanov tretjih držav, analiza odnosa večinskega naroda do tujcev, analiza primerljivih sistemskih in normativnih ureditev vključevanja tujcev v članicah EU, raziskava usposobljenosti upravno administrativnih enot za delo s tujci, raziskava stališč političnih strank do problematike integracije),
- priprava celovite integracijske politike na podlagi rezultatov in ugotovitev študij in analiz,
- priprava programov za učinkovito integracijo tujcev, upoštevajoč skupna načela (programi učenja slovenskega jezika, seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo, programi medkulturnega dialoga),
- informiranje tujcev glede pravic in dolžnosti (brošura),
- programi za vzpodbujanje vzajemnega sodelovanja in medkulturnega dialoga.

V strategiji za doseg ciljev so zapisane 3 prednostne naloge: prva prednostna naloga je izvajanje ukrepov namenjenih zagotavljanju uporabe skupnih splošnih načel za vključevanje priseljencev v EU v praksi (mišljeni so programi učenja slovenskega jezika in kulture, ter programi za spodbujanje medkulturnega dialoga). Druga razvojna prioriteta obsega razvoj kazalnikov in metodologij ocenjevanja, da se oceni napredek, prilagodijo politike in ukrepi ter omogoči usklajevanje (mišljena je izvedba študij stanja in analiza potreb ter vzpostavitev sistema za nadzor politike). Tretja prednostna naloga pa zajema krepitev zmogljivosti politike, usklajevanje in medkulturna krepitev usposobljenosti v državah članicah na različnih ravneh in v različnih službah (mišljeni so programi usposabljanja za uradnike in strokovne delavce na teme medkulturnega dialoga, komunikacije, posredovanja informacij ipd.).

Za medresorsko koordinacijo bosta skrbela dva organa, nadzorni odbor in medresorska delovna skupina. Nadzorni odbor je koordinacijsko telo, v katerem so zastopana vsa ministrstva in telesa, ki so upravičena do sodelovanja pri implementaciji skladov in je bil ustanovljen s sklepom Vlade RS decembra 2007. Medresorska delovna skupina je operativna skupina za izvajanje skladov, pripravlja mnenja in stališča za nadzorni odbor, pripravlja razrez sredstev. V delovni skupini so predstavniki strokovnih služb ministrstev. Glede na to, da gre za sredstva Evropskega socialnega sklada, bo pristojno ministrstvo objavilo javni razpis za izvajanje posameznih programov in projektov.

Velja tudi omeniti, da je Slovenija sprejela poseben dokument namreč Strategijo ekonomskih migracij (november 2007 v javno obravnavo)⁹, ki ga ne moremo obiti, če želimo celovito pogledati v sistemske pogoje za IUM. V dokumentu je poudarjeno, da se strategija ekonomskih migracij ukvarja z mednarodnimi migracijami kot obliko gibanja oseb prek državnih meja. Cilji strategije ekonomskih migracij pa sledijo ciljem Strategije razvoja Slovenije, ki opredeljujejo gospodarski družbeni, medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj ter razvojni cilj Slovenije v mednarodnem okolju. Smernice in usmeritve sledijo petim ključnim razvojnim prioriteta za doseganje zastavljenih ciljev v desetih letih, predvsem: prvi razvojni prioriteti – konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, ter drugi razvojni prioriteti – učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta. Strategija tako predlaga dva sklopa ukrepov: prvi sklop obsega selektivne ukrepe za sprejem določenih skupin migrantov in zagotavljanje njihovih pravic, drugi sklop pa opredeljuje ustrezne mehanizme za upravljanje z ekonomskimi migracijami. Dokument poudarja nekatere posledice, ki jih prinaša ekonomsko priseljevanje za Slovenijo:

- Ekonomska migracija je za Slovenijo lahko koristna in lahko pripomore k gospodarski rasti in k bolj dinamičnemu in učinkovitemu gospodarstvu, še posebno v primeru priseljencev s človeškim in finančnim kapitalom.

⁹ Dokument sta na poziv Vlade pripravila Ministrstvo za gospodarstvo in Urad za makroekonomske analize.

- V Sloveniji prevladujejo migranti z nizko izobrazbo, povečuje se povpraševanje po srednje in visoko usposobljenih migrantih, posebno v nekaterih gospodarskih panogah.
- Obstaja tveganje neizkoriščenosti človeškega kapitala, zato mora biti zagotovljeno priznavanje diplom, znanj in spretnosti ter dane možnosti izobraževanja in usposabljanja.
- Ob tržnem pomanjkanju nizko in srednje kvalificiranih delavcev, predvsem v določenih sektorjih ali v določenem obdobju lahko tuji delavci pripomorejo k preživetju teh sektorjev in k njihovemu razvoju.
- Učinek na delavce migrante je na splošno pozitiven, čeprav obstajajo tveganja uspešne integracije na trg dela, diskriminacije, izkoriščanja in družbene izključenosti.
- Zakonito priseljevanje je lahko le eden od elementov, ki lahko pripomore k reševanju vprašanj in izzivov, s katerimi se soočamo ob zmanjševanju razpoložljivosti delovne sile in pritiski na socialne sisteme.
- Kljub temu pa je imigracija lahko odgovor na pomanjkanje delovne sile in znanj ter spretnosti, ki niso neposredno povezane z demografskimi procesi.

Cilji strategije so: zagotavljanje priseljevanja, ki bo blažilo zmanjševanje delovno sposobnega in delovno aktivnega prebivalstva; zagotavljanje priseljevanja, ki bo zmanjševalo kratkoročna neskladja na trgu dela; spodbujanje priseljevanja, ki bo povečalo inovacijsko in podjetniško aktivnost; spodbujanje priseljevanja, ki bo povečevalo človeški kapital.

Po napovedih ekonomistov, lahko za prihodnje desetletje predvidevamo, da se bodo ohranile osnovne značilnosti dosedanjega zaposlovanja in dela tujcev pri nas. Saj so ekonomske imigracije v Slovenijo odraz zgodovinske tradicije, sedanje gospodarske strukture in razvitosti ter povpraševanja in ponudbe na trgu dela. V Slovenijo bodo po predvidevanjih prihajali pretežno moški v starosti od 25 do 29 let, bolj nižje kot višje izobraženi, ki se bodo zaposlovali v predelovalnih dejavnostih in še posebej v gradbeništvu. Dinamika gospodarskega razvoja in intenzivnost tehnoloških sprememb v sodobnem razvitem svetu, katerega del je tudi Slovenija, je tako hitra in izrazita, da lahko v enem desetletju pride do velikih sprememb v strukturi zaposlovanja tujcev pri nas (Malačič, 2006).

Analiza strateških in razvojnih dokumentov z vidika usposabljanja in izobraževanja migrantov v Sloveniji

Resolucija o nacionalnem programu o izobraževanju odraslih do leta 2010 (2004), katere temeljna usmeritev je, da v socialno partnerskem odnosu spodbudi in omogoči čim večjemu številu odraslih v Sloveniji, vključevanje v vseživljenjsko učenje, spregovori o izobraževanju in usposabljanju migrantov le v eni točki. Omenja jih med naslovnimi ciljnimi skupinami (migrante namreč) za katere se bodo prednostno izvajali ukrepi na prvem prednostnem področju – splošno izobraževanje in usposabljanje odraslih. Prek različnih oblik in možnosti se prednostne ciljne skupine zagotavlja ustrezna programska ponudba za zviševanje splošno izobraževalne in kulturne ravni, osebnostni razvoj in socialno vključenost. Programska ponudba obsega: aktivno državljanstvo, zdravo življenje, varovanje okolja, ohranjanje kulturne tradicije in identitete, razvijanje pisnih in novih temeljnih spretnosti¹⁰, zmanjševanje družbene zapostavljenosti, motiviranje in spodbujanje k učenju in nadaljevanju šolanja.

Drugih strateških usmeritev za izobraževanje in usposabljanje migrantov ne zasledimo v tem dokumentu. Glede na to, da gre za pri tujcih za migracijo iz ekonomskih razlogov, bi bilo nujno vključiti njihovo usposabljanje v tretje prednostno področje: izobraževanje in usposabljanje za potrebe trga dela. Prednostna skupina so nezaposleni in zaposleni brez poklicne in strokovne izobrazbe, še posebej tisti, katerih zaposlitev je ogrožena. Področje je za migrante aktualno tudi zaradi izpostavljenega operativnega cilja, po katerem naj bi vsaj 10 % nezaposlenih in zaposlenih brez poklicne in strokovne izobrazbe pridobilo nacionalno poklicno kvalifikacijo. Ko se bo dokument resolucije dopolnjeval s cilji do leta 2013, je

¹⁰ Primer dobre prakse uresničevanja teh strateških in programskih usmeritev je izvedba javno veljavnega programa za razvoj družinske pismenosti (UŽU Beremo in pišemo skupaj) za skupino mater albanske narodnosti in njihove otroke v prvih razredih devetletke v letu 2007 na OŠ Antona Žnidaršiča v Ilirski Bistrici, OE Ljudska univerza. Skupino so izpeljali na pobudo učiteljev v OŠ, ki so izpostavili, da težko komunicirajo s starši otrok albanske narodnosti, zaradi jezikovnih ovir. S programom so materam približali življenje v šoli, jih seznanili z načinom dela in jim omogočali, da spoznajo na kakšen način lahko pomagajo svojim otrokom. Razen tega izobraževanja za matere albanske narodnosti ni v tem okolju na voljo nobenega drugega izobraževanja. Izpeljava programa je bila obenem priložnost za učenje izvajalcev programa in medkulturni dialog. Matere albanske narodnosti se najverjetneje tudi ne bi vključile v izobraževanje, če ne bi ob vključitvi poudarili, da gre za pomoč njihovim otrokom v šoli. Prek tega skupnega interesa so se postopoma zbrisali zadržki in nezaupanje udeleženk do izvajalcev programa. Primer dobre prakse je bil predstavljen na tematski konferenci Neformalno učenje ranljivih skupin, ki je potekalo 18. in 19. 11. 2008 v Kranjski Gori v organizaciji Zveze ljudskih univerz in ob podpori programa VŽU (ZLUS 2008).

potrebno opredeliti strateške cilje za migrante kot enakovredno delovno silo na trgu dela. Aktualen je še splošen cilj nacionalnega programa o izobraževanju odraslih, ki govori o zvišanju izobrazbene ravni, pri čemer je temeljni izobrazbeni standard, ki bi ga morala zagotavljati država vsem prebivalcev (kot pravico) 12 let šolanja.

Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji (2007) sicer ne omenja posebej migrantov in tujcev, vendar je naravnana na vse prebivalce Slovenije in pri tem nikogar in nobene skupine odraslih ne izključuje iz svoje vizije. S strategijo se 'uveljavlja vseživljenjskost kot vodilno načelo vsega izobraževanja in učenja ter kot temeljno družbenorazvojno strategijo (str. 7). Njen prvi cilj je 'omogočiti vsem ljudem učenje in izobraževanje v vseh življenjskih obdobjih, na vseh področjih življenja in v vseh okoljih. Posebno pozornost pa je treba nameniti zagotavljanju priložnosti za izobraževalno prikrajšane skupine.' (prav tam). Med relevantnimi cilji za UIM je tudi cilj št. 10, ki govori, da je treba zagotavljati ustrezno ravnotežje med vlaganjem v izobraževanja in učenje za izboljševanje človeškega kapitala (povečevanje produktivnosti, konkurenčnosti) ter vlaganjem v učenje za in izobraževanje za osebni razvoj in dejavno demokratično državljanstvo " (str. 8). Posebej so za načrtovanje UIM pomembna strateška jedra (str. 10), s katerimi se udejanjajo poglobitve razsežnosti vseživljenjskosti učenja in jih kaže nujno upoštevati pri načrtovanju in izvajanju izobraževalnih ukrepov za migrante.

Strategija razvoja Slovenije (2005) opredeljuje vizijo in cilje razvoja Slovenije ter pet razvojnih prioritet z akcijskimi načrti. V sklopu četrte razvojne prioritete Moderna socialna država in večja zaposlenost, poglavje večja prilagodljivost trga dela, je strategija predvidela več ukrepov za zmanjševanje neskladij na trgu dela z selektivno imigracijo, poenostavljanje administrativnih postopkov za zaposlovanje tujcev zlasti visoko usposobljenih ter usmerjanje programov zaposlovanja na dolgotrajno ali pogosto nezaposlene, med ciljnimi skupinami omenja osebe s priznanim azilom. V povezavi z UIM ni navedenih nobenih ukrepov. Posredno lahko razumemo ukrepe kot je npr. tisti, ki predlaga uvedbo subvencije za izobraževanje odraslih po načelu tretjinskega financiranja (delodajalec, država, zaposleni), spodbujanje izobraževanja in usposabljanja nižje kvalificiranih delavcev ter pospeševanje

razvoja sistema za potrjevanje poklicnih kvalifikacij, kot relevantne ukrepe tudi za migrante. V skladu s Strategijo je, da se osebi, ki prevzema odgovornost za naložbe v svoje znanje in razvoj svojih spretnosti v skladu s svojimi možnostmi, a tudi tisti, ki je bodisi pri prevzemanju odgovornosti bodisi s svojimi zmožnostmi šibka, pomaga bodisi z javnimi sredstvi bodisi s sredstvi delodajalca, bodisi iz zasebnih virov (podjetja ali posamezniki).

Operativni program razvoja človeških virov (2007) v poglavju Socialna vključenost in enakost možnosti med ranljive skupine prebivalstva, ki se srečujejo z večjo stopnjo tveganja socialne izključenosti in neenakih možnosti ter diskriminatorno obravnavo, uvršča tudi migrante, begunce in iskalce azila, razlogi pa so v nepoznavanju jezika, tveganju nezaposlenosti in stanovanjski pogoji. Delež tujcev – ekonomskih migrantov, naj bi konec leta 2006 predstavljal 6 % aktivnega prebivalstva. Bistveni problemi, ki spremljajo zaposlovanje tujcev so nizka izobrazbena raven, nepoznavanje jezika, nepoznavanje trga dela v Sloveniji. Kot pomemben odziv delovne sile na slovenskem trgu dela v okviru ukrepov APZ, se ocenjuje tudi dvig izobrazbene ravni in usposobljenosti migrantov. Med priložnostmi, ki jih kaže izrabiti, pa navaja: motiviranost in pripravljenost različnih ciljnih skupin civilne družbe, da se (tudi) ne-tržno in ne-profitno angažirajo pri reševanju lastnih socialnih problemov; možnost večje vključitve ranljivih družbenih skupin (hendikepirani, Romi, manjšine, starejši...) v programe socialne vključenosti povečuje njihove možnosti za zaposlitev in izobraževanje, za večjo socialno vključenost in kulturno raznolikost ter dostopnost do storitev v zasebnem, javnem in nevladnem sektorju; izgradnja sistema in poudarjanje socialnega podjetništva z zaposlovanjem ranljivih skupin; razvoj inovativnih oblik ter povezovanja na različnih (lokalnih, regionalnih, mednarodnih) ravneh v smislu izvajanja programov boja proti diskriminaciji in socialnega vključevanja; možnost prepoznavanja kulturne raznolikosti ranljivih skupin, temelječe na ustvarjalnosti, kot razvojnega potenciala. Med nevarnostmi pa izpostavlja: izključitev ranljivih družbenih skupin s trga dela ogroža njihove možnosti za socialno vključenost; izgubljanje kulturnih identitet in kulturne raznolikosti ter posledično večanje izključenosti in šibitev dobrih medsosedskih odnosov in odnosov z etničnimi skupnostmi nekdanje skupne države; povečevanje socialnih razlik med posameznimi kategorijami zaposlenih in družbenih skupin povzroči socialno

izključenost; nadaljnje povečanje nestrpnosti, vključno z diskriminatornim odnosom javnosti ter delodajalcev o problematiki ranljivih skupin na trgu dela.

Sedanji program APZ je pripravljen za daljše obdobje – zajema ukrepe za obdobje 2007–2013, s čimer se je hkrati uskladi z obdobjem programskih dokumentov, ki so podlaga za izrabo sredstev Evropskega socialnega sklada v prihodnji finančni perspektivi 2007–2013. Povezava je nujna, saj se pričakuje, da bodo za uspešno izvajanje posameznih ukrepov potrebni tudi znatni viri iz evropskih strukturnih skladov. Program APZ prinaša široko paleto pozitivnih učinkov, na trg dela posega neposredno, pri čemer odpravlja tiste kratkoročne in druge probleme glede zaposlovanja in trga dela, ki jih s preostalimi sistemskimi rešitvami in ukrepi drugih politik ni mogoče učinkovito odpravljati, pa tudi posredno. Program APZ vsebuje štiri ukrepe s posameznimi aktivnostmi, ki predstavljajo osnovna področja za natančnejše instrumente oziroma programe poseganja na trg dela v sodobnih družbah (neposredni vpliv na učinkovito delovanje trga dela ter usklajevanje ponudbe in povpraševanja): svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve, usposabljanje in izobraževanje, spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja ter programi povečevanja socialne vključenosti. Tujci so kot ciljna skupina omenjeni le v katalogu ukrepov APZ (december 2008), in sicer v poglavju svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve, aktivnost 1.1.2 CIPS – Centri za informiranje in poklicno svetovanje, in sicer kot drugi na trgu dela (zaposleni, delodajalci, tujci...), ki potrebujejo informacije s tega področja. Namen ukrepa je sicer zagotoviti vsem uporabnikom prave in kakovostne informacije, ki jih potrebujejo za pravilno odločitev glede zaposlovanja, načrtovanja (prve ali nove) poklicne poti, kot tudi načrtovanja rednega, izrednega ali dopolnilnega izobraževanja.

Iz izobraževalne ponudbe, se za tujce za zdaj ponuja možnost preverjanja in potrjevanja NPK ter programe slovenskega jezika za tujce. Četudi je sistemsko ponujena možnost svetovanja za redno, izredno ali dopolnilno izobraževanje (CIPS, ISIO), je programska ponudba za izobraževanje in usposabljanjem tujcev zelo skromna, poleg tega pa tudi ni dostopna v tem smislu kot za državljane Slovenije (ovire so financiranje, jezik, priznavanje neformalno pridobljenih znanj z izjemo NPK).

Pravne podlage za skupno imigracijsko politiko Evropske unije

Migracijska politika je ena izmed ključnih politik Evropske unije v procesu uresničevanja območja varnosti, svobode in pravice. V osnovi si ta politika prizadeva, da bi bili priseljenci in delavci migranti, ki jih evropsko gospodarstvo potrebuje in ki so jih družbe držav članic pripravljene in zmožne sprejeti, v Evropi dobrodošli. V Evropski uniji je vse večji konsenz, da je za zagotovitev prihodnje ekonomske rasti potrebno boljše upravljanje z migracijami, ki vključuje tudi zakonito priseljevanje v prvi vrsti zato, ker se v EU vsako leto priseli od 1,5 do dveh milijonov ljudi, ob tem pa podatki Bruslja kažejo, da je v letu 2007 v EU okoli 220.000 ljudi zaprosilo za azil, kar je za 12 odstotkov več kot leta 2006. Priseljevanje je tudi element Lizbonske strategije. Zakonodajni okvir, ki ga razvija Evropska unija ne omejuje pristojnosti držav članic pri odločanju o obsegu imigracije oziroma številu državljanov tretjih držav, ki jih država članica sprejme na svoje ozemlje.

Kljub tem naporom, je za evropsko politiko ekonomskih migracij še vedno značilna različnost, ki se izraža v upravljanju migracij ter političnem in institucionalnem okviru. Na primeru razvoja integracijske politike na Nizozemskem kot jo opisuje Veeneman, lahko ilustriramo različnost pristopov k integraciji migrantov v državah EU. Veeneman navaja 3 faze v razvoju integracijske politike na Nizozemskem (2006). Za prvo fazo je značilno, da se je na приход imigrantov v 60. letih, Nizozemska vlada odzvala s politiko 'prilagoditve' (angl. accomodation). Vlada je pričakovala, da so imigranti na začasnem delu v državi in se bodo vrnili po določenem času. Zato ni vlagala sredstev v programe za učenje jezika, spodbujala je vključevanje v imigrantske organizacije, v veri, da bo to olajšalo njihov povratek v domovine. Politika se je spremenila kmalu zatem, ko je postalo jasno, da imigracija ni začasen pojav, in sicer od 80. let dalje. Politika do imigrantov je takrat dobila predznak socialne in ekonomske integracije, za katero ja značilno vlaganje v izobraževanje za izboljšanje izobrazbe s ciljem večje konkurenčnosti na trgu dela oziroma za zagotavljanje participacije na trgu dela. Zaradi tega, ker pretekla politika socialno ekonomske integracije ni obrodila pričakovanih rezultatov, se je v zadnjih letih le ta osredotočila na t.i. kulturno integracijo. Pospešeno se vlaga v

kulturno adaptacijo v pričakovanju, da bo le ta pospešila socialno in ekonomsko integracijo migrantov. Veeneman (2006) meni, da gre v bistvu za enostransko politiko, ki meji na asimilacijo in sklone z mislijo, da integracijska politika ne more biti uspešna, če je enostranska.

Prioritete in politični odzivi se med državami članicami precej razlikujejo glede na potrebe njihovih gospodarstev in trgov dela. Mogoče pa je zaznati dva trenda: vse večji učinek zakonodaje Evropske skupnosti na področju imigracije za namene dela in zaposlovanja državljanov tretjih držav na primer v enakosti obravnavanja pri pogojih dela in dostopu do zaposlitve za tiste, ki imajo status trajnih rezidentov; vse večji selektivni pristop v pravilih prvega sprejema in bivanja za namene dela in zaposlitve, ki sledi ekonomskim interesom države in potrebam gospodarstva s posebno oblikovanimi shemami in administrativnimi sistemi.

V ustvarjanju skupne politike ekonomskih migracij, Evropska unija poziva tudi k urejanju migracij v okviru »globalnega pristopa k migraciji«. Pristop temelji na predpostavki, da so migracije dobre za razvoj in obratno. Kot eno od prioritete pri uresničevanju globalnega pristopa k migracijam Evropska unija opredeljuje tudi razvoj skupne politike o pogojih sprejema in bivanja ekonomskih migrantov iz tretjih držav. Globalni pristop zahteva tudi dialog in tesno sodelovanje s tretjimi državami, da bi se lahko oblikovale celostne in koherentne politike, ki bi se nanašale na širok spekter z migracijami povezanih vprašanj. Tak pristop zahteva sodelovanje pravosodja in zakonodaje, zunanje in razvojne politike ter dialog in partnersko sodelovanje v zadevah migracij.

Če se v skupni evropski politiki do migracij osredotočimo le na področje integracije, lahko prav tako ugotovimo, da unija do sedaj ni imela skupne politike na tem področju, kar pomeni, da obstajajo med državami velike razlike, kako pristopajo k urejanju tega vprašanja. V nadaljevanju predstavljamo le nekaj najpomembnejših dokumentov, ki kažejo na to, da želi unija na podlagi Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije, z namenom vzpostavitve območja

svobode, varnosti in pravice, postaviti skupni okvir integracijske politike. Z Amsterdamsko pogodbo, ki je postala pravno močna 1. maja 1999 sta področji migracij in azila postali del prvega stebra. Pomembno je tudi omeniti, da so voditelji držav in vlad v preambuli Amsterdamske pogodbe¹¹ izrazili svojo odločenost *"ustvarjati možnosti za pridobivanje čim višje ravni znanja svojih narodov s širokim dostopom do izobraževanja in njegovim stalnim posodabljanjem."*

Za začetke skupne politike unije štejejo sklepi Evropskega sveta na posebnem zasedanju v Tampereju oktobra 1999¹², ki je zastavil **politične smernice za ustvarjanje območja svobode, varnosti in pravice** in se strinjal, da sicer različne, a tesno povezane zadeve azila in migracij zahtevajo razvoj skupne politike Evropske unije na temeljih partnerstva z državami izvora, skupnem evropskem sistemu azila, poštenem obravnavanju državljanov tretjih držav in upravljanju migracijskih tokov. Evropska komisija je nato predlagala **dvojni in vzporedni pristop** k razvoju te politike in sicer: **elaboracijo skupnega zakonodajnega okvira za pogoje vstopa in prebivanja državljanov tretjih držav na ozemlju Evropske unije** in odprto metodo oz. **postopek sodelovanja za spodbujanje stalne izmenjave idej in politik**, ki jih *acquis* ne pokriva.

Napori za skupni zakonodajni okvir in proaktivno imigracijsko politiko so bili prvič predstavljeni leta 2000 s predlogom odpiranja »kanalov« za zakonito imigracijo¹³. Predlog je upošteval humanitarne, neekonomske in ekonomske tipe migracij in tesno povezanost med migracijsko dinamiko in integracijo migrantov, ki predpostavlja pošteno obravnavanje tretjih državljanov in promocijo različnosti. Poskus vzpostavljanja enotnejše migracijske politike na ravni Evropske skupnosti je bil predlog direktive o ekonomskem priseljevanju iz leta 2001¹⁴, ki jo je Evropska komisija predstavila zaradi urejanja pogojev vstopa in prebivanja državljanov tretjih držav, ki opravljajo plačane dejavnosti in dejavnosti na področju

¹¹ Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, http://europa.eu/eurllex/en/teraties/dat/C_2002325EN.003301.html.

¹² Tampere European Council, 15. in 16. oktober 1999, Presidency Conclusions

¹³ European Commission, Communication on a Community Immigration Policy, Com (2000) 757 final, Brussels, 22. 11. 2000

¹⁴ Proposal for a Council Directive on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purpose of paid employment and self-employed economic activities, COM(2001) 386 final.

samozaposlitve. Predlog direktive je želel odgovoriti na dve vprašanji: kako hitro najti človeške vire za trge dela držav članic z zaznanimi pomanjkanji delovne sile v smislu kvantitete in kvalitete in kako harmonizirati pravila vstopa in bivanja v EU, ni dobil zadostne podpore v Svetu.

Drugo fazo vzpostavljanja enotnejše politike imigracij v EU predstavlja Haaški program iz novembra 2004¹⁵, ko se je za oblikovanje skupne imigracijske politike odprlo novo poglavje za petletno planiranje z novimi cilji in prioritetaми v razvoju območja svobode, varnosti in pravice, ki je postal ena prvih prioriteta EU. Pogledi na imigracijsko politiko za ekonomske namene – delovno migracijo – so zelo različni, vendar v luči zmanjševanja in staranja evropskega prebivalstva in učinkih teh demografskih sprememb na gospodarstvo raste konsenz o ponovnem premisleku o imigracijskih politikah. V kontekstu lizbonskih ciljev bodo namreč bolj trajni imigracijski tokovi potrebni za trge dela v Evropski uniji in zagotavljanje blaginje. Odločitve o številu ekonomskih migrantov, ki naj bi jih države sprejele, ostajajo v pristojnosti držav članic. Zaradi pravice prostega gibanja posameznikov v Schengenskem območju, izvajanja storitev v drugi državi članici in selitvi v drugo državo članico takrat, ko tretji državljan pridobi dolgotrajni rezidenčni status, ima sprejem državljanov iz tretjih držav v eno državo članico lahko učinke na druge države članice in njihove trge dela.

Kot je bilo zahtevano v Haaškem programu so Svet in predstavniki vlad držav članic novembra 2004 oblikovali Skupna osnovna načela politike vključevanja priseljencev v EU. Skupna osnovna načela s preišljenimi nasveti glede osnovnih načel državam članicam pomagajo pri oblikovanju politik vključevanja in predstavljajo merilo, na podlagi katerega lahko sodijo in ocenjujejo svoja prizadevanja. Skupna osnovna načela za integracijsko politiko priseljencev v EU obsegajo naslednje točke:

- integracija je dinamičen dvosmerni proces,
- sprejemanje osnovnih vrednot EU (tudi migranti),
- zaposlovanje predstavlja najpomembnejši del integracijskega procesa,
- spoznavanje jezika, zgodovine, kulture in družbene ureditve,

¹⁵ European Commission, Communication, The Hague Programme: Ten priorities for the next five years, The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice, COM(2005) 184 final.

- pomen izobraževanja za uspešno in aktivno udeležbo migrantov v družbi,
- enakopraven in nediskriminatoren dostop migrantov do institucij,
- interakcija med migranti in državljani EU (spodbujanje medkulturnega dialoga),
- izražanje lastne kulture in vere migrantov,
- aktivno vključevanje migrantov pri integracijskih politikah in ukrepih na lokalni ravni,
- razvijanje integracijskih politik in ukrepov na vseh nivojih (mainstreaming integration)
- razvoj jasnih ciljev, indikatorjev in evalvacijskih mehanizmov (pomen za zagotavljanje razvoja na področju integracije).

Politični načrt za zakonite migracije je bil predstavljen decembra 2005¹⁶ in naj bi uresničil naloge, ki so bile zadane v haaškem programu in so v skladu s cilji lizbonske strategije. V njem so zajeti ukrepi in zakonodajne pobude za naslednja štiri leta v smislu skladnega razvoja štirih dimenzij zakonite imigracije v EU:

- a. Med **zakonodajnimi ukrepi** je predvideno sprejetje petih direktiv, in sicer:
 - splošna okvirna direktiva, ki bo zagotavljala minimalne socialno ekonomske pravice delavcev migrantov državljanov tretjih držav z zakonito zaposlitvijo in druge horizontalne ukrepe. Direktiva je bila predstavljena 23. oktobra 2007;
 - štiri posebne direktive o pogojih vstopa in bivanja: visoko usposobljene delovne sile, predstavljena 23. oktobra 2007; sezonskih delavcev – predvsem določitev jasnega statusa (predvidena v letu 2008); plačanih pripravnikov (predvidena v letu 2008); in premeščencev znotraj podjetja (predvidena v letu 2009).
- b. Razvoj številnih **nezakonodajnih pobud** za izboljšanje dostopa do informacij in njih izmenjav ter koordinacije (npr. EU imigracijski portal, EURES, Evropsko migracijsko omrežje (EMN));
 - **Integracijskim ukrepom**, ki jih za ekonomske imigrante in njih odvisne člane predlaga *Skupna Agenda za integracijo*¹⁷ naj bi sledili ukrepi s posebnim poudarkom

¹⁶ Evropska komisija, Politični načrt za zakonite migracije, COM (2005) 669, Brussels, 21. 12. 2005.

¹⁷ European Commission, Communication, A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union, COM (2005) 389 final, Brussels, 1.9.12005

na ustvarjanju informacijskih paketov in jezikovnih tečajev ter tečajev z državljsko vsebino za nove ekonomske imigrante.

- **Sodelovanje z državami izvora** priseljencev naj bi se okrepilo na takšen način, da bi se migracije upravljale na vsem koristen način. Ti ukrepi, med drugim, zajemajo spremljanje in druge možne ukrepe za omejevanje negativnih učinkov bega možganov; instrumente za spodbujanje vračanja migrantov in za krožne migracije; poklicno usposabljanje in jezikovno izobraževanje z ustvarjanjem struktur v državah izvora pod vodstvom lokalnih oblasti in nevladnih organizacij.

Te direktive in ukrepi so že vnesene v slovensko zakonodajo, predvsem v Zakon o tujcih in v Zakon o zaposlovanju in delu tujcev v letih 2006 in 2007 ter v Uredbo o integraciji tujcev. V skupni Agendi za vključevanje državljanov tretjih držav v EU sta dva ključna poudarka: potreba po krepitvi integracijskih politik v državah članicah in potreba po določitvi skupnega evropskega okvirja za integracijo državljanov tretjih držav, ki zakonito bivajo v EU na vseh družbenih področjih, zlasti še po določitvi konkretnih ukrepov za izvajanje skupnih osnovnih načel. Ta skupni okvir sloni na naslednjih predpostavkah:

- Zaposlovanju, kot osrednjemu elementu za uspešno integracijo na trg dela, ki prispeva k doseganju Lizbonskih ciljev in za delovna mesta in ekonomsko rast,
- Imigranti lahko predstavljajo pomemben delež podjetnikov, njihov prispevek k ekonomskemu napredku je pomemben,
- Kulturna dimenzija integracije je sprejeta kot neobhoden element uspešne integracije,
- Enake možnosti, temeljne pravice in nediskriminacijska politika so nujne sestavine uspešne integracije,
- Socialna vključenost in politika socialne varnosti se dosledno izvaja tudi pri migrantih,

- Izobraževanje in usposabljanje so orodja za izboljševanje dosežkov imigrantov in omogočajo njihovo dejavno vključevanje v družbo.¹⁸

Evropska unija podpira članice v izvajanju integracijske politike tudi z finančnimi instrumenti, ustanovila je instrument za pospeševanje razvoja in izvajanja politik vključevanja, in sicer *Evropski sklad za vključevanje državljanov tretjih držav za obdobje 2007-2013*.¹⁹ Namen ustanovitve sklada je, da v soglasju s skupnimi osnovnimi načeli in kot dopolnilo Evropskemu socialnemu skladu, omogočajo državljanom tretjih držav iz različnih kulturnih, verskih, jezikovnih in etničnih okolij, da izpolnjujejo pogoje za bivanje ter jim olajšajo vključevanje v evropske družbe.²⁰ Slovenija je pripravila večletni program za vključevanje državljanov tretjih držav, s čimer je pokazala zavezanost za izvajanje integracijske politike v skladu z načeli EU.²¹

Evropska komisija je letos junija predstavila načrte glede prihodnje migracijske politike. Za področje integracijskih politik je sprejela pomemben dokument "*Skupna politika priseljevanja za Evropo: načela, ukrepi in orodja*" (2008). Dokument zajema 10 skupnih načel, na katerih naj bi temeljila skupna politika priseljevanja in ki so zbrana v tri glavne sklope politik EU: blaginja, solidarnost in varnost. Deset skupnih načel temelji na mejnikih, sprejetih na zasedanju Evropskega sveta v Tampereju leta 1999, Haaškem programu iz leta 2004 in na globalnem pristopu k vprašanju migracij iz leta 2005. Za vsako načelo je predlagan nepopolni seznam dejanskih ukrepov, ki jih je treba izvesti na ravni držav članic ali EU.

Načela so združena v tri razdelke. Prvič, *blaginja in priseljevanje* - ta del vključuje tri načela: jasna pravila in enaki pogoji; usklajevanje znanja in spretnosti ter potreb po njih in vključevanje je ključ za uspešno priseljevanje. Drugič, *solidarnost in priseljevanje* - tudi ta

¹⁸ Communication from the Commission, Third Annual Report on Migration and Integration. Com(2007) 512 final.

¹⁹ Odločba Evropskega Sveta z dne 25. junija 2007 o ustanovitvi Evropskega sklada za vključevanje državljanov tretjih držav za obdobje 2007-2013 v okviru splošnega programa "Solidarnost in upravljanje migracijskih tokov". Ur. l. 168/18, 28.6.2007.

²⁰ Sklad za vključevanje državljanov tretjih držav je eden od štirih evropskih skladov, ki naj bi zagotovili enakomerno porazdelitev bremen med članicami pri upravljanju zunanje meje ter izvajanju skupne politike priseljevanja in azila. Evropska komisija v sklopu teh programov pomaga državam članicam pri upravljanju priseljenskih tokov.

²¹ Podrobneje so cilji in vsebina večletnega programa predstavljeni v poglavju o pravnih podlagah za integracijo migrantov v Sloveniji.

del vključuje tri načela: preglednost, zaupanje in sodelovanje; učinkovita in usklajena uporaba sredstev, ki so na voljo ter partnerstvo s tretjimi državami. In tretjič, *varnost in priseljevanje* - ta del vključuje štiri načela: vizumska politika, ki je usklajena z interesi Evrope; celovito upravljanje meja; odločnejši boj proti nezakonitemu priseljevanju in nična strpnost do trgovine z ljudmi ter končno trajnostne in učinkovite politike vračanja.

Uveljavitev območja svobode, varnosti in pravice je ena prvih prioritet Evropske unije. Ker so potrebe na trgu dela držav članic različne, nastajajoči skupni sistem kombinira neko stopnjo harmonizacije in fleksibilnosti zakonodajnega okvira Evropske skupnosti, ki ne omejuje pristojnosti držav članic pri odločanju o obsegu oziroma številu državljanov tretjih držav, ki jih država članica sprejme na svoje ozemlje. V naslednjih letih bo Evropska unija še razširila skupno migracijsko politiko, ki naj bi po eni strani konsolidirala že doseženi *zakonodajni okvir*, po drugi pa poglobila skupne politike, vključno z zakonodajnimi predlogi in novimi koncept za implementacijo politik. Poleg omenjenega, integracija ostaja ena glavnih prioritet, enako pa tudi boj proti nezakonitim migracijam, kjer se poskuša v proces preprečevanja slednjih vključiti tudi tretje države, aktivnosti pa se usmerjajo tudi na dejavnike privlačevanja nezakonitih migracij in dela, vključno z naporimi proti trgovanju z ljudmi in zaščiti žrtev trgovanja.

Večina zadev na področju imigracije za ekonomske namene ni izključna pristojnost Skupnosti. Po načelu subsidiarnosti ima Slovenija dovolj prostora za prilagoditev zakonodajnih direktiv potrebam nacionalnega trga dela in pristojnost odločanja o številu sprejetih ekonomskih migrantov ni okrnjena. Ker pa te osebe hkrati vstopajo na območje Evropske unije mora Slovenija to pristojnost uresničevati odgovorno do drugih držav članic. Po načelu proporcionalnosti mora Slovenija spoštovati splošno obveznost vendar ima možnost drugačnih ukrepov dokler so kompatibilni s pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti in mednarodnimi obveznostmi. V vedno bolj konkurenčnem svetu na področju pridobivanja kakovostnih človeških virov je težko za uspešnost proaktivne migracijske politike Slovenije takšno politiko voditi izolirano. Evropski okvir je smiseln, saj je zagotovljena odprtost sodelovanja in za uresničevanje konkretnih ukrepov ter finančni instrumenti, ter sodelovanje v evropskih programih.

Strateški dokumenti Evropske unije o izobraževanju in usposabljanju tujcev

Voditelji držav in vlad so leta 1997 v preambuli Amsterdamske pogodbe²² izrazili svojo odločenost "ustvarjati možnosti za pridobivanje čim višje ravni znanja svojih narodov s širokim dostopom do izobraževanja in njegovim stalnim posodabljanjem." Z Lizbonsko strategijo (zasedanje Evropskega sveta, marec 2000) je postalo področje izobraževanja in usposabljanja eno od ključnih področij za doseganje evropskih strateških ciljev in za prehod v gospodarstvo in družbo, ki temeljita na znanju. Od takrat je v vseh pomembnejših evropskih dokumentih s tega področja bolj ali manj eksplicitno izpostavljena potreba po izobraževanju in usposabljanju migrantov, pojavlja se v vsebinah, ki obravnavajo socialno vključenost, izobraževanje marginalnih in ranljivih skupin, nova znanja in spretnosti za nova delovna mesta, medkulturni dialog, priznavanje znanja ipd. Eno od pomembnih področij, ki se dotika tudi izobraževanja in usposabljanja migrantov je področje spodbujanja mobilnosti državljanov in vseživljenjskega učenja. Številni instrumenti so bili pripravljene v podporo ustanovam in posameznikom za boljši dostop do priložnosti za vseživljenjsko učenje in do trgov delovne sile v Evropi. Denimo *Evropski okvir za ključne kompetence*²³ definira spretnosti, ki jih ljudje potrebujejo za uspešno življenje v modernem svetu. *Evropski kvalifikacijski okvir*²⁴ povezuje kvalifikacijske okvirje v posameznih državah in omogoča prevajanje kvalifikacij med posameznimi članicami ter tako olajša posameznikom študij in delo v drugih državah. *Europass*²⁵ omogoča boljše poznavanje in priznavanje spretnosti in kvalifikacij v Evropi. *Evropski sistem prenosa kreditnih točk*²⁶ omogoča enostavnejše formalno priznavanje študijskih obdobj v tujini. *Center za priznavanje diplom in študijskih obdobj v tujini*

²² Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, http://europa.eu/eurlex/en/teraties/dat/C_2002325EN.003301.html.

²³ Recommendation of the European Parliament and of the Council (December 2006) on key competences for lifelong learning.

²⁴ Recommendation of the European Parliament and of the Council (April 2008) on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning

²⁵ Decision 2241/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 on a single Community framework for the transparency of qualifications and competences (Europass).

²⁶ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ectskey_en.pdf

(NARIC)²⁷ je nacionalna kontaktna ustanova za priznavanje. Razvija pa se tudi Evropski kreditni sistem za poklicno izobraževanje in usposabljanje (ECVET).²⁸

V široki vseevropski razpravi o vseživljenjskem učenju, ki jo je Evropska komisija sprožila z *Memorandumom o vseživljenjskem učenju*, je bilo poudarjeno da je vseživljenjsko učenje ključ za zagotavljanje socialne integracije in za doseganje enakih možnosti (2000, str 7). V poglavju Družbe znanja: izziv za spremembe piše, da se 'evropsko prebivalstvo naglo stara. To bo spremenilo sestavo delovne sile in vzorce zahtev po storitvah socialnih, zdravstvenih in izobraževalnih služb. Ne nazadnje se evropske družbe spreminjajo v medkulturne mozaike.'

V prvem poročilu, ki ga je obravnaval Evropski svet o konkretnih ciljnih izobraževanja in usposabljanja (doc. 5980/01)²⁹ je zapisano, da postajajo migracije bolj raznolike. Zaradi tega se izobraževalni sistemi srečujejo z vprašanjem, kako zadovoljiti te raznolike potrebe večjezične skupnosti. Poročilo je bilo podlaga za sprejem *Delovnega programa za spremljanje napredka v doseganju ciljev na področju izobraževanja in usposabljanja* (OJ C 142/1 , 14. 6. 2001)³⁰, ki izrecno ne vsebuje ciljev v zvezi z izobraževanjem in usposabljanjem migrantov. V drugem strateškem cilju Odpiranje dostopa do izobraževanja in usposabljanja, pa so konkretni cilji, za katere lahko rečemo, da so relevantne smernice za vključevanje migrantov v izobraževanje in usposabljanje, denimo 'odpiranje dostopa do vseživljenjskega učenja s pomočjo informiranja in svetovanja o izobraževalnih možnostih ter priložnostih, ter zagotavljanje pravičnega dostopa manj privilegiranim skupinam za pridobivanje znanja in spretnosti in motiviranje za vključevanje v izobraževanje, idr.

²⁷ <http://www.enic-naric.net/>

²⁸ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc50_en.htm

²⁹ Education Council report to the European Council on the 'concrete future objectives of education and training systems': http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/rep_fut_obj_en.pdf

³⁰ Detailed work programme on the follow up of the objectives of education and training systems in Europe: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11049.htm>

V sporočilih Evropske komisije in Sveta, ki sledijo reformirani Lizbonski strategiji od leta 2004³¹ naprej pa so cilji in smernice v zvezi z izobraževanjem in usposabljanjem migrantov konkretnjši. V poročilih o spremljanju napredka pri doseganju strateških ciljev so opozorila v zvezi vedno večjo raznolikostjo evropske družbe kar povzroča dodatne izzive v zvezi z zagotavljanjem izobraževanja in usposabljanja. Uspešnost, udeležba in dosežki priseljencev so običajno nižji od povprečja.³² Čeprav je to do neke mere mogoče razložiti z dejavniki, kot sta socialni in ekonomski status in jezik, obstajajo dokazi, da politike ter sistemi izobraževanja in usposabljanja niso kos tem izzivom in da morebiti ravno te politike in sistemi prispevajo k problemu. Med priseljenci je zelo veliko nizko kvalificiranih delavcev. Zaradi demografskih gibanj in gibanj na trgu dela se bo povečalo povpraševanje po visoko usposobljeni delovni sili, nizko kvalificirani pa bodo imeli manj priložnosti, zato bo treba usposabljanju teh skupin posvetiti večjo pozornost.

Evropska komisija je v sporočilu *Izobraževanje odraslih: Za učenje ni nikoli prepozno* (2006, str. 4)³³ poudarila, da »priseljivanje lahko delno uravnoteži in v nekaterih sektorjih nadomesti pomanjkanje usposobljenih delavcev in delovne sile, enega ključnih izzivov sodobne Evrope, to je demografske spremembe in staranje prebivalstva. Izobraževanje odraslih, s pridobivanjem ključnih sposobnosti vseh, bistveno prispeva k zaposljivosti in mobilnosti ter k socialni vključenosti. Izobraževanje odraslih lahko pomaga zagotoviti, da bo priseljivanje, koristilo tako migrantom kot državi gostiteljici.« V sporočilu je navedeno, da je večina migrantov, tudi visoko usposobljenih, v neugodnem položaju: nimajo zadovoljenih potreb po znanju jezika in kulturnega razumevanja, njihovo znanje na trgu dela ostane premalo izkoriščeno, saj so njihove sposobnosti podcenjene in premalo priznane, status migrantov na trgu dela je po navadi slabši od položaja državljanov članic EU. Sporočilo komisije je jasno: Države članice morajo zagotoviti zadostno vlaganje v izobraževanje in usposabljanje starejših in migrantov, predvsem pa morajo zagotoviti takšno izobraževanje in usposabljanje, ki bo ustrezalo potrebam udeležencev v učnem procesu in bo tako učinkovito. Okrepiti morajo tudi

³¹ Education and Training 2010 The success of the Lisbon Strategy hinges on Urgent reforms; Joint interim report of the Council and Commission on the implementation of the detailed work programme on the follow up objectives of education and training systems in Europe, EDUC 6905/04.

³² Draft 2008 joint progress report of the Council and the Commission on the implementation of the Education & Training 2010 work programme Delivering lifelong learning for knowledge, creativity and innovation (5723/08, 31.1.2008).

³³ *Izobraževanje odraslih: Za učenje ni nikoli prepozno*, COM(2006)614, 23.10.2006.

ozaveščenost o pomembni vlogi migrantov in starejših v družbi in gospodarstvu.' (2006, str. 9).

Izobraževanje odraslih mora torej podpirati vključevanje migrantov v družbo in gospodarstvo, ter čimbolj izkoristiti sposobnosti in izobrazbo, pridobljene pred priselitvijo. Ta podpora naj bi vključevala 4 področja dejavnosti in sicer: izboljšanje izobraževalnih politik in politik usposabljanja v državah izvora migrantov; vpeljevanje mehanizmov za vrednotenje in priznavanje formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja; vpeljevanje novih programov za izobraževanja odraslih v povezavi z jezikovno, družbeno in kulturno integracijo; razvoj primerne poučevanja in spodbujanje medkulturnega dialoga.

V tem smislu je razumeti tudi *Resolucijo Sveta o novih znanjih in spretnostih za delovna mesta* (2007, str. 2)³⁴, ki države članice poziva da 'usposobijo ljudi za nove zaposlitve v družbi znanja predvsem z dvigom skupne ravni usposobljenosti, dajanjem prednosti izobraževanju in usposabljanju nekvalificiranih oseb ter drugih ljudi, ki so najbolj izpostavljeni gospodarski in socialni izključenosti', med katerimi omenja tudi priseljence, nadalje s podporo iskalcem zaposlitve v obliki poklicnega svetovanja in priprave osebnega načrta usposabljanja ter z razširjanjem informacij o spretnostih in usposobljenosti, potrebnih za nova delovna mesta, prek portala EURES, nacionalnih in evropskih služb za zaposlovanje ter nacionalnih mrež za usmerjanje.

In nenazadnje, velja omeniti *Sporočilo Evropske komisije Parlamentu, Svetu ter ekonomskemu in socialnemu komiteju ter komiteju regij o prenovljenem strateškem načrtu za evropsko sodelovanje na področju izobraževanja in usposabljanja (2008)*³⁵, ki postavlja dolgoročni strateški okvir za sodelovanje politik do leta 2020, s posebnimi poudarki za leto 2009 in 2010. V točki 3.2. Strateški izziv: Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti

³⁴ Resolucija Sveta o novih znanjih in spretnostih za nova delovna mesta (2007/C 290/01, 15. 11. 2007)

³⁵ *Sporočilo Evropske komisije Parlamentu, Svetu ter ekonomskemu in socialnemu komiteju ter komiteju regij o prenovljenem strateškem načrtu za evropsko sodelovanje na področju izobraževanja in usposabljanja (COM(2008) 865 final, 16. 12. 2008).*

izobraževanja in dosežkov, omenja kot pglavitni dolgoročni izziv zagotavljanje pridobivanja ključnih kompetenc za vse, med prioritetami za leti 2009 in 2010 pa navaja omogočanje odraslim in migrantom učenje jezika države sprejema.

Pregled evropskih dokumentov s področja izobraževanja in usposabljanja kaže na to, da se EU vse bolj zaveda pomena in koristi integracije migrantov ter da spodbuja mobilnost tako za potrebe vseživljenjskega učenja kot dela. Izobraževanje in usposabljanje odraslih ponuja izobraževalne programe, ki so razviti v skladu s potrebami udeležencev, vključno s programi za učenje jezika, ki integracijske procese lahko pospešijo. Izobraževanje odraslih zagotavlja migrantom tudi vrednotenje in priznavanje spretnosti, znanja in kvalifikacij.

Pristojnosti in upravljanje izobraževanja in usposabljanja migrantov v Sloveniji

Pristojnosti za izvajanje ukrepov za integracijo tujcev v Sloveniji ima Ministrstvo za notranje zadeve, ki sodeluje z drugimi resorji pri vprašanih zaposlovanja in socialne varnosti, izobraževanja in kulture.

Znotraj MNZ deluje **Sektor za migracije in integracijo**, ki ima v svoji sestavi dva oddelka : Oddelek za migracije in Oddelek za integracijo beguncev in tujcev. Njegove pristojnosti so: pripravlja predloge zakonov, podzakonskih aktov ter drugih predpisov s svojega delovnega področja, sodeluje pri delu strokovnih teles vladnih in nevladnih organizacij pri Svetu Evrope in sodeluje z mednarodnimi, medvladnimi in nevladnimi organizacijami, sodeluje in daje mnenja pri pripravi mednarodnih sporazumov in meddržavnih pogodb, izvaja sprejeto politiko in zakonodajo Republike Slovenije s področja migracij ter integracije beguncev in tujcev, sodeluje pri delu delovnih telesih Evropske unije s področja migracij ter integracije beguncev in tujcev, usmerja in nudi strokovno pomoč UE in izvaja strokovni nadzor nad delom UE s svojega delovnega področja, koordinira izvajanje ukrepov s svojega delovnega področja, zbira in analitično obdeluje podatke s področja migracij ter integracije beguncev in tujcev.

Za zaposlovanje in delo tujcev je pristojno Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve. Znotraj direktorata za trg dela in zaposlovanje deluje Sektor za delovne migracije, ki opravlja naslednje funkcije: pripravlja predloge za oblikovanje politike zaposlovanja in dela tujcev v RS - predlaga sistemske rešitve Zakona o zaposlovanju in delu tujcev, pripravlja podzakonske akte na tem področju, spremlja izvajanje predpisov ter rešuje pritožbe zoper odločbe Zavoda RS za zaposlovanje o zavrnitvi izdaje delovnih dovoljenj za tujce. Kot vedno bolj pomembno področje delovanja sektorja se kaže sodelovanje pri obravnavi in sprejemanju zakonodajnih predlogov EU, ki se nanašajo na migracijsko politiko EU, in njihov prenos v nacionalno zakonodajo. V ta okvir sodi spremljanje zakonodaje EU na področju prostega gibanja delavcev, na področju prostega pretoka storitev in na področju migracij državljanov tretjih držav, državljanov članic EFTA in državljanov Švicarske konfederacije v EU. Mednarodno sodelovanje s področja dela sektorja se nanaša na pripravo bilateralnih sporazumov s tretjimi državami o zaposlovanju in izvajanju storitev. Sodeluje pri oblikovanju skupnih stališč v zvezi z izvajanjem Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami (GATS) v okviru Svetovne trgovinske organizacije (WTO), sodelujemo tudi pri oblikovanju politike na področju trgovine z ljudmi ter pri pripravi odzivov za konvencije in resolucije Sveta Evrope, Mednarodne organizacije dela in OZN.

Zavod RS za zaposlovanje je pristojen za zaposlovanje tujcev. V sklopu Centralne službe deluje Služba za zaposlovanje tujcev, ki opravlja naslednje storitve: izdaja osebnih delovnih dovoljenj, dovoljenja za zaposlitev, dovoljenja za delo in storitve tujcev ter zaposlovanje v tujini. ZRSZ je pristojen tudi za vodenje evidenc o zaposlovanju tujcev, za program EURES, ipd. ZRSZ prek CIPSOV zagotavlja tudi storitve svetovanja za zaposlovanje, načrtovanje (prve ali nove) poklicne poti, kot tudi načrtovanje rednega, izrednega ali dopolnilnega izobraževanja.

Za svetovanje na področju izobraževanja odraslih je za tujce na voljo tudi 14 lokalnih središč (ISIO), ki omogočajo brezplačno informiranje in svetovanje o izobraževalnih možnostih in tudi možnostih za preverjanje in potrjevanja pridobljenih znanj in veščin. Lokalna središča za ISIO so v programskih izhodiščih za leto 2008 (Vilič Klenovšek in drugi, 2008) posebej

zapisala, da se bodo usmerjala v povečevanje dostopnosti svetovanja za ranljive skupine (med katerimi navajajo tudi migrante) in vzpostavljanje medkulturnega dialoga (z vidika ranljivih skupin).

Ministrstvo za šolstvo in šport je po Uredbi za integracijo tujcev odgovorno za obseg, vsebino in trajanje ter preizkus znanja ter potrdila o doseženem uspehu preizkusa znanja za programe: učenja slovenskega jezika ter seznanjanja tujcev s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo. MŠŠ izvaja tudi nadzor nad izvajanjem programov. MŠŠ je tudi pristojno za vključevanju tujcev v izobraževalni sistem za pridobitev javno veljavne izobrazbe. Mišljeno je vključevanje v izobraževanje za pridobitev izobrazbe, pod pogoji, ki veljajo tudi za odrasle zaposlene državljane Slovenije. Za področje nacionalnih poklicnih kvalifikacij je pristojno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. V sodelovanju z Ministrstvom za kulturo MNZ zagotavlja programe za spodbujanje medsebojnega spoznavanja in razumevanja s slovenskimi državljani.

Izvajalci programov IUM so izobraževalne organizacije za odrasle. Predvsem ljudske univerze in zasebne izobraževalne organizacije ter nekatere srednje šole, so se v preteklih letih odzivali na povpraševanje po IUM in v njihovi ponudbi zasledimo npr. programe učenja slovenskega jezika za tujce, program usposabljanja in priprave ter preverjanje za NPK.

Značilnosti migrantov v Sloveniji

Po Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev je Zavod za zaposlovanje pristojen za izdajo delovnih dovoljenj in vodenje evidence zaposlitev in dela tujcev. V zadnjih letih je bilo izdanih vedno več dovoljenj za tujce (60.664 v letu 2007 kar je za 36 % več kot v letu 2006, ko je bilo izdanih 44.654)³⁶. Zaradi gospodarske krize, ki se je začela konec leta 2008 pa je minister za delo, družino ter socialne zadeve napovedal, da bo zmanjšal število delovnih dovoljenj za tujce za četrtnino, saj je nezaposlenih vedno več Slovencev. Tudi po svetu v času gospodarske krize najprej postanejo nezaposleni migranti,

³⁶ Podatki so na voljo na spletni strani Zavoda za zaposlovanje

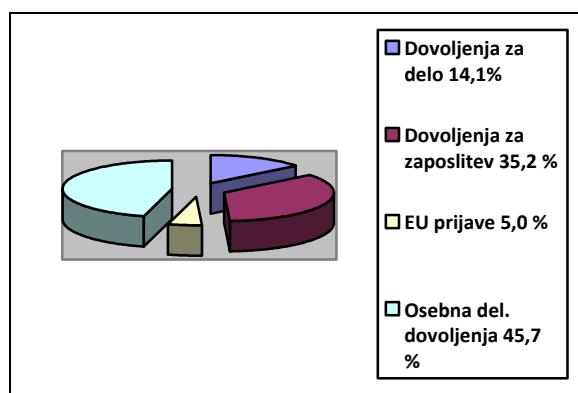
<http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/LetnaPorocila/lp07/Slovenija/Slo/15-tujci.htm> (28. 5. 2008)

zlasti tisti, ki so opravljali sezonsko delo in delo za določen čas. Povečanje obsega delovnih dovoljenj za tujce v letu 2008 je bilo zlasti zaradi povpraševanja po delavcih, ki so v Sloveniji deficitarni (gradbeništvo, kovinarstvo, prevoznništvo, gostinstvo).

Veljavna delovna dovoljenja konec decembra 2007

(vir: navedena spletna stran)

Mnogi so pričakovali, da bo v Slovenijo prišlo mnogo migrantov iz novih držav članic EU, v letu 2007 je bilo na Zavodu za zaposlovanje evidentiranih 5596³⁷ delavcev iz EU, v glavnem gre za delavce iz Slovaške, Poljske in Madžarske. Ti najpogosteje opravljajo delo kot tujci iz tretjih držav (v gradbeništvu, kovinski industriji, mednarodnem transportu), medtem ko migranti iz starih članic delajo v glavnem kot vodstveni kadri v mešanih korporacijah.

Na dan 4. 1. 2008 je imelo v Sloveniji 33.533 tujcev dovoljenje za stalno bivanje, od tega 1204 državljanov članic Evropskega gospodarskega prostora in 32.329 državljanov tretjih držav. 39.261 državljanov tretjih držav je imelo veljavno dovoljenje za začasno prebivanje in 4464 državljanov držav članic Evropskega gospodarskega prostora je imelo veljavno potrdilo

³⁷ navedena spletna stran

o prijavi prebivanja.³⁸ Isti vir navaja da je imelo dne 4. 1. 2008 30.462 državljanov tretjih držav veljavno dovoljenje za začasno prebivanje zaradi zaposlitve ali dela (od tega je bilo 4029 sezonskih delavcev, 983 napotnih delavcev, 1431 dnevni delovnih migrantov), 7395 zaradi združitve družine, 953 zaradi študija, 292 iz drugih utemeljenih razlogov, 147 državljanom tretjih držav je bilo izdano dovoljenje za začasno prebivanje veljavno kot otroku tujca, rojenemu v Republiki Sloveniji, 12 državljanov tretjih držav pa je imelo dovoljenje za začasno prebivanje veljavno iz ostalih razlogov. (prav tam).

V Sloveniji je največ tujcev z dovoljenjem za začasno in stalno bivanje iz držav naslednic nekdanje SFRJ, največ je, kot smo že omenili, državljanov Bosne in Hercegovine. Statistični podatki Ministrstva za notranje zadeve razkrivajo, da je imelo na dan 31. 12. 2007 15.887 državljanov Bosne in Hercegovine dovoljenje za stalno bivanje, 4999 Hrvatov, 3591 Makedoncev, 2904 iz Srbije in Črne gore, 310 iz Nemčije, 238 iz Ruske federacije, 411 iz Ukrajine, 72 iz Romunije, 39 iz Bolgarije in iz drugih držav. Na isti dan je imelo dovoljenje za začasno prebivanje 19.258 Bosancev, 4062 Hrvatov, 8008 Srbov, 4514 Makedoncev, 707 Slovakov, 974 Bolgarov, 184 Romunov itd.

Več o značilnostih migrantov v Sloveniji je tudi v poglavju *Analiza izobraževalnih potreb migrantov: rezultati intervjujev*.

Analiza izobraževalne ponudbe z vidika migrantov

Viri in zbiranje podatkov

Za potrebe analize ustreznosti izobraževalne ponudbe smo opravili: analizo statističnih podatkov o izobrazbi migrantov in namenu njihove preselitve, vključenost v posamezne gospodarske dejavnosti, analizo ponudbe programov slovenščine za tujce (posebej za leti 2006, 2007), terensko raziskavo v mreži ljudskih univerz (30 LU) o dejanski ponudbi

³⁸ osebna korespondenca z Ministrstvom za notranje zadeve, 20. 5. 2008.

programov za migrante in sorodnih izkušnjah z drugimi ciljnimi skupinami (npr. Romi). V terenski raziskavi nas je posebej zanimalo, ali izobraževanje za migrante zmore slediti ambicioznemu seznamu ciljev, kot jih opredeljuje strokovna literatura. Izobraževanje za to ciljno skupino bi namreč moralo zmanjševati kulturne razlike, ohranjati tradicionalno kulturo države izvora, voditi in pomagati pri učenju jezika, nuditi psihološko podporo (pomoč pri razumevanju različnosti), omogočati, da bi programe vsaj v določenem delu vodili pripadniki skupnosti, iz katerih migranti izhajajo, t.i. kulturni posredniki, omogočiti napredovanje na naslednje stopnje izobraževanja ter povečati možnost zaposlitve.

Osredotočili smo se na naslednje vire informacij: podatke Statističnega urada RS, Pravilnik o programih integracije tujcev, Sklad za vključevanje državljanov tretjih držav, Pregled izobraževalne ponudbe Andragoškega centra Slovenije, podatke Zveze ljudskih univerz Slovenije, podatke Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, podatke Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije ter na neposredne podatke posameznih izvajalcev redkih izobraževalnih programov za migrante. Po enotni metodologiji smo kratko anketirali vseh 30 ljudskih univerz in dodatno kontaktirali nekatere ustanove, ki izvajajo programe slovenščine za tujce. Zbirali smo osnovne podatke o nam znanih izvedenih programih (obseg, udeležba), katera ustanova jih je izvajala, kaj so bili bistveni vsebinski poudarki programa in izkušnje, ki so jih izvajalci ob izvajanju pridobili.

Izhajali smo iz hipoteze raziskave, ki smo jo že omenili, da je za učinkovito integracijo v družbo sprejema ključna ekonomska integracija migrantov. Predpogoj za kakršnokoli integracijo pa je ustrezno izobraževanje, zato smo se osredotočili na analizo trenutne izobraževalne ponudbe in analizo izkušenj s terena z izbrano ciljno skupino. Analizo nam je oteževalo dejstvo, da kljub nekaterim zakonskim določbam o sistematičnem spremljanju izobraževalnih programov, podatkov o izobraževalni ponudbi za ciljno skupino migrantov dejansko doslej v Sloveniji sistematično ni zbirala nobena ustanova.³⁹

³⁹ Omenimo naj na primer, da v raziskavi “*Analiza potreb na lokalnih trgih in usposobljenosti institucij s področja nevladnega oz. javnega sektorja na lokalni ravni za pripravo projektov s področja socialnega podjetništva*”, Ekonomskega inštituta Maribor, Center za razvoj človeških virov, ki so jo opravljali za Službo Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj ciljne skupine migrantov niso identificirali. Tudi Zavod za zaposlovanje RS ne vodi posebnih evidenc o vključevanju migrantov v ukrepe izobraževanja; kot smo lahko izvedeli migrante kot vse ostale brezposelne osebe vključujejo v aktivne oblike zaposlovanja.

Potrebe po izobraževanju, kot izhajajo iz značilnosti ciljne skupine

Podatki Statističnega urada RS o priseljevanju aktivnega delovnega prebivalstva v Slovenijo za zadnja tri leta kažejo, da se bo z vprašanjem zagotavljanja ustrezne izobraževalne ponudbe za migrante potrebno premišljeno in strateško spopasti. Kaže se, da število delovnih migrantov po pričakovanjih nezadržno narašča, glede na stopnjo izobrazbe pa je navečji porast migrantov s srednjo izobrazbo, ki prihajajo tako iz evropskih kot neevropskih držav.

Migranti po stopnji dosežene izobrazbe

Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo po stopnji dosežene izobrazbe in državi državljanstva, Slovenija, letno								
2005								
	Dosežena izobrazba - SKUPAJ	Brez izobrazbe	Nedokončana osnovna	Osnovna	Srednja	Višja	Visoka ali več	Neznano
Država državljanstva - SKUPAJ	7600	102	59	4629	2329	78	397	6
DRŽAVE EU	955	12	6	322	336	41	238	-
Slovenija	310	z	z	52	148	13	90	-
Druge članice EU	645	z	z	270	188	28	148	-
Bosna in Hercegovina	2786	47	z	1584	1091	4	13	z
Hrvaška	377	4	z	90	217	15	44	z
Srbija	2023	26	z	1534	420	5	33	z
Črna gora
Druge evropske države	1344	13	-	1057	224	7	43	-
NEEVROPSKE DRŽAVE	115	-	-	42	41	6	26	-
Neznano
2006								
	Dosežena izobrazba - SKUPAJ	Brez izobrazbe	Nedokončana osnovna	Osnovna	Srednja	Višja	Visoka ali več	Neznano
Država državljanstva - SKUPAJ	11924	188	74	7034	4184	79	361	4
DRŽAVE EU	890	26	5	302	345	z	180	z
Slovenija	322	3	z	69	154	7	84	z
Druge članice EU	568	23	z	233	191	z	96	-
Bosna in Hercegovina	5664	102	49	3147	2346	6	14	-
Hrvaška	480	z	z	93	311	15	40	z

Srbija	2984	35	3	2097	779	13	57	-
Črna gora
Druge evropske države	1784	17	z	1344	363	8	46	z
NEEVROPSKE DRŽAVE	122	z	-	51	40	z	24	-
Neznano
2007								
	Dosežena izobrazba - SKUPAJ	Brez izobrazbe	Nedokončana osnovna	Osnovna	Srednja	Višja	Visoka ali več	Neznano
Država državljanstva - SKUPAJ	19666	310	79	10672	8004	99	491	11
DRŽAVE EU	1679	33	6	841	535	31	233	-
Slovenija	274	z	z	51	123	z	82	-
Druge članice EU	1405	z	z	790	412	z	151	-
Bosna in Hercegovina	9846	188	60	4574	4982	z	23	z
Hrvaška	675	z	z	183	391	18	76	z
Srbija	4605	54	z	3059	1403	17	66	z
Črna gora	38	z	-	z	z	-	-	-
Druge evropske države	2601	28	6	1899	592	16	60	-
NEEVROPSKE DRŽAVE	215	-	-	94	81	7	33	-
Neznano	7	z	-	z	z	-	-	-
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, januar 2009; Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva, Ministrstvo za notranje zadeve - Register tujcev, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva. Razlike med podatki prebivalstvenih statistik in podatki Statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva nastajajo zaradi razlik v opazovanih enotah. dostopno na https://www.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0556902S&ti=Aktivno+prebivalstvo+po+stopnji+dose%9Eene+izobrazbe+in+dr%9Eavi+rojstva%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/02_05007_stev_strukt/03_05569_soc_ekon_znac/&lang=2								

Poklici delovnih migrantov, ki vstopajo v državo, kažejo na zanimive trende, iz katerih lahko slutimo, kakšne izobraževalne potrebe se bodo oblikovale »na terenu«. Celoten priliv v Slovenijo migrantov se je povečal za 2,6 krat. Med poklici je največje povečanje pri kategorijah *poklici za neindustrijski način dela* (3,2-kratno povečanje) in *upravljavci strojev in naprav, industrijski izdelovalci* (za 4,5-krat). Več kot dvakrat pa se je povečal pritok *poklicev za preprosta dela* (2,3-krat). Zanimivo je, da tudi v kategoriji *zakonodajalci, visoki uradniki in menedžerji* beležimo dvakratno povečanje (za 2,08-krat), medtem ko število *strokovnjakov* ostaja praktično isto, nekoliko pa narašča število *tehnikov in drugih strokovnih delavcev ter uradnikov, poklici za storitve, prodajalci, kmetovalci, gozdarji, ribiči*. Število *vojaških poklicev* je upadlo. Podatki o poklicih delovnih migrantov, ki so v letih 2005 -2007 vstopili v državo, so podrobneje prikazani v prilogi 1.

Ko se globlje ozremo po namenu priselitve, se pokaže, da se je kar za trikrat povečal delež tistih migrantov, ki imajo namen *zaposeliti se*, dvakrat delež tistih, ki iščejo *sezonsko delo*, nekaj manj (1,8-krat) pa delež tistih, katerih namen je *združitev z družino*.

Migranti po namenu priselitve

Priseljeni tujci po namenu priselitve in državi državljanstva, Slovenija, letno							
2005							
	Namen priselitve SKUPAJ	Zaposlitev	Sezonsko delo	Združitev z družino	Študij	Drugo	Neznano
Država državljanstva - SKUPAJ	13294	4973	3263	2583	483	605	1387
DRŽAVE EU	1677	185	-	72	122	454	844
Bosna in Hercegovina	4307	2049	1256	780	34	36	152
Hrvaška	992	313	z	295	101	58	z
Srbija	3324	1246	1101	680	77	29	191
Črna gora
Druge evropske države	2599	1046	743	617	82	17	94
NEEVROPSKE DRŽAVE	391	134	z	139	67	7	z
Neznano	4	-	-	-	-	4	-
2006							
	Namen priselitve SKUPAJ	Zaposlitev	Sezonsko delo	Združitev z družino	Študij	Drugo	Neznano
Država državljanstva - SKUPAJ	18251	8037	5486	2956	481	531	760
DRŽAVE EU	1339	707	-	161	69	309	93
Bosna in Hercegovina	7871	3661	2847	964	66	46	287
Hrvaška	1146	387	z	292	z	77	38
Srbija	4436	1932	1499	734	73	35	163
Črna gora
Druge evropske države	3052	1204	884	665	105	33	161
NEEVROPSKE DRŽAVE	388	142	z	132	z	z	18
Neznano	19	4	-	8	z	z	-

2007							
	Namen priselitve SKUPAJ	Zaposlitev	Sezonsko delo	Združitev z družino	Študij	Drugo	Neznano
Država državljanstva - SKUPAJ	27504	15161	6182	4794	706	603	58
DRŽAVE EU	2646	1806	z	302	67	463	z
Bosna in Hercegovina	12479	7477	3287	1565	78	35	37
Hrvaška	1400	627	204	375	146	48	-
Srbija	6368	3219	1755	1254	108	21	11
Črna gora	83	z	6	z	16	z	-
Druge evropske države	3914	1760	925	1030	175	z	z
NEEVROPSKE DRŽAVE	595	239	z	224	116	z	z
Neznano	19	z	-	z	-	z	-

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve - Register tujcev.
https://www.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0556901S&ti=Prebivalstvo+po+statusu+aktivnosti+in+dr%9Eavi+rojstva%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/02_05007_stev_strukt/03_05569_soc_ekon_znac&lang=2

Tudi podatki, v katerih panogah oziroma dejavnostih se zaposluje največ tujcev, zanimivo opredelijo našo ciljno skupino in kažejo, na kateri zahtevnostni stopnji bi morali pripraviti ustrezne programe (glej priloga 2). V obdobju od leta 2005 do 2007 se je največ (skupaj za 3,6-krat) povečal dotok migrantov v *predelovalne dejavnosti* (kar za 2,2-krat več je v letu 2007 migrantov iz držav EU). Velik porast beležijo tudi v dejavnosti *promet, skladiščenje, zveze* (3,4-kratno povečanje), zanimivo pa je, da v tej dejavnosti najbolj prednjačijo migranti iz Bosne in Hercegovine (4,7-kratno povečanje) in nasploh migranti iz nekdanje Jugoslavije. Precej je porasel dotok v dejavnost *nepremičnine, najem, poslovne storitve* (za 2,8-krat, največji delež pa prispevajo migranti iz držav EU), v *gradbeništvu* (skupaj za 2,5-krat, prednjači pa BIH s trikratnim povečanjem). Najmanj migrantov je v dejavnostih: *rudarstvo, oskrba z elektriko, plinom, vodo ter finančno posredništvo*.

Ovire, ki jih morajo pripadniki etničnih manjšin pri vključevanju premagati, so: kulturne razlike, stereotipi, zavedni ali nezavedni rasizem, neznanje jezika, majhna pričakovanja, neskladnost izobraževalnih sistemov ter revščina in nezaposlenost (Jelenc, 1996). To so dodatne ovire klasičnim oviram, ki jih poznamo v izobraževanju odraslih, zato ne preseneča,

da je mogoče zaslediti samoiniciativnost migrantov le na nekaterih specifičnih področjih, ki se tičejo konkretnih možnosti za pridobitev dela oz. zaposlitve. To seveda vpliva tudi na izobraževalno ponudbo, ki je milo rečeno za to ciljno skupino skromna. Kot kažejo gornji podatki, pa lahko predpostavljamo precej pestre izobraževalne potrebe, saj je ciljna skupina izredno heterogena.

Tečaji slovenščine za tujce - Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik

Največji interes s strani migrantov je mogoče beležiti glede pridobivanja temeljne stopnje znanja slovenščine, ki je na nek način tudi prva formalna vstopnica za trajnejšo integracijo. *Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik*⁴⁰ je pooblaščen za preverjanje znanja slovenskega jezika in izdajanje javno veljavne listine o znanju slovenščine kot drugega jezika⁴¹, ki je pogoj npr. za pridobitev slovenskega državljanstva ali delovnega dovoljenja. Programe za učenje slovenščine na osnovni stopnji in pripravo na izpit izvajajo lahko različne za to usposobljene ustanove, izpite pa je mogoče opraviti le na akreditiranih ustanovah za izobraževanje odraslih. Teh je okoli 20 in so razpršene po vsej Sloveniji.

Iz *Pravilnika o programih integracije tujcev* razberemo, da programi integracije tujcev obsegajo dva ključna sestavna dela: učenje slovenskega jezika ter seznanjanje z zgodovino, kulturo, ustavno ureditvijo. Pravilnik določa, da se osebi, ki tak program zaključi, izda potrdilo o doseženem uspehu. Program učenja slovenščine poteka na osnovni ravni v programu do 180 ur za tiste tujce, ki imajo dovoljenje za stalno bivanje v Sloveniji; tisti, ki imajo začasno dovoljenje, so upravičeni do 60 urnega tečaja oz. programa, njihovi svojci pa (če znajo slovensko) do 30 urnega programa seznanjanja s slovensko zgodovino in kulturo.

⁴⁰ Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani združuje pet programov, ki spodbujajo mednarodno raziskovanje in promocijo slovenskega jezika, književnosti in kulture v tujini ter razvijajo metodiko in didaktiko poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika. Od leta 1994 je njegov izpitni del pooblaščen za preverjanje znanja slovenskega jezika in izdajanje javno veljavne listine o znanju slovenščine kot drugega jezika, ki je pogoj npr. za pridobitev slovenskega državljanstva ali delovnega dovoljenja oziroma za vpis na katero od slovenskih univerz ali visokih šol. Izpit iz slovenskega jezika je mogoče opravljati na treh ravneh – *osnovni, srednji in visoki* – in to v skladu s standardi znanja, določenimi v izobraževalnem programu Slovenščina za tujce. Vse tri ravni upoštevajo govorca in raven njegove samostojnosti pri sporazumevanju v slovenščini in so mednarodno primerljive; osnovna raven je primerljiva s tretjo stopnjo (*B1*), srednja s četrto (*B2*), visoka pa s peto stopnjo (*C1*) Skupnega evropskega jezikovnega okvira (Common European Framework for Languages).

⁴¹ Javno veljavna listina o znanju slovenščine se izda osebam, ki uspešno opravijo zunanje preverjanje znanja slovenščine na osnovni, srednji ali visoki ravni v skladu z Izpitnim katalogom v programu Slovenščina za tujce. Po uspešno opravljenem izpitu dobijo *spričevalo o uspešno opravljenem izpitu iz znanja slovenščine* na osnovni, srednji ali visoki ravni. To listino izda Izpitni center Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Izpit na osnovni ravni v večini »pokrivajo« zunanje ustanove (tu izpit za osnovno raven opravi 94 % vseh kandidatov, pa tudi za raven govorno sporazumevanje).⁴²

Število kandidatov za izpit iz slovenščine kot tuji jezik za leti 2006 in
2007 – OSNOVNA RAVEN

Pooblaščen ustanova	2006	2007
AZ Maribor	69	86 (69)
CPI Cene Štupar	179	116 (179)
DOBA Maribor	30	21 (30)
IC	89	95 (89)
ISM Ljubljana	315	185 (315)
LU Ajdovščina	131	94 (131)
LU Kočevje	32	7 (32)
LU Koper	136	130 (136)
LU Kranj	136	111 (136)
LU Krško	42	50 (42)
LU Ormož	21	0
LU Postojna	78	58 (78)
LU Ravne na Koroškem	36	28 (36)
LU Velenje	44	54 (44)
LU Žalec	81	82 (81)
ZIK Črnomelj	46	21 (46)
UP ZRS Koper	7	28 (7)
CTJ	0	0

⁴² 40 % kandidatov na osnovni ravni in za raven govorno sporazumevanje je v letu 2007 izpit opravljalo v Ljubljani, na eni od treh pooblaščenih ustanov (IC, Izobraževalno središče Miklošič in CPI Cene Štupar).

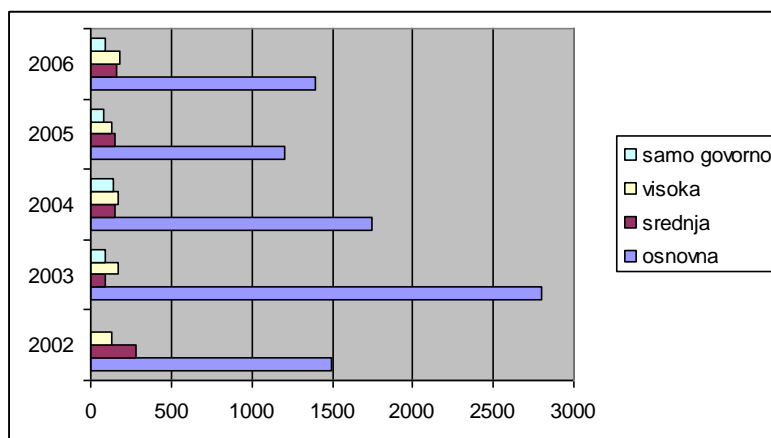

New College	0	16
LU Lendava	0	10 (14)
LU Trbovlje	0	26

Vir: Ferbežar (2006) in Ferbežar (2007)

Primerjava podatkov o vključitvi v tečaje slovenščine kot tujega jezika, kaže, da močno prevladuje skupina osnovne ravni.

Primerjava med opravljenimi izpiti slovenščine za tujce od leta 2002 do 2006

Vir: Ferbežar (2006)

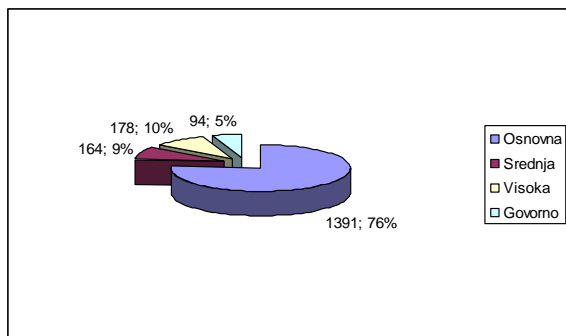
V letu 2006 so na Centru⁴³ v primerjavi z letom prej beležili porast kandidatov za slovenščino na vseh treh stopnjah za slabih 20 %, še zlasti na osnovni in visoki ravni (na osnovni 111, na visoki 51 kandidatov več). Na srednji ravni se je število kandidatov minimalno povečalo (13 kandidatov). Izpit iz govornega sporazumevanja - to so prosilci za slovensko državljanstvo s pomanjkljivo izobrazbo - je opravljalo 15 kandidatov.

⁴³ Večina podatkov je povzetih po poročilih o delu za leto 2006 in 2007, ki so nam ju avtorji posredovali in izrecno dovolili uporabiti za namene raziskave. Primerjaj: Ferbežar, I. (2006). Poročilo o delu Izpitnega centra za leto 2006. Interno gradivo. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. In: Ferbežar, I. (2007). Poročilo o delu Izpitnega centra za leto 2007. Interno gradivo. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

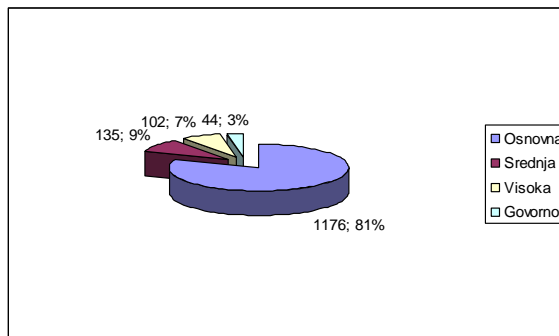

Kandidati za izpite iz znanja slovenščine za tujce po ravneh

Leto 2006

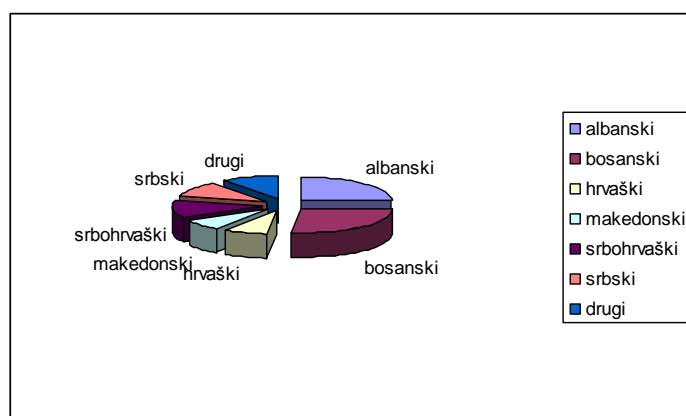
Leto 2007

Vir: Ferbežar (2006) in Ferbežar (2007)

Opazen je precejšen upad kandidatov v letu 2007 v primerjavi s prejšnjimi leti: izpita iz znanja slovenščine na vseh treh ravneh se je udeležilo 371 kandidatov manj kot v letu 2006 in 100 manj kot leta 2005. Število tistih, ki opravljajo izpit iz govornega sporazumevanja (nepismeni prosilci za slovensko državljanstvo),⁴⁴ pa se je prepolovilo. Kandidati so tudi v letu 2007 izvirali predvsem iz nekdanjih jugoslovanskih republik in tako kot svoj prvi jezik navajali enega od južnoslovanskih jezikov.

Kandidati na osnovni ravni po prvih jezikih v letu 2007⁴⁵

⁴⁴ Izpit iz govornega sporazumevanja na osnovni ravni je poseben izpit, ki je bil na pobudo Ministrstva za notranje zadeve leta 2002 razvit za kandidate s posebnimi potrebami, in sicer tiste, ki imajo končanih manj kot 6 let osnovnega šolanja. program Slovenščina za tujce je namreč namenjen izključno pismenim osebam.

⁴⁵ Podatki so bili zbrani na podlagi prijavnice, ki jih izpolnijo kandidati ob prijavi na izpit. Ker tovrstni podatki niso obvezni, so podatki pomanjkljivi.

Vir: Ferbežar (2007)

Že leta 2005 je bil na izpitih opazen porast albansko govorečih kandidatov: takrat je albanščino kot svoj prvi jezik navajalo 13 % kandidatov na osnovni ravni. V zadnjih dveh letih pa njihovo število še bolj skokovito narašča: s skoraj 17 % leta 2006 ali malo manj kot 25 % vseh kandidatov na osnovni ravni v letu 2007. Porast pripisujejo dogodkom na Kosovu v preteklih letih.⁴⁶

Na srednji in visoki ravni pa »jezikovna slika« kandidatov v zadnjih letih ostaja nespremenjena: na srednji ravni prevladujejo hrvaško govoreči študenti (35 %); na visoki pa je 44 % srbsko govorečih kandidatov, ki v R Sloveniji iščejo zaposlitev. Močna skupina na srednji ravni so tudi kandidati z makedonščino kot prvim jezikom (18 %), na visoki ravni pa se je število makedonsko govorečih kandidatov v primerjavi z letom 2006 zmanjšalo na slabih 10 %. Prevladujoči motiv za opravljanje izpita na osnovni ravni v letu 2006 je, kot je veljalo tudi za nekaj prejšnjih let, je pridobitev slovenskega državljanstva (96 % kandidatov). Število tistih, ki izpit na osnovni ravni opravljajo zaradi dela, je zanemarljivo. Slika je obrnjena na visoki ravni: kandidati izpit potrebujejo za zaposlitev (93 %), le izredno redki se za ta izpit odločajo zaradi šolanja ali državljanstva. Na srednji ravni že več let večina (približno 80 %) izpit opravlja zaradi šolanja (študenti prvega letnika)⁴⁷, le približno 10 % pa tudi zaradi dela.

V letu 2006 je bilo precej povpraševanja po potrdilu o znanju slovenščine na najvišji ravni evropskega jezikovnega okvira, to je ravni C2. V zvezi s tem zato v IC razmišljajo, da bi – še preden bo na voljo uradni slovenski prevod Skupnega evropskega jezikovnega okvira – razvili program in izpit na ravni C2. Najvišja raven znanja slovenščine je zahtevana za prevajalce in tolmače, gotovo pa bo zaradi mobilnosti delovne sile EU treba razmišljati tudi o tistih, ki želijo v Sloveniji opravljati poklic učitelja.⁴⁸ Na osnovni ravni je bilo uspešnih dobrih 77 % kandidatov, na srednji 73 %, na visoki pa več kot 71 % kandidatov. Izpit iz govornega sporazumevanja, ki se izvaja za potrebe državljanstva oseb s pomanjkljivo izobrazbo, pa je uspešno opravilo dobrih 80 % kandidatov.

⁴⁶ Poudarjajo, da se zlasti politične razmere v nekdanjih jugoslovanskih republikah na izpitih iz znanja slovenščine na osnovni ravni odlikavajo z zamikom: prosilci za slovensko državljanstvo morajo namreč dokazati, da so pred vložitvijo prošnje za pridobitev slovenskega državljanstva v Sloveniji živeli 10 let, od tega 5 let neprekinjeno (prim. Zakon o državljanstvu RS, UL 96/2002).

⁴⁷ Po podatkih Centra so imeli status študenta večinoma vsi tisti, ki so opravljali izpit na najvišji ravni.

⁴⁸ Za učitelje glasbenih instrumentov velja dogovor, da za opravljanje njihovega dela zadostuje znanje slovenščine na visoki ravni.

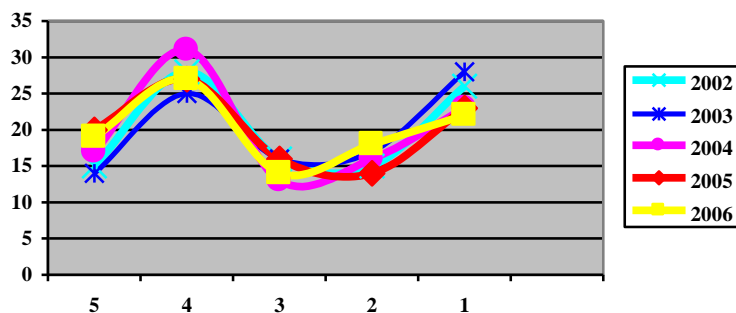

Slika leta 2007, kar zadeva razloge za opravljanje izpita, ki jih kandidati navajajo ob prijavi, je nespremenjena: na osnovni ravni je še vedno glavni razlog pridobitev slovenskega državljanstva (96 % kandidatov), medtem ko jih le 1,5 % izpit na osnovni ravni opravlja zaradi dela. Zaposlitev je še vedno glavni razlog za opravljanje izpita na visoki ravni: kandidati izpit potrebujejo zaradi dela (85 %), le redki se za ta izpit odločajo zaradi šolanja (3 %) ali državljanstva. Na srednji ravni jih 87 % opravlja izpit zaradi šolanja in so študenti prvega letnika katere od fakultet ljubljanske in mariborske univerze, le slabi 3 % pa so kot motiv za opravljanje izpita na tej ravni navedli delo. Izpita iz govornega sporazumevanja se udeležujejo izključno prosilci za slovensko državljanstvo.⁴⁹ Uspeh na visoki ravni nekoliko niha: v letu 2004 in 2005 je bilo uspešnih le 55 % kandidatov, in to kljub spremembi izpitnega sistema. Z letom 2005 namreč kandidati ob prijavi na izpit lahko izbirajo usmeritev glede na svoje interese ali poklicno dejavnost.⁵⁰ V letu 2006 se je uspeh zaradi sistematičnega učenja (obisk tečajev) precej izboljšal, tako da je bilo uspešnih kar 71 % kandidatov, v letu 2007 pa je ta odstotek spet padel na slabih 62 %.

Uspeh na osnovni ravni od 2002 do 2006 (v %)

⁴⁹ Poudarjajo, da so udeleženci izpita na visoki ravni še vedno večinoma zdravniki (teh je 61 %, med temi jih več kot polovica prihaja iz Srbije).

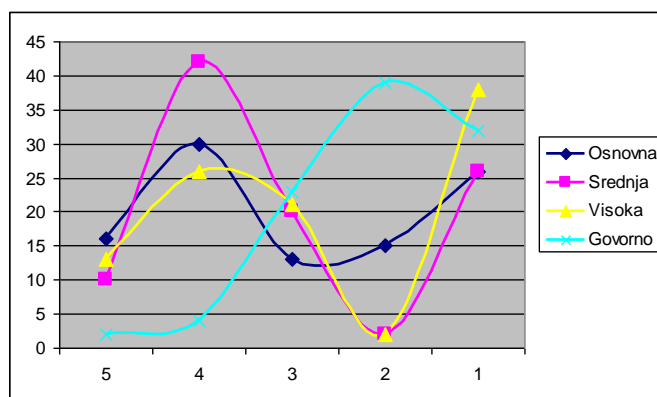
⁵⁰ Na visoki ravni kandidati lahko izbirajo med naravoslovnimi in družboslovnimi temami, pri čemer usmeritev velja za oba produktivna dela izpita – pisanje in govorjenje.

Vir: Ferbežar (2006)

Dobri rezultati so po mnenju Centra v veliki meri posledica bližine jezikov (večina kandidatov za osnovno raven prihaja s področja bivše Jugoslavije. Zadovoljivo ocenjenih pri vseh delih izpita, je v letu 2006 približno 15 %. Ostali kandidati, ki so ocenjeni s skupno oceno zadovoljivo, pa to oceno dosegajo z negativno oceno pri enem od pisnih delov izpita (kar predstavlja 20 % vseh pozitivno ocenjenih kandidatov). Največ težav povzroča pisanje (tri četrtine sicer zadovoljivo ocenjenih kandidatov). Vendar večina kandidatov na vseh treh ravneh izpit uspešno opravi že pri prvem opravljanju izpita (za osnovno raven jih 8 % opravlja izpit drugič in 5 % tretjič). Pogosto pa izpit ponavljajo tisti kandidati, ki se odločajo samo za govorno sporazumevanje: med njimi jih prvič izpit opravi slaba polovica. Problem je specifika ciljne skupine: nepopolna izobrazba, življenje v razmeroma zaprtem okolju, finančna šibkost, malo možnosti za napredovanje. Pri govornem sporazumevanju je bilo v letu 2006 prvič uspešnih 66 % kandidatov, vendar Center opozarja da ponavljanje izpita pri tej populaciji ne prinese bistveno drugačnih rezultatov; kandidati v času med enim in drugim opravljanjem izpita ne napredujejo bistveno. Gre za kandidate s pomanjkljivo izobrazbo (z manj kot šestimi razredi osnovne šole) ali nepismene, od katerih ni mogoče pričakovati, da se bodo lotili sistematičnega učenja slovenščine.

Uspeh kandidatov na izpitu za slovenščino kot tuji jezik po ravneh (v %) v letu 2007

Vir: Ferbežar (2007)

Tudi v letu 2007 je bilo na osnovni ravni uspešnih 73 % kandidatov, prav toliko na srednji, na visoki ravni pa 62 %. Izpit iz govornega sporazumevanja (za pridobitev slovenskega državljanstva) sta uspešno opravili dobri dve tretjini kandidatov.

V letu 2007 so ugotavljali, da se kandidati raje udeležujejo tečajev v svojih deželah, v Slovenijo pa so prihajali samo na izpite in po drugih opravkih (zlasti npr. v zvezi z nostrifikacijami diplom). Malo neposrednega stika s ciljnim jezikom je imelo posledice tudi pri uspehu na izpitu.

Na osnovni ravni so bili pričakovano zelo uspešni kandidati z visoko in srednjo, manj s poklicno izobrazbo. Podatki kažejo, da so tisti, ki so imeli končno oceno zadovoljivo na izpitu za osnovno raven nižje izobraženi: večina jih je tako oceno dobila na račun negativne ocene pri pisanju (kar 108 od 174 kandidatov); imeli pa so osnovno ali poklicno izobrazbo in so kot svoj prvi jezik navajali albanščino (40 %), bošnjaščino (25 %), srbohrvaščino in makedonščino (po 11 %). Bližina jezikov je po ocenah Centra poleg izobrazbe dejavnik, ki močno vpliva na usvajanje jezika. V zadnjem letu je skokovito naraslo število kandidatov z albanščino kot prvim jezikom (kar 292 kandidatov, od tega pa le 44 žensk). Skoraj polovica teh kandidatov je na izpitu neuspešnih in le dobra tretjina jih izpit opravi brez ene negativne ocene na katerem od pisnih pod-testov. Albansko govorečim kandidatom težave povzroča zlasti pisanje, manj pa govorjenje (za govorni del je bilo skoraj 60 % kandidatov na ustnem delu izpita ocenjenih z oceno dobro (3) ali več). Na Centru menijo, da bi bilo problem

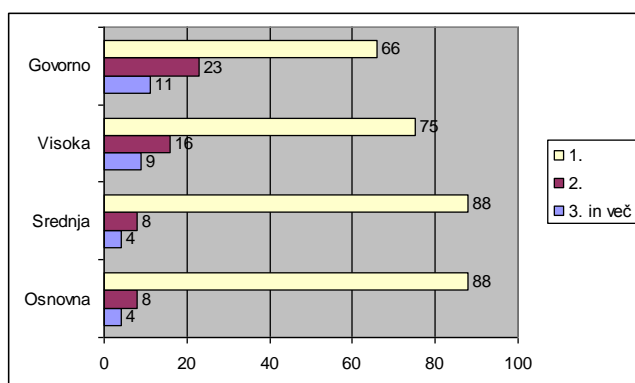
verjetno treba reševati z bolj poudarjenim ozaveščanjem teh kandidatov o nujnosti njihovega sistematičnega izobraževanja.

Na srednji in visoki ravni veljajo podobne ugotovitve o povezavi med uspehom in prvim jezikom: rezultati so zelo dobri predvsem pri receptivnih zmožnostih. Izobrazbeno pa je ta populacija kandidatov precej homogena: na srednji ravni imajo po zbranih podatkih vsi končano najmanj srednjo izobrazbo (77 %), kandidatov s poklicno je le nekaj (7 od 135 ali 5 %), visoko izobraženih pa je 18 %. Na visoki ravni je 97 % kandidatov z visoko izobrazbo.

Izpita na osnovni ravni se je leta 2007 udeležilo 35 % žensk in 65 % moških.⁵¹

V zvezi z uspehom na izpiti je zanimiv tudi podatek o ponavljanju na izpiti. Kandidati lahko izpite neomejeno ponavljajo, pri čemer morajo vedno opravljati izpit v celoti (vse njegove pod-teste). Za leto 2007 je slika ponavljanja taka:

Ponavljjanje na izpiti v (%) za leto 2007

Vir: Ferbežar (2007)

Slika se zadnja leta spreminja le malenkostno. Ob prvem opravljanju izpita so najuspešnejši kandidati na osnovni (77 %) in srednji ravni (74 %), nekaj manjši uspeh imajo ob prvem opravljanju izpita kandidati na visoki ravni: prvič jih izpit uspešno opravi 75 %. Odstotek se je v primerjavi s preteklimi leti nekoliko zvišal (leta 2005 je izpit trikrat ali več npr.

⁵¹ Uspešnejše so bile ženske, saj je bilo le 22 % kandidatke na izpitu ocenjenih negativno.

ponavljala kar četrtnina kandidatov na visoki ravni, zdaj pa je takšnih ponavljanj bistveno manj – le 8 %).

Ministrstvo RS za šolstvo, znanost in šport je leta 2004 finančno podprlo projekt izdelave zbirke testov za pripravo na izpit iz znanja slovenščine. V IC so v letu 2005 pripravili zbirko testov in podroben opis izpita na osnovni ravni ter priprave nanj; zbirka, ki obsega približno 100 strani, je bila natisnjena marca 2006. Prav tako sta bili pripravljene in oblikovane zbirke nalog na obeh višjih ravneh, s čimer je serija zbirk dokončana.

Pripravili so informativno zgibanko z naslovom Znati slovensko, v kateri je na kratko predstavljen sistem preverjanja in certificiranja slovenščine kot drugega/tujega jezika in pasti, ki jih merjenje jezikovnega znanja in interpretacija izpitnih rezultatov (lahko) prinašata. Zgibanko so namenili vsem, ki v tako ali drugače sooblikujejo jezikovno politiko. V letu 2007 (in januarju 2008) so pri večini izvajalcev izpitov na osnovni ravni (17 ustanov) izvedli t. i. monitoring. Vse obiskane ustanove so dobile povratno informacijo v obliki poročila in v primeru odstopanja tudi dodatne napotke. Iz poročil je mogoče sklepati, da se izvajalci izpitov večinoma držijo obstoječih pravil in navodil ter dogovorjenih postopkov, da pa pri nekaterih prihaja tudi do manjših odstopanj. Izpraševalci teh ustanov so bili povabljeni k sodelovanju na enem od prihodnjih izpitnih rokov na IC (pod mentorskim vodstvom strokovnih sodelavcev), z eno ustanovo pa je IC zaradi odstopanja od dogovorjenih standardov prekinil pogodbo o sodelovanju.

Ker se organizatorji izpitov na pooblaščenih ustanovah precej menjajo, so jeseni 2007 pripravili podrobna navodila za vse izvajalce izpitov – od organizatorjev do izpraševalcev oz. ocenjevalcev na izpiti. Knjižica, ki vsebuje podrobne napotke o organizaciji in izvedbi izpita, metodah izpraševanja in ocenjevalnih postopkih, pomaga k standardizaciji izpitne procedure in zvečanju zanesljivosti ocenjevalnega postopka. Namenjena je izvajalkam izpitov za interno uporabo vseh v izpitni postopek vključenih sodelavcev.

Spomladi 2007 je bila med kandidati na vseh ustanovah, ki izvajajo izpite iz znanja slovenščine, izvedena posebna anketa: z njo so želeli dobiti odgovore o zadovoljstvu s storitvami ob prijavi na izpit (dostopnostjo informacij, gradiva za pripravo itd.), z izvedbo

izpita (ocenjevali so prostor, jasnost razlage ob izpitu, metodiko izpraševanja itd.), preverjali pa so tudi, kako težak se je kandidatom zdel izpit. Kandidati na osnovni ravni so v glavnem zelo zadovoljni z organizacijo izpita (ocene se na lestvici od 1 do 4 gibljejo od 3,7 navzgor), veliko pa jih ob prijavi vendarle ne dobi informativne zloženke in vzorčnega testa, ki jim pripadata. Z izvedbo in potekom izpita, jasnostjo razlage itd. so kandidati zelo zadovoljni (ocenili so ju z ocenami nad 3,8). Čeprav je velika večina kandidatov ocenila, da so razumeli navodila in naloge v testu (povprečna ocena je bila 3,66) in so se večinoma na izpit pripravljali na podlagi vzorčnega testa, pa kandidati vseeno ocenjujejo izpit kot težek: na lestvici od 1 do 4 sta bila je bil pisni del ocenjen s povprečno oceno 1,9, ustni pa z 1,66. Razlike med ljubljanskimi in drugimi ustanovami ni, so pa ugotovili, da je bila anketa za samostojno reševanje za kandidate na osnovni ravni prezahtevna.⁵²

V IC so leta 2007 pripravili in izvedli seminar z delavnicami za izpraševalce in ocenjevalce na izpiti iz znanja slovenščine, in sicer seminar za nove izpraševalce. Temeljnega 8-urnega izobraževanja se je udeležilo 13 novih izpraševalcev.

Azilni dom

Azilne postopke vodijo za to pooblaščen organi po načelih Zakona o upravnem postopku (ZUP).⁵³ Prosilec za mednarodno zaščito je oseba, ki uživa posebne pravice: pravico do bivanja, do prehrane, do osnovnega zdravstva, do izobraževanja za šoloobvezno in srednješolsko mladino ter legalnega bivanja. Prosilki se na primer omogoči, da je v njenem postopku postavljena uradna oseba ženskega spola in tolmačka. Begunec avtomatično pridobi dovoljenje za stalno prebivanje, osebi pa se prizna dovoljenje za prebivanje za tri leta z možnostjo podaljševanja za dve leti, kar v končni fazi privede do dolgoročnega statusa. Za osebe, ki so pridobile mednarodno zaščito, je zagotovljena nastanitev v integracijski hiši, taka nastanitev ni zagotovljena ostalim državljanom tretjih držav, ki bivajo v RS. Prosilci so nastanjeni v naslednjih nastanitvenih oddelkih: za mladoletnike in ženske brez spremstva, za samske moške, za osebe s posebnimi potrebami, za družine in oddelek za omejitve gibanja.

⁵² Anketo so izpolnjevali tudi kandidati na obeh višjih ravneh: zabeležili so zelo podobne rezultate kot na osnovni ravni, pri čemer pa se kandidatom izpit ni zdel tako težek: težavnost pisnega in ustnega dela so ocenili z oceno okoli 2 (srednje težek).

⁵³ Vir: spletna stran MNZ, <http://www.mnz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12027/5755/>, dostopano 29. 1. 2009

Pravice prosilcev za mednarodno zaščito ureja *Pravilnik o načinih in pogojih zagotavljanja pravic prosilcev za mednarodno zaščito*. Sem sodita tudi pravica do izobraževanja in pravica do dela. Prosilci imajo pravico do osnovnošolskega izobraževanja ter izobraževanja na poklicnih šolah, pod pogoji, ki veljajo za državljane Republike Slovenije. Prosilec, ki obiskuje osnovno šolo, se v šoli zagotavlja individualna in skupinska pomoč, do največ dve uri na teden. Zagotovljena jim je brezplačna uporaba učbenikov, prav ta jim zagotavljamo vse šolske potrebščine. Za osnovnošolce iz Azilnega doma je tudi organiziran prevoz v šolo. Prosilec lahko opravlja delo, če je njegova identiteta nesporno ugotovljena. Z delom lahko prične eno leto po vložitvi prošnje, če v tem času prvostopenjski organ ni izdal odločitve in le-te ni mogoče pripisovati prosilcu. Za opravljanje dela mora prosilec pridobiti delovno dovoljenje. Prosilci lahko pomagajo tudi v Azilnem domu pri delih povezanih z vzdrževanjem in nastanitvijo ter zato prejmejo nagrado. V letu 2007 na primer (od maja do decembra) je pristojni organ izdal 21 napotnic 3 prosilkam in 9 prosilcem; največ za namene čiščenja (15 napotnic), urejanje okolice (4 napotnica), pleskanje (1 napotnica), ena pa je bila izdana kot kombinacija dveh del (čiščenje, pleskanje). V Azilnem domu potekajo številne prostočasne aktivnosti: vrtec za predšolske otroke; učna pomoč za šoloobvezne otroke; računalniški krožek; tečaj slovenskega jezika; ženska skupina za samopomoč; ustvarjalne in kreativne delavnice za otroke; ustvarjalne delavnice za ženske; športne aktivnosti za moške; terapevtske delavnice za ranljivo skupino oseb; knjižnična dejavnost; časopisna dejavnost (izdajanje časopisa z naslovom Glas Azila in Azilček); joga; likovna delavnica; tečaj tkanja; plesni tečaj; kuharski tečaj; izleti v naravo.

Terenska raziskava o izobraževalni ponudbi za migrante v mreži ljudskih univerz

V terensko raziskavo smo zajeli ljudske univerze Koper, Ajdovščina, Maribor, Slovenska Bistrica, Murska Sobota, Črnomelj, Novo mesto, Ljubljana, Kočevje, Ilirska Bistrica, Ljubljana Cene Štupar, Lendava, Krško, Trebnje, Radovljica, Ptuj, Trbovlje, Velenje, Sežana, Kranj, Škofja Loka, Tržič, Ormož, Gornja Radgona, Rogaška Slatina, Litija, Jesenice, Nova

Gorica, Postojna, Žalec in Celje, med drugimi ustanovami pa smo podrobneje analizirali Jezuitski center za begunce, Ljubljana.

Pridobljene podatke s terensko raziskavo smo razvrstili v šest skupin. Čeprav bi nekatere ljudske univerze morali uvrstiti v več skupin, smo jih glede na prevladujočo prakso zaradi preglednosti umestili le v eno skupino:

ljudske univerze, ki nimajo izobraževalnih programov za migrante;

ljudske univerze, ki posameznikom individualno svetujejo in jih vključujejo v programe redne ponudbe;

ljudske univerze, ki so si pridobile precej izkušenj s Tečajji slovenščine za tujce in OŠ za odrasle ter posebnimi programi za Rome;

ljudske univerze, ki so razvile programe, posebej namenjene migrantom in se že lahko pohvalijo s primeri dobre prakse;

ljudske univerze, ki so posredno izobraževale in usposabljale svoje kadre – z spoznavanjem znanja in izkušenj iz drugih EU držav in vključenostjo v mednarodne projekte, kjer so se srečevali z načini dela z migranti, problematiko in izvirnimi rešitvami drugod po Evropi;

druge ustanove.

Ljudske univerze, ki nimajo posebnih izobraževalnih programov za migrante

To so ljudske univerze v Škofji Loki, Trziču, Ormožu, Gornji Radgoni, Rogaški Slatini in Litiji. Te ustanove večinoma ne zaznavajo potreb v okolju, saj migrantov v lokalni skupnosti ni veliko oziroma se ne obračajo nanje. V Rogaški Slatini so na primer razpisali tečaj za slovenščino za tujce, pa ni bilo prijav. Podatkov nam niso posredovale ljudske univerze Nova Gorica, Postojna, Žalec in Celje.

Ljudske univerze, ki posameznikom individualno svetujejo in jih vključujejo v programe redne ponudbe

Sem smo uvrstili ljudske univerze iz Radovljice, Ptuja, Trbovelj, Velenja, Sežane in Zasavsko ljudsko univerzo.

LU RADOVLJICA

Zanimivo pa je da, na primer LU Radovljica, ki ima posredno znanje tudi iz mednarodnih projektov, kjer so bili migranti ena od obravnavanih ciljnih skupin, nekatere posameznike migrante vključuje v programe PUM.

LU PTUJ

Strokovni delavci LU Ptuj migrantom pomagajo predvsem pri nostrifikaciji spričeval ali učenju tujega jezika ter svetujejo v zvezi s pridobitvijo izobrazbe. Največja pomoč je osebni pogovor s svetovalko, včasih tudi prisotnost prevajalca in posebna obravnava, v kolikor se oseba odloči za njihov izobraževalni program.

LU KRANJ IN JESENICE

Tudi LU Kranj in Jesenice sicer nimata oblikovanih posebnih programov za migrante, imata pa izkušnje in znanje strokovnih delavcev, ki izhaja iz sodelovanja v mednarodnih projektih. V Kranju so udeležence vključevali v jezikovne šole in z njimi obravnavali tematiko predsodkov v tujih jezikih, ki jih na LU poučujejo.

LU SEŽANA

V LU Sežana se z migranti srečujejo, ko se ti vključijo v njihove že organizirane izobraževalne oblike, ki jih izvaja ljudska univerza. To so predvsem tečaji slovenščine ali tujih jezikov, včasih tudi programi za pridobitev izobrazbe. Izobraževanj, namenjenih izključno tej ciljni skupini, ne izvajajo.

Zasavska ljudska univerza ekonomske migrante vključuje v nekatere redne programe usposabljanja za pridobitev funkcionalnih znanj (tečaji za potrebe dela, priprave na NPK v prometu in gradbeništvu). Posamezniki se udeležujejo tudi brezplačnih računalniških

delavnic, ki jih izvajajo v okviru projekta CVŽU, občasno pa obiščejo tudi središče za samostojno učenje.

LU TRBOVLJE posameznike napoti v programe NPK (promet in gradbeništvo).

LU VELENJE izvaja individualno svetovanje in posameznike napoti v tečaj slovenščine za tujce ali CVŽU.

Ljudske univerze, ki so si pridobile precej izkušenj s Tečaji slovenščine za tujce in osnovne šole za odrasle ter programi za Rome

ANDRAGOŠKI ZAVOD MARIBOR – LJUDSKA UNIVERZA

Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza ima izkušnje z več programi. Na Andragoškem zavodu Maribor-Ljudski univerzi so doslej migrante vključevali v obstoječe, verificirane programe. V zadnjih letih zaznavajo velik porast števila migrantov in čutijo potrebo, da bi za njih razvijali posebne izobraževalne programe. Predlagajo, da bi začeli razvijati UŽU programe tudi za tovrstno populacijo in Rome. Tako na primer predlagajo UŽU-je za romske osipnike, UŽU-je za romske ženske, bralne krožke za romske ženske. Menijo, da je dobrodošlo karkoli, saj je problem pri tej populaciji predvsem zaprtost v ozek družinski patriarhalni krog, to je problem tudi pri vseh ostalih migrantih, ki so praviloma nezaposleni in potrebujejo nek družabni krog, kjer bi lahko širili in nadgrajevali svoje znanje, hkrati pa potrebujejo predvsem vključevanje v družbo in družabne stike. Poleg omenjene zaprtosti to populacijo, po njihovih izkušnjah, opredeljujejo še naslednje karakteristike:

- slab gmotni položaj; problem predstavlja na primer zbrati 10 evrov ob zaključku tečaja, da bi šli na izlet na Pohorje;
- slabša učljivost, upad učnih sposobnosti,
- nesamostojnost, ko se morajo znajti v uradnih ustanovah,
- slabo poznavanje jezika.

Izobraževalna ponudba za migrante na Andragoškem zavodu Maribor-Ljudski univerzi obsega vrsto programov, kamor se migranti vključujejo: *tečaji slovenščine za tujce, osnovna šola za odrasle, oddelek opismenjevanja, program Moj korak ter BIPS.*

V program *Tečaj slovenščine za tujce* (obsega 90 ur pouka za tri stopnje programa) se vključujejo migranti po napotitvi Zavoda za zaposlovanje (po razpisu). V letih 2008 in 2009 so vključevali po 20-25 udeležencev. Njihova izkušnja je, da posamezniki ob znanju potrebujejo predvsem integracijo, krog ljudi, s katerimi bodo navezovali družabne stike. Udeležence pa zaznamujejo: slab gmotni položaj, upadanje učnih sposobnosti, nesamostojnost ter zelo slabo poznavanje jezika.

Program *osnovne šole za odrasle, oddelek opismenjevanja* obsega 300 ur pouka v zimskem ali letnem semestru šolskega leta. Ob opismenjevanju poteka tudi učenje slovenščine, osnov računanja (do učnih ciljev 4. razreda) in bogatenje besednega zaklada. Iz ciljne skupine migrantov se v ta program v Mariboru vključuje 10-15 udeležencev v vsakem semestru. Pri vključevanju udeležencev so se kot največje težave pokazali: neredno obiskovanje pouka, nizke učne sposobnosti, slabo poznavanje jezika, nerazvitost učnih navad, nepismenost kot problem populacije v celoti. Udeležence za vključitev animirajo preko stikov s koordinatorji za socializacijo Romov, sodelovanjem z romskima društvoma Romano Pralipe in Romano Anglunipe, ter z napotitvami Zavoda za zaposlovanje.

Moj korak je po obsegu 120-urni program. Z njim želijo doseči predvsem integracijo, poudarek je na širši razgledanosti, povečevanju samostojnosti udeležencev in družabnih stikih. Programa se je v letih 2006-2009 udeležilo 15 udeležencev - migrantov. Vključitev poteka preko napotitve Zavoda za zaposlovanje, kot posledica stikov z nekaterimi drugimi ustanovami in organizacijami, npr. s Šentlentom, Ozaro, VDC Polž.

Program *BIPS* je 50-urni program, ki staršem pomaga spoznati veščine kot so: kako se učiti z otrokom, spoznavanje učnih ciljev prve triade in načinov, kako naj otroci dosežejo te cilje. Programa se je v letih 2005-2007 udeležilo 16 udeležencev-migrantov. Glavna izkušnja izvajalca je, da udeleženci-starši sami niso dovolj pismeni, da bi znali pomagati otrokom. Udeležence za vključitev v ta program animirajo osnovne šole (predvsem svetovalna služba).

CENTER ZA PERMANENTNO IZOBRAŽEVANJE CENE ŠTUPAR – LJUDSKA UNIVERZA LJUBLJANA

Izkušnje z migranti v osnovni šoli za odrasle ima ljubljanska ljudska univerza Cene Štupar – Center za permanentno izobraževanje, ki izvaja program *Osnovna šola za odrasle in mladostnike* (OŠO) od prvega do devetega razreda. Srečujejo se z zelo heterogeno populacijo migrantov, med udeleženci so bili v zadnjih dveh šolskih letih (2007/2008 in 2008/2009) na primer: 4 Romi, 5 Albancev s Kosova, 6 migrantov iz bivših jugoslovanskih republik, 2 Afganistanca, 3 migranti iz Dominikanske republike.⁵⁴ Na Centru za permanentno izobraževanje Cene Štupar med svojimi izkušnjami poudarjajo, da se migranti težko vključijo v slovenski šolski sistem, zlasti ker ne znajo slovensko. Nekateri se vpišejo v osnovno šolo za odrasle samo zato, ker nimajo denarja za tečaj. Imeli so primere s Kosova in Makedonije, ko so starši hoteli vpisati svoje otroke v OŠO kljub temu, da so ti v matični že končali OŠ. Želeli so, „da bi se naučili slovensko”, dejansko pa so jih vpisovali zaradi statusa. Po mnenju strokovnih delavcev ustanove gre v tem primeru za izrabljanje sistema s strani migrantov. Tudi sicer se starši otrok s Kosova manj zanimajo za napredek svojih otrok. Nastaja vtis, da jim je vseeno (ali celo prav), da več semestrov obiskujejo isti razred. Ne vključijo jih v PUM, kot jim predlaga izvajalec programa, saj bi se tam lahko učili jezika in se počasi vključevali v novo okolje. Opozarjajo na to, da številni otroci delajo prek študentskih servisov, s čimer prispevajo v družinski proračun, in tako pouka seveda redno ne obiskujejo. V okviru programa OŠO strokovni delavci skušajo pomagati, predvsem pri dopolnilnem pouku, vendar je teh ur premalo. Opozarjajo, da imajo kot ljudska univerza težave pri razpisih za projekte, namenjene Romom in migrantom. Menijo, da bi jih uspešno v tem okviru lahko učili slovenščino, jim pomagali premostiti izobrazbene primanjkljaje in jim tudi drugače učno pomagali.

LU MURSKA SOBOTA

⁵⁴ Upoštevani so le tisti udeleženci, ki so prišli pred kratkim iz drugih držav (rojeni v tujini). Ostali udeleženci OŠO iz migrantskih okolij, ki pripadajo drugi generaciji, rojeni v Sloveniji, so v večini.

LU Murska Sobota ima številne izkušnje s programi za Rome, te izkušnje pa so prenosljive na številne podskupine migrantov.

Program PPERO je poseben program za etnično skupino Romov. Namenjen je Romom, ki so že pred leti (10 let ali več) zaključili z izobraževanjem v OŠ, in tistim, ki niso zaključili OŠ ali so končali le nekaj razredov. Skozi izvajanje programa kot projektne učenja in prilagajanje vsebin aktualni problematiki romskega človeka kot aktivnega državljana Slovenije in širše Evrope, se udeleženci izpopolnijo na področju pismenosti v slovenskem jeziku in matematični pismenosti. Hkrati si pridobivajo znanja, potrebna za učinkovito in uspešno delovanje v vsakdanjih življenjskih situacijah, spoznavajo zdrav in aktiven način življenja, postajajo odgovorni člani družbene skupnosti in odgovorni starši ter se seznanjajo z možnostmi nadaljnega izobraževanja in zaposlovanja. Ob vsem tem spoznavajo romsko preteklost in negujejo znanje romskega jezika.

Skupni projekt več izobraževalnih ustanov - Izobraževanje romskih pomočnikov in sodelovanje z romskimi starši: Cilj skupnega projekta je vzpodbuditi izobraževanje v romski populaciji, pomagati romskim otrokom pri učenju in vzgoji v šoli, doseči sodelovanje in aktivno spremljanje šolskih aktivnosti pri romskih starših in ob tem doseči, da se izobrazbena struktura pri romski populaciji dvigne. Predvideli so 3-letno zaposlitev in izobraževanje romskih pomočnikov, izobraževanje romskih staršev, izdajo romskega priročnika, delavnice, medijsko promocijo, pomoč otrokom v vrtcu in šoli pri jezikovnih, pedagoških, vzgojnih in ostalih problemih.

Izobraževanje romskih pomočnikov: Izobraževanje pomočnikov trenutno poteka na več lokacijah: v Murski Soboti je 13 udeležencev, v Mariboru štirje, v Novem Mestu deset. Po obsegu gre za daljše izobraževanje, ki poteka petkrat tedensko po šest šolskih ur v poletnih mesecih (s pričetkom meseca avgusta 2008) med šolskim letom pa ob petkih. Skupaj obsega 220 ur izobraževanja v enem šolskem letu. Predavatelje zagotavlja vsaka izobraževalna ustanova v svojem lokalnem okolju. Pomočniki si v izobraževanju pridobijo pedagoška, psihološka, metodična, didaktična in ostala potrebna znanja za svoje uspešno sodelovanje z učenci, starši in učitelji. Glavni cilj je integracija romskih otrok in motivacija za učenje, zato

so v program vključene vsebine in veščine, ki zagotavljajo uresničevanje tega cilja. Delo romskega pomočnika je fleksibilno in večplastno, saj mora sodelovati s šolo, učenci in starši.

Pri vseh udeleženi mora vzbuditi zaupanje in sodelovalnost. Zato so vsebine programa:

- Slovenski jezik s književnostjo (30 ur), ki obsegajo poročila, načrte, slovnico, književnost;
- Psihologija (55 ur), ki obsega spoznavanje razvoja osebnosti, razvoj čustev, čustvovanje, kognitivni razvoj;
- Pedagogika z didaktiko (55 ur), ki obsega priprave, poročila, učenje, dejavnike uspešnega učenja, stile učenja in mišljenja, učne navade, motivacijo v procesu učenja, socialne odnosi, ocenjevanje znanja, delo učitelja;
- Higiena z gospodinjstvom (20 ur), ki obsega higienske navade, osnove gospodinjstva;
- Hospitacije, kjer so predvideni individualni razgovori, predlogi rešitev, izobraževalni načrti za posameznega otroka (25 ur)
- Delo v OŠ in vrtcu (10 ur), ki obsega spoznavanje dela v OŠ in vrtcu
- Računalništvo, ki obsega pisanje poročil, internet, e-pošta, Word, Excel (34 ur).

Zelo pomembna se izvajalcu zdi izbira predavateljev, ki pomočnike pripravljajo na njihovo vlogo, saj morajo predstaviti vlogo romskega pomočnika tako, da ta z veseljem in odgovornostjo opravlja svoje delo in poslanstvo. Med motivacijske ukrepe v LU Murska Sobota štejejo tudi izdelavo mape znanj (portfolijo) in evalvacijska srečanja z Zvezo Romov, ravnatelji, učitelji, predavatelji in romskimi pomočniki.

Izobraževanje romskih staršev: Pravkar so sredi izvedbe programa, ki obsega štiri sklope po 5 šolskih ur (skupaj 20 ur) v terminih: oktober, november 2008, februar in april 2009.

Oblikovali so sedem skupin: štiri v Murski Soboti, dve v Novem mestu in eno v Mariboru.

Nabor tematik za sodelovanje s starši, ki jih predstavijo na srečanjih so: spoznavanje udeležencev, njihov odnos do pojmov šola in izobraževanje, kako otroku omogočiti čim prijetnejše učno okolje, ugotoviti, kaj otroka najbolj veseli, sodelovanje z Romskim pomočnikom – pot k večji osveščenosti staršev in učiteljev, ter uspešnosti otrok, »kaj nam narekuje Zakon o OŠ in zakaj moramo upoštevati šolski red«, predstavitev devetletke (opisno

ocenjevanje, nivojski pouk, izbirni predmeti, NPZ,...), roditeljski sestanki, govorilne ure – pomemben dialog med učiteljico in starši, konflikti in jaz sporočila (igra vlog), pravica otrok do izobraževanja, »spremljajmo otrokov napredek – naredimo mu mapo dosežkov«, »kako napišemo opravičilo«, ali je lahko učenje tudi zabavno?, Izdelava didaktičnih pripomočkov (podlaga, lonček za svinčnike,...), »računalnik naj ne bo otrokov najboljši prijatelj«, tudi pravljičnice in knjige so pomemben del v otrokovem razvoju – pravljična ura, pohvala in graja.

Med dosedanjimi izkušnjami LU Murska Sobota poudarja, da se veliko njihovih udeležencev iz opisanih programov odloči za nadaljnje izobraževanje, saj dobijo nov zagon, srečajo sebi enake, navežejo stike in si medsebojno pomagajo. Priporočajo, da te predstavnike ranljivih skupin Zavod za zaposlovanje vsaj trikrat letno vključuje v programe vseživljenjskega učenja. Ugotavljajo, da je veliko potrebno delati na individualnem svetovanju, učni pomoči posamezniku, mentorski pomoči in motivaciji za učenje. Centre vseživljenjskega učenja, ki so razpršeni po terenu, vidijo kot zelo dobro možnost za Rome in tudi migrante, saj so dostopni in omogočajo razvoj samostojnega učenja.

Prenosljive izkušnje - drugi programi za ranljive skupine LU Murska Sobota: Dobre izkušnje imajo tudi s programom *UŽU MDM – Moje delovno mesto*. Izvedli so ga v Moravskih toplicah, v njem pa se je usposabljal 27 sobaric. Obsegal je 300 ur splošnih vsebin, kot so: sporazumevanje v slovenskem jeziku, osnovno sporazumevanje v tujem jeziku, obnova osnov računanja, seznanitev z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, aktivno državljanstvo, pomembnost medosebnih odnosov, učenje učenja, ekologija, stres na delovnem mestu, delovna organizacija in jaz. Program sta izvajali usposobljeni učiteljici, ki sta se pri vsebinah smiselno dopolnjevali. V drugem delu programa pa so udeleženci govorili o strokovnem znanju v turizmu, z vidika dela sobaric (gostinski in prenočitveni obrati, dela v gospodinjstvu, potrošni material, čiščenje prostorov, skrb za goste v sobah, poročilo sobarice). Ta del je trajal 60 ur. Anketa udeležencev je pokazala, da so bili s programom zelo zadovoljni. Naučili so se veliko novega, obnovili svoje znanje, predvsem pa jim je program dal motivacijo za nadaljnje izobraževanje, saj se je kar nekaj udeležencev odločilo za nadaljevanje šolanja oz. za dokončanje. Vidna je bila večja samozavest udeležencev.

Izvedli so dve skupini programa *UŽU MK – Moj korak* s po 12 udeležencev. Program je trajal 120 ur, srečevali smo se trikrat tedensko, v program je bilo vključenih veliko žensk.

Vsebina je bila smiselno prilagojena udeležencem: spoznavanje mesta Murska Sobota in institucij v mestu, komunikacija, zdrav način življenja, zdravje, prehrana, spoznavanje drugih kultur, orientacija po zemljevidu, Evropska unija in njena ureditev, spoznavanje trim steze.

Ob koncu programa smo izvedli izlet v Maribor, ki je bila zelo zanimiva izkušnja za vse udeležence. V anketi ob koncu programa so bili udeleženci navdušeni, veliko jih je omenilo nove socialne stike, ki so jim veliko pomenili, saj so v svojih družinskih okoljih so zaradi oddaljenosti od centrov in nemobilnosti zelo izolirani. Večina udeležencev se je prvič seznanila z vsebinami zdrave prehrane, športa, trim steze in ostalih vsebin. Najbolj pa sta bili po izkušnjah LU Murska Sobota pomembna motivacija za učenje in novi socialni stiki.

LU VELENJE

Andragoški zavod LU Velenje ima največ izkušenj s migranti v tečajih slovenščine za tujce, izkušnje pa imajo tudi z individualno obravnavo migrantov, ki prihajajo iz držav EU in so višje izobraženi. Program slovenščine za tujce obsega največ 100 ur, individualni pa dvajset ur. Na leto je udeleženih približno 15-20 migrantov, ki iščejo znanje slovenščine, in približno 8 Romov. V tečaj za slovenščino za tujce se vključujejo večinoma migranti, pripadniki nekdanjih jugoslovanskih narodnosti in Albanci. Zanje so na voljo predavatelji, ki znajo bošnjaško, srbsko ali albansko. Albanci se vključujejo v tečaje slovenščine na prvi stopnji ali pa v središče za samostojno učenje, večkrat se kasneje vključijo še žene. Med izkušnjami poudarjajo, da so pomembne tudi socializacijske veščine, ki jih programi vsebujejo, po njihovi oceni so morda celo pomembnejše od vsebin. Migrantom življenje olajšajo.

Nova izkušnja za zavod so trenutni udeleženci: dva Irca (profesorja iz naslova izmenjav) in Finec, ki je večinski delničar podjetja v Sloveniji. Z njimi individualno dela učiteljica, ki je hkrati anglistka in slavistka. V Velenju pričakujejo, da bo z prihodnjim letom večja potreba po izobraževanju migrantov - gradili bodo nov blok termoelektrarne in pričakujejo večje število migrantov (od manj izobraženih do visoko izobraženih). Na to situacijo se že pripravljajo – potekajo dogovori o možnih rešitvah z županoma Velenja in Šoštanja. V LU Velenje predlagajo, da bi bilo dobro vzpostaviti možnost, da se izvajalci prijavljajo na razpise

za sofinancirane izobraževalne programe za migrante. Opažajo, da najbolj potrebni, migranti z nizko izobrazbo, tako malo zaslužijo, da si za nujno izobraževanje ne bodo odtrgovali od svojega zaslužka.

LU LENDAVA

Na Ljudski univerzi Lendava, zavod za izobraževanje odraslih in mladine, migrante, ki so predvsem ekonomski migranti, vključujejo v redne programe, ki jih izvajajo. Predvsem v program Tečaj slovenščine za tujce, ki traja 100 ur, in poteka vsako leto (izvedejo ga 1x ali 2x letno). V zadnjih dveh letih so imeli 10 udeležencev. Program izvaja strokovni delavec, profesor slovenščine, ki obvlada oba jezika (tudi madžarščino), saj se v tečaj vključuje največ Madžarov. Migranti so po izkušnjah izvajalca sami zainteresirani za vključitev, sami pridejo in se pozanimajo o izvajanju in poteku programa. Pri vključevanju ne opažajo posebnih ovir, saj je vključitev v program individualna odločitev vsakega posameznika. Zato udeležence animirajo z objavo na spletnih straneh in na lokalni televiziji, nekaj pa jih v program napoti tudi ZRSZZ.

LU TREBNJE

Tudi LU Trebnje se tako kot večina dolenjskih in belokranjskih LU že več desetletij ukvarja z izobraževanjem odraslih Romov. S tovrstnimi programi v svojem okolju orjejo ledino zlasti na področju animacije in motivacije in sprejemanjem znanja kot vrednote in načina življenja.

LU KRŠKO

Na LU Krško za migrante izvajajo predvsem tečaje slovenskega jezika za tujce, tako da imajo izkušnje s to ciljno skupino le preko tega programa.

Ljudske univerze, ki so razvile programe, posebej namenjene migrantom in se lahko pohvalijo s primeri dobre prakse

LU KOPER

Program LU Koper je primer dobre prakse, ki ga natančneje prikazujemo. Oblikovali so program učenja slovenščine za albansko govoreče priseljenke z naslovom »Ko tujina postane dom«.

Sredi leta 2007 se je na območje slovenskih Obalnih občin, priselilo večje število žensk in otrok s Kosova. Pridružili so se možem in očetom, ki so si služili kruh v Sloveniji. Ta trend so zaznali tako na koprskem Zavodu za zaposlovanje, na Centru za socialno delo, občutili pa so ga tudi na Ljudski univerzi, kjer izvajajo tečaje slovenskega jezika za tujce. Ugotovili so, da večina priseljenih žensk ne pozna nobenega svetovnega jezika in ima samo osnovno izobrazbo. Ravno zato so ob prihodu v Slovenijo doživele kulturni šok. Koprška Ljudska univerza, Centra za socialno delo in Zavod za zaposlovanje so se znašli pred izzivom: kako ponuditi tej ranljivi skupini možnost, da premaga šok, ki je nastopil, ko je tujina postala njihov dom. Primernih razpisanih sredstev (državnih ali evropskih) v tem času ni bilo na voljo. Premik se je zgodil v marcu 2008, ko je na Zavod za zaposlovanje prispela ponudba za sodelovanje Albanke iz Tirane, ki je visoko izobražena, tekoče govori slovensko in ima slovensko državljanstvo. Primerne zaposlitve še ni našla, prav tako kot njena sonarodnjakinja iz Kosova s podobnimi kvalifikacijami in statusom. Odločili so se, da bodo obe vključili v projekt Usposabljanja na delovnem mestu, ki je bil razpisan prav v tem času. Projekt sta sofinancirala Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Evropska unija.

Program, oblikovan posebej za ciljno skupino migrantov, je Ljudska univerza Koper – Università popolare Capodistria izvajala v sodelovanju z Zavodom RS za zaposlovanje, OŠ Koper ter Centrom za socialno delo Koper, Upravna enota Koper. Program je obsegal 100 ur, njegovi temeljni cilji pa so bili: učenje slovenščine (prilagojen program Slovenščina v vsakdanji rabi), spoznavanje inštitucij v lokalnem okolju (4 moduli), računalniško opismenjevanje. Programa se je udeležilo 11 migrantk.

V pripravi in izvedbi programa je sodelovala strokovna ekipa⁵⁵, ki so jo sestavljali: organizator izobraževanja, svetovalka za izobraževanje odraslih, mentor v središču za

⁵⁵ pod vodstvom strokovne delavke Kristine Udovič

samostojno učenje, slavistka, učitelj računalništva, posebno pa dve pripadnici ciljne skupine, Albanci, ki dlje časa živita v Sloveniji, govorita slovensko in imata slovensko državljanstvo ter visoko izobrazbo, in sta delovali v vlogi kulturnih mediatorok.

Izvajalci so ob pomoči strokovnega tima oblikovali naslednje module:

- *Splošni del Slovenščina v vsakdanji rabi* (40 ur): Sledili so priročniku ABC 123 Gremo!

Med temami so bile na primer: Naj se vam predstavim, Številke, Prošnje, vprašanja.

- *Spoznajmo Upravno enoto* (UE) (10 ur): V tem modulu so bili glavni poudarki: Kako komuniciram z uradno osebo, Vloga Upravne enote pri urejanju statusa tujca, Listine potrebne za pridobitev različnih dokumentov, Pomen upoštevanja roka za urejanje dokumentov, Izpolnimo uradni obrazec, Obisk UE.

- *Slovenija socialna država* (10 ur): Glavne teme so bile: Kako uveljavljati pravice do družinskih prejemkov, Obisk Centra za socialno delo Koper (CSD), Analiza obiska CSD, Izpolnimo uradni obrazec.

- *Zaposlovanje* (10 ur): Kaj je delovno razmerje, kako je urejeno, vrste pogodb, kaj je delo na črno. Pravice in dolžnosti prijavljenih na Zavodu za zaposlovanje. Izpolnimo uradni obrazec.

- *Moj otrok hodi v šolo* (10 ur): Značilnosti devetletke, Dolžnosti staršev pri vzgoji otrok in aktivno sodelovanje s šolo, Pomen govorilnih ur in roditeljskih sestankov, Pisanje opravičil in branje obvestil.

- *Računalniško opismenjevanje* (20 ur): Spoznavanje računalnika, komunikacije in iskanje podatkov s pomočjo interneta in e-pošte, Kje se še lahko učim - javno dostopne točke in njihovo delovanje.

- *Moja kultura in tvoja kultura* – To ni bil samostojni modul. Njegov namen je nenehno poudarjanje medkulturne izmenjave. Spoznavanje značilnosti slovenske in albanske/kosovske kulture, običajev in navad za spodbujanje medkulturnega sožitja.

Kulturni mediatoroki sta poiskali kandidatke, motivirali in prevajali (po potrebi), pripravili informativni material in samostojno vodili nekatere bolj praktične module (obiske, izpolnjevanje obrazcev ...). Na Ljudski univerzi Koper so za novi mentorici v okviru Točke vseživljenjskega učenja organizirali usposabljanje s področja izobraževanja odraslih. Iz dejavnosti Centra vseživljenjskega učenja, ki ga sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport in Evropska unija, so zagotovili del sredstev za to usposabljanje. Naloga novo usposobljenih

mentorice je bila vzpostaviti kontakte z bodočimi udeleženkami in jih motivirati za vključitev. Prevzeli sta vlogo kulturnih mediatoric, saj sta pomagali novim (in starim) albanskim priseljenkam pri premagovanju ovir za uspešno vključevanje v program. Vse to je zaokročila še dejavnost svetovanja ISIO, saj je vsaka udeleženka programa za migrante s svetovalko v Regionalnem svetovalnem središču oblikovala svoj osebni učni načrt. Prav tako je svetovalka v ISIO ves čas spremljala njihovo učenje in njihov napredek preko skupinskih in individualnih svetovalnih razgovorov. Hkrati so s pomočjo slovenistke sestavili program za učenje slovenskega jezika in mu dodali praktične vsebine za spoznavanje slovenske družbe in njenih institucij.

Za program so zbrali skupino 11 Albank, starih od 21 do 48 let, ki so se dobra dva meseca vsak dan izobraževale na Ljudski univerzi Koper. Dve sta bili brez izobrazbe in slabo pismeni, tri mlajše udeleženke so v deželi izvora zaključile srednjo strokovno izobraževanje, vse ostale so dokončale osnovno šolo. Najstarejša je v Slovenijo prišla pred enajstimi leti, nekatere pa so tu bivale le nekaj mesecev. Vse so bile poročene. Nobena izmed njih ni govorila slovensko. Kot so nam zaupale, je bil to tudi temeljni razlog, da so postopke in dokumente za bivanje v državi sprejema urejali njihovi možje. Odkar so bile v Sloveniji, si nobena izmed njih ni upala sama v trgovino in po drugih vsakdanjih opravkih ali na govorilne ure za otroka.

Poleg enajstih vključenih albanskih priseljenk med dosežke tega programa izvajalci štejejo tudi: dve usposobljeni mentorici - kulturni mediatorici, prilagojen 80-urni program Slovenščina v vsakdanji rabi, prilagojeno učno gradivo in slovarček (s temeljnimi pojmi za vsakdanje sporazumevanje in razumevanje ter izpolnjevanje uradnih obrazcev), posebej prilagojen 20-urni program računalniškega opismenjevanja z učiteljem in mentorjem. Zadovoljstvo udeleženk so merili s krajšimi pogovori pred pričetkom ali ob koncu izobraževanja. Pohvalile so predvsem praktično uporabnost vsebin in obiske ustanov (Upravna enota in Center za socialno delo), kjer so stopile v kontakt in se pogovorile s posameznimi strokovnimi delavci. Zaradi časovne stiske je izobraževanje potekalo vsak dan. Zaradi intenzivnega programa in dejstva, da so program izpeljali sredi poletja, je izvajalce pred pričetkom skrbel predvsem osip. Vendar je vseh enajst vključenih žena v program usposabljanje tudi zaključilo.

Predstavljeni program ni standardna ponudba za migrante, poudarja izvajalec. Tako obširen program je po mnenju strokovnega tima mogoče ponovno izvesti le, če so za to razpisana zadostna sredstva. Kot opozarjajo, je običajno ta problem prepuščen iznajdljivosti izvajalcev. V Ljudski univerzi Koper načrtujejo samo še eno izvedbo s sredstvi za CVŽU (iz vira MŠŠ in ESS).

OŠ ANTONA ŽNIDARŠIČA V ILIRSKI BISTRICI, OE LU ILIRSKA BISTRICA

Podrobneje predstavljamo tudi primer dobre prakse, ki lahko služi kot študija primera in kaže vse pasti in prednosti ter izjemne strokovne dosežke programa, prilagojenega konkretni skupini migrantov. Na OŠ Antona Žnidaršiča v Ilirski Bistrici, kjer deluje OE Ljudska univerza, so izvedli *Program socialne vključenosti žensk* (2006) in program *UŽU Beremo in pišemo skupaj* - za skupino mater albanske narodnosti in njihove otroke v prvih razredih devetletke. Program so izvajali v letu 2007. Pobudo zanj so dali učitelji osnovne šole, ki so zaradi jezikovnih ovir težko komunicirali s starši otrok albanske narodnosti.

Program socialne vključenosti žensk: Po osamosvojitvi Republike Slovenije, je Ilirsko Bistrico zajel val migracij prebivalcev predvsem iz Kosova. Prvi val je zajemal moške in fante, ki so se zaposlili v gradbeništvu. Tekom let so se jim pridružile tudi žene z otroci. Slednje so bile brez državljanstva, prijavljene na Centru za socialno delo kot prejemnice denarne pomoči. Zaradi nizke izobrazbe in neznanja slovenskega jezika so bile nezaposljive in nezmožne sporazumevati se z slovensko govorečimi. Tako se je jeseni leta 2006 na OŠ Antona Žnidaršiča, OE Ljudska univerza porodila ideja, o izobraževanju omenjene skupine v slovenskem jeziku. Po navezavi stikov s Centrom za socialno delo pa je LU Ilirska Bistrica kmalu postalo jasno, da omenjenega izobraževanja kljub izraženim podporam in potrebi, nihče ni pripravljeno financirati. Edino možnost izvedbe tečaja iz slovenskega jezika so videli v okviru sredstev za študijske krožke. Tako so v sklopu dveh študijskih krožkov organizirali program, ki je obsegal 45 urno učenje slovenščine žena albanske narodnosti. Projekt so poimenovali *Program socialne vključenosti žensk*. Ljudska univerza je nastopila kot financier učiteljice slovenščine in organizator vsebinskega dela projekta. Udeleženske, katerim je bil projekt namenjen, o tem niso hotele niti slišati. Izgovarjale so se na prevoze, družino, majhne

otroke. Zato so zaposleni na Centru sklenili, da jih bodo obvezali s pogodbo. Ženam so postavili ultimatum: v kolikor hočejo še prejemati denarno pomoč, morajo k izobraževanju pristopiti in se obvezati, da ga bodo tudi obiskovale. Da bi bil pričetek za njih čim manj stresen, so izobraževanje organizirali v dopoldanskem času, ko so imele udeleženke največ časa (možje so v službi in otroci v šoli ali vrtcu), v prostorih centra, kjer so že tako rekoč domače. V program jim je uspelo vključiti 10 žena. Drugi večji problem je bila izbira učiteljice slovenščine, ker je šlo za izobraževanje izredno ranljive in specifične skupine. Udeleženke so izhajale iz drugačnega socialnega in kulturnega okolja in razen dveh ali treh, ki so nekoliko razumele slovenski jezik, se nobena od njih v slovenskem jeziku ni mogla sporazumevati. Najti so morali potrpežljivo, motivirano učiteljico, ki je svoje metode dela in podajanje snovi prilagajala skupini. Obrnili so se na učiteljico, ki je takrat že bila v pokoju, vendar se je skozi delo odlikovala po potrpežljivosti, strpnosti in prilagodljivosti skupinam, s katerimi je delala.

Udeleženke so pričele tečaj obiskovati z veliko mero odpora in nezainteresiranosti. Na začetku je bila gonilna sila Albanka, prof. matematike, ki v Sloveniji živi že dalj časa in je na lastni koži izkusila, kaj pomeni, če se migrant v okolje ne vključi. Na osnovi življenjskih izkušenj in vsakdanjih dogodkov sta z učiteljico slovenščine udeleženkam poskušali prikazati pomembnost znanja jezika. Brezkompromisno sta jih soočile z dejstvom, da ne morejo same niti k zdravniku ali ginekologu brez spremstva moža, ki jim prevaja. Njihova vrstnica jim je predstavila položaj njihovih otrok v šoli, ko jim ne morejo pomagati pri domačih nalogah, spremljati njihovega napredka in se udeleževati govorilnih ur in roditeljskih sestankov. S strani udeleženk je bilo v tej točki kar nekaj užaljenosti in zamere, vendar se tekom tečaja ta prizadetost izgubila. Na LU Ilirska Bistrica so prepričani, da so udeleženke ostale samo zato, ker je takšen nastop prišel s strani ene od njih. V nasprotnem primeru bi tečaj zapustile. Tudi učiteljica slovenščine se je izkazala za odlično izbiro. Svojega dela se je lotila na izredno »materinski« način. S tem, ko je pokazala zanimanje za njihovo vsakdanje življenje, dom, družino si je počasi pridobila njihovo zaupanje. Poukom slovenščine je pričela s knjigami za slovenski jezik za prve razrede, ki temeljijo na slikovnem gradivu. Izhajala je iz vsebin, ki so bile ženam blizu in o katerih so udeleženke rade govorile. Vedno so bili v ospredju njihovi interesi in želje. Za vsako novo slovensko besedo so poiskale njen pomen v albanščini. Med seboj so primerjale zapise, izgovorjave, pomene... S tem so udeleženke istočasno učiteljico

poučevale v albanščini in se tako počutile kot enakovredne v procesu usvajanja novega znanja. Ker so bile udeleženke večinoma mlajše ženske z mlajšimi otroci v nižjih razredih, jih je učiteljica spodbujala, naj doma sodelujejo pri njihovih šolskih obveznostih, naj se z njimi učijo pesmic in delajo domače naloge. Kmalu se je marsikatera od udeleženk že pohvalila, da ve, kaj otroci v šoli počnejo in da doma skupaj predelujejo šolsko snov. S tem, ko so otroci razlagali svojim materam, so tudi sami ponovili in utrdili naučeno. Na začetku je bila za žene največja motivacija prav spoznanje, da z novim znanjem utrjujejo svojo vez z otroki. Za tem so prišle spodbude s strani učiteljice, da se samostojno odpravijo v trgovino, kasneje pa tudi v druge institucije. Vidno so pridobivale na samozavesti in vsak uspeh jih je motiviral za naprej. Največjo oviro je udeleženkam predstavljal strah. Strah pred tem, da se jim bodo drugi posmehovali zaradi neznanja, strah pred zavračanjem, pred posmehovanjem, ker niso Slovenke, žalitvami... Že ko so slovenščino kar razumele in bi lahko sodelovale v pogovoru, so trdovratno molčale. Zagovarjale so se: »Kaj pa če bom rekla kaj narobe?! Pa če ne bom povedala prav?« V ozadju je bil po mnenju izvajalcev strah pred izključitvijo in nesprejemanjem. Da tega ne bi doživele od drugih, so se že na začetku izločile same, se distancirale od drugih. Družile so se samo med seboj in niti s sosedi niso poskušale spregovoriti ali vzpostaviti nekega odnosa.

Projekt je bil izredno odmeven tako na lokalno-regijski kot na nacionalni ravni. Poleg časopisja kot so Primorske novice, Snežnik, Slovenske novice je o dogajanju poročalo tudi Delo. Na sporedu sta bili tudi dve radijski oddaji in sicer na nacionalnem radiu predstavitev samega projekta, posebna oddaja pa je bila namenjena pogovoru z Albanko, ki je v projektu sodelovala kot prevajalka prostovoljka. Projekt je vzbudil zanimanje tudi pri uradu Varuha človekovih pravic in bil z njihove strani označen kot pohvale vreden poskus integracije manjšin v širšo družbeno skupnost. Začetna prisila udeleženk se je po mnenju izvajalca izkazala kot pravilna poteza. Z odobrenimi študijskimi krožki v naslednjem šol. letu so s projektom nadaljevali. Tečaja so se same od sebe udeležile vse udeleženke iz prvega programa, pristopilo pa je kar nekaj novih. Ker so v znanju slovenščine napredovale vse udeleženke, učiteljica slovenščine pa v znanju albanščine, pomoč albanske prevajalke prostovoljke ni bila več potrebna. V šolskem letu 2007/2008 so za pridobitev državljanstva tri udeleženke opravile izpit iz slovenskega jezika na prvi stopnji, v šolskem letu 2008/2009 pa se na to pripravljajo še druge. Trenutno tečaj obiskuje 12 udeleženk.

Program Usposabljanje za vseživljenjsko učenje – Beremo in pišemo skupaj: Spomladi leta 2007 so nekatere od teh albanskih žena vključili tudi v projekt UŽU-BIPS⁵⁶. Ob predstavitvi programa so bile učiteljice predmetnega pouka mnenja, da je program primeren za starše in otroke albanske narodnosti, ki so vključeni v to šolo. Poudarile so, da le stežka komunicirajo z materami, ker te slabo ali pa sploh ne govorijo slovensko. Program bi jim približal življenje v šoli, jih seznanil z načinom dela in jim omogočil, da spoznajo na kak način lahko pomagajo svojim otrokom. Tudi šolska svetovalna delavka je idejo podprla. V program se je vključilo 15 udeležencev albanske narodnosti: 7 mater in 8 otrok.

V izvedbi programa so sicer sledili že izdelanim učnim projektom, ker pa se je konkretna skupina zelo razlikovala od prejšnjih, je bilo potrebno nekaj prilagoditev. Že na prvem srečanju je bila opazna velika zadržanost udeleženk. Sodelovanja z njihove strani tako rekoč sploh ni bilo. Prevajalka prostovoljka je prevajala ter jih spodbujala k sodelovanju tako z besedami kot z dobrim zgledom. Učiteljici sta jih poskušali pritegniti k sodelovanju na prijazen, nevsiljiv način. Drugo srečanje je potekalo pred praznikom Velika noč, zato sta učiteljici projekt novoletni prazniki poimenovali Drugi kraji-drugi prazniki ter Praznični pogrinjki-praznične jedi in ga ustrezno vsebinsko prilagodili. Projekt so izvajali na dveh srečanjih. Na prvem srečanju so predvsem mlajši udeleženci pripravili prikaz albanskega praznika, ki ga praznujejo v aprilu in se navezuje na prihod pomladi. Dogovorili so se, da pripravijo seznam jedi, ki jih uživajo ob določenem prazniku, način njihove priprave in razložijo njihov pomen. Udeleženke so s pomočjo prevajalke izčrpno predstavile pripravo jedi, značilnih za posamične praznike in obred zaužitja, medtem, ko so mlajši udeleženci po navodilih mater pripravili praznične pogrinjke. Po skupinah so oblikovali jedilne liste, ki so jih kasneje primerjali med seboj in utemeljili odstopanja.

Od tedaj so srečanja sicer še vedno potekala v nekoliko zadržanem ozračju, vendar tako med otroki, kot med njihovimi materami ni bilo več opaziti odpora do samega programa. Zato sta bili obe učiteljici izredno presenečeni, ko se naslednjega napovedanega srečanja ni udeležil nihče, razen prevajalke prostovoljke. Odsotnost so pripisali drugim, tudi šolskim

⁵⁶ Podatki so povzeti po poročilu avtoric Nadje Čebokli in Irene Muha: Usposabljanje za vseživljenjsko učenje – Beremo in pišemo skupaj, OŠ Antona Žnidaršiča Ilirska Bistrica, OE LU Ilirska Bistrica, interno gradivo.

obveznostim. Ko tudi na naslednjem napovedanem srečanju ni bilo nikogar, sta učiteljici o tem obvestili nadrejene. Potreben je bil izreden osebni angažma, da so zagotovili ponovno udeležbo žena v programu. Kot razlog za svojo neudeležbo so žene navedle obvezno podpisovanje prisotnosti. Po mnenju njihovih mož ne bi smele podpisovati ničesar. Raje kot da bi učiteljice o svojih pomislekih seznanile, so se odločile, da na srečanja ne bodo več prihajale. Na naslednjem snidenju so se učiteljice z udeleženkami o tem pogovorile. Albanske žene so menile, da je program za njih prezahteven, da mu le težka sledijo in da se od njih pričakuje preveč sodelovanja. Njihove pripombe so učiteljice upoštevale. Nadaljnje delo so zasnovali lahkotnejše in z večjim poudarkom na motivaciji udeleženk. V srečanju, poimenovanem Moja družina, so spoznavali različne družinske člane, določali relacije med njimi in naredili družinsko drevo. Doma so na drevo nalepili fotografije in ga naslednjič prišli pokazat. Učni projekt pod naslovom Zlata jesen so preimenovali v Prihaja pomlad in ga temu ustrezno prilagodili. Spoznavali so sadje, reševali uganke in slikovne križanke, le na temo drugega letnega časa. S projektom Igrajmo se matematiko so starši in otroci preko zabavnih matematičnih iger bolj vzljubili matematiko in se z njo v bistvu igrali. Do rešitev matematičnih problemov so prihajali na zabaven in igriv način. Sami so si izdelali igralne karte v stilu Črni Peter, na katerih so računske kombinacije, in se z njimi igrali. Pomembnejše je bilo srečanje s svetovalno delavko OŠ Antona Žnideršiča Ilirska Bistrica. Ker je večina otrok, vključenih v projekt, obiskovala omenjeno šolo, so svetovalno delavko že poznali. Osrednji del pogovora je bil namenjen komunikaciji v šolskih okoliščinah: z učitelji, ostalimi učenci, strokovnimi delavci, ostalimi delavci šole... Srečanje so zaključili z družabno igro, v kateri so bile še posebej izražene komunikacijske lastnosti. Zadnje srečanje je bilo namenjeno neformalnemu druženju. Udeležence so pogostili in jim razdelili potrdila o obiskovanju programa.

Med izkušnjami izvajalci omenjajo tudi, da udeleženke niso bile pripravljene prihajati ob sobotah. Sodelovale so pri dejavnostih, ki so jih izvajale skupaj z otroci, medtem, ko sebe niso izpostavljale. Kmalu so ugotovili, da vprašanja, pripombe s strani učiteljic, ki so naslovljeni na samo eno od njih, pri tej osebi vzbujajo nelagodje in zadrego. Zato so se na matere otrok začeli dosledno obračati kot na skupino in posameznic niso izpostavljali. Šele po preteku več kot polovice srečanj so med njimi opazili večjo sproščenost in zaupanje.

ZIK ČRNOMELJ

Podrobneje opisujemo tudi projekt *Bogastvo različnosti – medkulturni dialog v Beli krajini*, ki predstavlja uspešno aktiviranje regije, ki se sooča s precej raznoliko populacijo migrantov.

Namen projekta *Bogastvo različnosti – medkulturni dialog v Beli krajini* (potekal je od oktobra 2008 do konca novembra 2008) je bil poudariti pomen in prednosti medkulturnega dialoga pri krepitevi razumevanja in spoštovanja drugih kultur, veroizpovedi, prepričanj, narodnosti, jezikov. Cilji projekta so bili spoznavanje različnih kultur, vzpodbujanje tolerantnega in spoštljivega odnosa do kulturnih razlik, ozaveščanje o pomembnosti medkulturnega dialoga, spodbujanje sodelovanja med različnimi kulturami in narodnimi identitetami, promoviranje etnične raznolikosti, povezovanje vseh organizacij in posameznikov v lokalnem okolju, ki s svojim delovanjem prispevajo k boljšemu vključevanju tujcev in večinskega prebivalstva v aktivno državljanstvo. Pri vključevanju oziroma doseganju ciljne skupine so največ uporabili osebne stike (tudi preko mentorice iz vrst ciljne skupine priseljencev), poudarili pa so tudi vlogo Tedna vseživljenjskega učenja ob evropskem letu medkulturnega dialoga, ki je bil v lokalnem okolju zelo odmeven tudi med priseljenci.

V okviru projekta so izvedli paleto aktivnosti:

- a) sklop aktivnosti namenjen strokovni javnosti, priseljencem in večinskemu prebivalstvu: usposabljanje za medkulturni dialog – sklop delavnic in predavanj za spodbujanje tolerantnega in spoštljivega odnosa do kulturnih razlik in ozaveščanje o pomembnosti medkulturnega dialoga (v Črnomlju in v Gribljah)
- b) sklop delavnic in potopisnih predavanj o deželah izvora za učence in dijake, starejše odrasle (v Adlešičih, Dragatušu, Metliki, Semiču, Vinici in v Črnomlju)
- c) sklop predavanj, delavnic in svetovalnih ur za priseljence s področja izobraževalnih možnosti, zaposlitvenih možnosti in upravnih storitev (v Črnomlju)
- d) dobrote iz medkulturne kuhinje- sklop delavnic in predstavitev posebnosti posameznih kuhinj za Belokranjce vseh generacij (v Črnomlju, v Adlešičih, na Sinjem vrhu)
- e) okroglo mizo za strokovno javnost
- f) zaključno konferenco z razstavo jedi mednarodne kuhinje.

Izvajalke oziroma mentorice aktivnosti (kulturni posredniki) so bile tudi aktivne predstavnice priseljencev v Sloveniji in sicer iz Mauriciusa, Uzbekistana, Indonezije, Rusije in muslimanska aktivistka v Sloveniji. Termine posameznih dogodkov so usklajevali z obveznostmi mentoric. Kot dosežene rezultate projekta izvajalec navaja povezovanje različnih subjektov na področju medkulturnega dialoga (strokovna javnost, priseljenci, širša javnost); ozaveščanje vseh generacij Belokranjcev o pomembnosti sprejemanja različnosti (vključeni šolski otroci, društva upokojencev, društva kmečkih žena); ustvarjanje pogojev za boljše vključevanje tujcev v aktivno državljanstvo na lokalni ravni.

V dogodke je bilo neposredno vključeno naslednje število udeležencev:

60 tujcev iz tretjih držav

200 učencev belokranjskih šol 3. triade

50 dijakov belokranjskih srednjih šol

50 predstavnikov starejših odraslih

30 predstavnikov nevladnih organizacij

30 predstavnikov stroke (s področja sociale, zdravstva, zaposlovanja, izobraževanja)

Posredno so bila v projekt vključena številna belokranjska gospodinjstva, društva in druga strokovna javnost. Vsi dogodki so bili najavljeni na lokalnem radiu Odeon in Radiu Krka. O dogodkih sta poročala oba radija in oba spletna portala. O zaključni konferenci so poročali v prispevku v novicah na Televiziji Vaš kanal in v Belokranjskem obzorniku. Dogodki so bili tudi najavljeni v napovedniku Dolenjskega lista. Kot poseben dosežek projekta štejejo razpršenost dogodkov po vsej Beli krajini, to je v vseh treh belokranjskih občinah in predvsem v bolj oddaljenih, manj dostopnih krajih kot so npr. Sinji vrh, Adlešiči, Griblje. Projekt je bil po mnenju izvajalca zelo odmeven tako med priseljenci kot večinskim prebivalstvom v lokalnem okolju. Eden od kazalnikov uspešnosti projekta je tudi obiskanost posameznih aktivnosti in izražen interes po nadaljevanju ter izvedbi podobnih dogodkov. Dodana vrednost projekta je tudi povezovanje in mreženje nevladnih organizacij v lokalnem okolju in sodelovanje vseh strokovnih javnosti, ki se pri svojem delu srečujejo s priseljenci in lahko vplivajo na ozaveščanje pomena medkulturnega dialoga. Na delavnici Kulinarične posebnosti Mauritiusa v Adlešičih so se povabljenim udeležencem priključile tudi članice Društva slovenskih žena v Ameriki in predstavile svoje izkušnje multikulturnega okolja in

problematike migrantov. Namen programa ni bil samo, da migranti predstavijo značilnosti svoje dežele in kulture, ampak tudi to, da se bolje spoznajo in med sabo povežejo, bolje spoznajo v lokalnem okolju živeče ljudi, navežejo nove stike in nenazadnje sami prispevajo k boljši integraciji. Odzivi priseljencev in Belokranjcev vseh generacij so bili pozitivni. Vse ciljne skupine, predvsem priseljenci in šolski otroci si po zaključenem projektu želijo še več podobnih akcij. Projekt sta financirala Ministrstvo za notranje zadeve in Evropski sklad za vključevanje državljanov tretjih držav.

RIC NOVO MESTO - LU NOVO MESTO

V Razvojno izobraževalnem centru Novo mesto – LU Novo mesto za migrante in Rome organizirajo več programov, saj so v regiji prepoznani kot ranljiva ciljna skupina. Soočajo se s številnimi težavami: slabo znanje ali celo neznanje slovenskega jezika (nekateri za pridobitev državljanstva potrebujejo opravljen izpit iz slovenskega jezika za tujce na osnovni ravni), brezposelnost, nizka stopnja funkcionalne pismenosti. Tudi sicer se pri delu z ranljivimi ciljnim skupinami povezujejo s partnerji: Centrom za socialno delo, Zavodom RS za zaposlovanje, izobraževalnimi organizacijami, knjižnicami, Društvom za razvijanje prostovoljnega dela, Yureno - šolo tujih jezikov in drugimi.

Programi, kjer vključujejo migrante: *Tečaj slovenščine za tujce, individualno svetovanje v Svetovalnem središču Novo mesto, program Javno delo Družinski krizni center, Projekt CVŽU*; z Romi pa se srečujejo v programu in javnem delu *Socializacija in integracija Romov*, poleg tega pa imajo še vrsto drugih aktivnosti, ki jih je RIC izvajal za odrasle Rome v letih 2007-2008.

Tečaj slovenščine za tujce: Obsega 90 ur in je potekal od marca do junija 2008, preko ZZRS pa je bilo vključenih 6 migrantk. Bistveni vsebinski poudarki programa so bili: abeceda, števila, predstavitev, tv spored, družina, poklici, stanovanje, mali oglas, jezikovne vaje, v trgovini, hrana in pijača, kaj radi jemo?, kuharski recepti, telo, zdravo življenje, vremenska napoved, gremo na izlet, spoznavajmo Slovenijo, bralno razumevanje, sporazumevalni vzorci, sporazumevalni vzorci, besedilne vrste, simulacija izpita, utrjevanje itd. Med izkušnjami izpostavljajo, da so bile udeleženke zadovoljne s predavateljico in programom. Ena izmed udeleženk je potem uspešno opravila izpit iz znanja slovenščine na osnovni ravni na ZIK-u

Črnomelj. Udeleženke so se aktivno vključile tudi v prireditev v sklopu Tedna vseživljenjskega učenja. Vsebina izobraževanja pa se je zdela udeleženkam težka. Med najmočnejšimi ovirami pri vključevanju udeleženk so bile: nizka stopnja funkcionalne pismenosti, nizko predznanje, nesamostojnost udeleženk, pomanjkljiv interes za samostojno učenje, neaktivna uporaba slovenskega jezika v domačem okolju, nepripravljenost za nadaljnje brezplačno učenje slovenskega jezika v sklopu programa javnih del.

Projekt CVŽU: Poleg tečaja so udeleženkam nudili pomoč pri učenju slovenščine v Središču za samostojno učenje in v okviru javnega dela za Družinski krizni center v obsegu 24 ur. Poleg tega jim je podpora pri njihovem učenju, informacije o izpitih iz znanja slovenskega jezika, pomoč v zaposlitvenem kotičku (pisanje prošenj, iskanje primernih delovnih mest) nudila svetovalka v Svetovalnem središču Novo mesto. Center vseživljenjskega učenja Dolenjska omogoča razširjeno delovanje svetovanja in informiranja, samostojnega učenja in vseh vrst učenja z informacijsko - komunikacijsko podpora za odrasle in mladino, s poudarkom na neformalnem učenju (več o projektu na www.cvzu-dolenjska.si).

Individualna svetovalna pomoč v Svetovalnem središču Novo mesto: Migrantom pomagajo pri učenju slovenskega jezika – z ugotavljanjem predznanja, svetujejo, kako se učiti, spremljajo njihov napredek pri samostojnem učenju in spremljajo napredek pri tečaju slovenskega jezika. Pomagajo tudi pri pridobivanju veščin iskanja zaposlitve (pomoč pri pregledu prostih delovnih mest, pisanju vloge, pripravi na razgovor, zastopanje strank pri delodajalcih ...). Migranti imajo možnost, da se udeležijo brezplačnih aktivnosti na Točkah za vseživljenjsko učenje (različnih predavanj, delavnic o različnih temah, možnost se imajo tudi učiti računalništva).

Javno delo za Družinski krizni center: Zaposlena na javnih delih je med drugimi tudi migrantom nudila brezplačno pomoč pri učenju slovenskega učenja. Program javnih del je namenjen podpori pri izvajanju projekta DKC - Center za pomoč družini Novo mesto. V projektu so izvajali neposredno svetovanje za ljudi v stiski po prehodnem dogovoru, e-svetovanje v forumu na spletni strani centra, delavnice in predavanja za različne ciljne skupine, v prostorih RIC pa je deloval tudi dnevni center. Zaradi prenehanja virov financiranja so s projektom zaključili konec leta 2008. Posebno pozornost so v projektu

CVŽU namenili tudi Romom, saj je njihova udeležba v procesih izobraževanja, zaposlovanja in vseživljenjskega učenja minimalna. Med Romi prevladujejo pasivni prejemniki socialnih pomoči, ki zaradi kompleksnosti problematike potrebujejo takojšnjo pomoč pri motiviranju za nadaljevanje izobraževanja in iskanja zaposlitve. V okviru projekta je bila zato vzpostavljena Mobilna svetovalna služba za Rome, namen katere je bil razviti koncept in delovanje Mobilne informativno svetovalne službe za Rome. Z uvajanjem mobilne informativno svetovalne službe na področju izobraževanja so zmanjšali socialno izključenost Romov in povečali njihov dostop do izobraževalnih možnosti. Mobilna svetovalna služba je delovala neposredno na terenu, pretežno v romskih naseljih, posvečala pa se je tudi udeležencem, ki so vključeni v Osnovno šolo za odrasle in učencem v zadnjem triletju osnovne šole ter njihovim staršem. V romskih naseljih so izvajali različne delavnice za odkrivanje in razvijanje poklicnih interesov mladih Romov ter spoznavanje poklicev. Izvajali so motivacijske obiske in pogovore s starši, ki so namenjeni motiviranju staršev za večje vključevanje otrok v izobraževanje, različne oblike pomoči pri reševanju težav zaradi nizke stopnje pismenosti (npr. izpolnjevanje obrazcev). Odrasle Rome so motivirali za iskanje zaposlitev ter jim pomagali pri pridobivanju veščin iskanja zaposlitve.

Javno delo – pomoč ranljivim ciljnim skupinam: Javno delo poteka od začetka leta 2009 naprej. Mentorica javnega dela pomaga ranljivim ciljnim skupinam (to brezposelni, migranti, udeleženci Šenta in drugi) pri učenju računalništva, pridobivanju veščin iskanja zaposlitve. Tujcem pomaga tudi pri učenju slovenskega jezika.

Javno delo Socializacija in integracija Romov: Med programi javnih del je tudi ta, v katerem zaposleni javni delavci izvajajo različne delavnice za odrasle in otroke v romskih naseljih. Z njimi skušajo doseči večjo vključenost Romov v različne dejavnosti, njihovo socializacijo skozi različne oblike dela in sodelovanja. Predstavljajo jim različne poklice, možnosti izobraževanja in zaposlovanja, korist različnih spretnosti in veščin pri vsakdanjem delu in preživljanju prostega časa. Zaposleni v programu romskim dijakom nudijo tudi učno pomoč. Skupaj s Svetovalnim središčem Novo mesto pa nudijo svetovanje pri učnih težavah in opravljanju šolskih obveznosti. Program je za udeležence brezplačen (sofinancira ga Zavod RS za zaposlovanje) in je po mnenju izvajalca koristen za lokalno okolje.

Druge aktivnosti, ki jih je RIC izvajal za odrasle Rome v letih 2007-2008:

- programi splošnega izobraževanja za odrasle Rome (financirata MŠŠ in MO NM)
- programi za aktivno državljanstvo (financirata MŠŠ in MO NM)
- program osnovne šole za odrasle (financirata MŠŠ in MO NM)
- študijski krožek Beremo skupaj (financirata MŠŠ in MO NM)
- posebni programi za BO Rome (financira ZRSZ)
- program Projektno učenje za mlade (v zadnji izvedbi, financirani s strani MŠŠ in ESS so bili vključeni tudi udeleženci romske narodnosti)
- programi usposabljanja za življenjsko uspešnost Beremo in pišemo skupaj in Most do izobrazbe (financirata MŠŠ in ESS)
- tečaji računalništva (financirajo MP NM; MŠŠ in ESS)
- projekt Moja pot do poklica 1 in 2 (financira MŠŠ)
- program Učimo in igravimo se skupaj (financira MDD)
- brezplačna učna pomoč romskim učencem v zadnjem triletju OŠ in dijakom v okviru JD Učna pomoč brezposelnim (financira ZRSZ)
- raziskovalna naloga Mobilna svetovalna služba v izobraževanju odraslih (financira občina)
- program priprave na NPK vzdrževalec cest (financira ZRSZ)
- program za etnično skupino Romov (financira ZRSZ)
- sklop motivacijskih delavnic za vključitev v NPK manipulant odpadkov in NPK vzdrževalec javnih površin (financira projekt Equal).

LU SLOVENSKA BISTRICA

Na LU Slovenska Bistrica so doslej izvajali dva programa, prilagojena ciljni skupini migrantov: *UŽU BIPS »Klub tujgovorečih priseljencev v Slovenski Bistrici«* za eno skupino in *Študijski krožek »Živimo z vami in med vami«*. Ob tem izvajajo tudi tečaje slovenščine za tujce.

UŽU BIPS: Je program, ki obsega 50 ur. Pomladi 2007 ga je obiskovalo 15 udeleženk, mater. Glede na to, da gre za javno veljavni program so ga prilagodili toliko, da so se matere, ki so prihajale skupaj z otroki, učile slovenskega jezika na temeljnem nivoju (saj večina ni znala

popolnoma nič slovenščine), otroci pa prav tako, vendar na nekoliko višjem nivoju, saj so zaradi obvezne vključitve v šolo, nekaj jezika že znali. Intenzivno so jih seznanili z lokalnim okoljem (kje je kaj) in najpogostejšimi vsakodnevnimi situacijami (zdravnik, trgovina, šola...). V lokalnih šolah imajo veliko težav zaradi vključevanja migrantov neposredno v razrede, ki jim dodatne pomoči lahko ponudijo le malo. Še večji problem predstavlja dejstvo, da so matere praviloma izolirane od okolja in so pretežno doma. Za razliko od očetov, ki delajo, skoraj nimajo stika z okoljem, zato tudi ne prihajajo v šolo. Komunikacija zaradi jezikovnih ovir je z njimi tako rekoč nemogoča. Dodatna ovira je praviloma tudi dejstvo, da tudi v maternem jeziku pogosto niso dovolj pismene. Kot najmočnejše težave (ovire) so se pri vključevanju pokazale spet kulturne razlike, saj so morale žene za udeležbo dobiti dovoljenje svojih mož. Ti so jih pogosto nadzorovali, pred pričetkom pa absolutno preverili za kakšen program gre. Na samem tečaju so to vlogo prevzeli otroci moškega spola. Udeleženke so za udeležbo animirali preko šolske svetovalne službe in otrok. Zanimivo je, da so otroci njihovi »znanci«, saj neredko prihajajo v središče za samostojno učenje, ki ga je LU Slovenska Bistrica predstavila učencem osnovnih šol v občini.

Program Klub tujgovorečih v Slovenski Bistrici: Klub, ki je bil registriran kot društvo pri LU je predstavljal nadaljevanje dela študijskega krožka, zato je tudi deloval na podoben način. Udeleženih 24 je bilo žena. Udeleženke, žene migrantke, so se srečevale na tedenskih srečanjih v obdobju 2 let (od 2003-2005), po 2-3 ure. Na srečanjih so izmenjale informacije o družinskem življenju, težavah, ki jih imajo, izvajalci pa so zanje pripravljali tematska srečanja. Na primer: pridobitev državljanstva, uveljavljaje otroškega dodatka, tolmačenje zakona o tujcih in podobne, za njih zanimive in aktualne, teme. Načrtno so tudi obravnavali kulturo dežel, od koder migrantke prihajajo. Enkrat mesečno je vsaka članica imela predstavitev dežele izvora (nekaj osnovnih podatkov, hrana, običaji). Ob večjih praznikih (božič, novo leto...) pa so ugotavljali kakšne so podobnosti in razlike v tradiciji praznovanj. Poleg tega, da so predstavljale svoje navede in običaje, so jih načrtno seznanjali tudi s slovensko tradicijo. V program so se poleg strokovnih delavcev ljudske univerze vključevali še zunanji sodelavci, strokovnjaki za posamezna področja, na primer psihiater, ko so spregovorili o domotožju in premagovanju stisk, ki izhajajo iz tega. Med izkušnjami izvajalec poudarja, da je klub dobro

deloval, vendar je z delom prenehal, ko je več udeleženk rodilo majhne otroke in ni bilo več mogoče uskladiti. Kot večje ovire so se pokazale so se spet pokazale kulturne razlike, saj so moške (praviloma Slovenci) ženam omejevali vključevanje v delovanje Kluba. Članice kluba so bile udeleženske tečajev slovenščine za tujce, ki so same našle pot v ljudsko univerzo, le obvestiti jih je bilo treba o programu.

Študijski krožek Živimo z vami in med vami: Program študijskega krožka je potekal je tri leta. V vseh treh letih je bilo skupaj 38 udeleženih migrantk, ki so bile prej udeleženske tečajev slovenščine za tujce.

V LU Slovenska Bistrica najbolj pogrešajo subvencionirane tečaje slovenščine za tujce. Opozarjajo, da praktično nimajo kaj ponuditi migrantom, odkar ni več subvencij. Tržna cena tečaja je za migrante previsoka, zato praktično teh tečajev ne izvajajo. Opozarjajo na ključni pogoj, da je program zaradi slabšega socialnega položaja migrantov dostopen zastoj. Ker gre za funkcionalno - in pogosto tudi popolnoma nepismene osebe, ko gre za ženske - je tudi uporaba SSU in drugih "sodobnejših" načinov učenja pogosto otežena ali celo onemogočena. Ker se med njimi dobro prenašajo ustne informacije izvajalsko ustanovo še vedno obiskujejo in se nanjo obračajo po pomoč. Ljudska univerza se je prijavila na dva mednarodna projekta, kjer ni bila izbrana, na tretjega se je prijavila kot partner Angležem, vendar tudi niso bili izbrani. Probleme imajo tudi s študijskimi krožki, financiran je le še eden (prej so imeli 4), povpraševanja pa je veliko. Za programe UŽU BIPS niso bili izbrani, ker so imeli prednost novi kandidati... Migrante vključujejo v učenje v SSU (ko gre za bolj izobražene migrante), praviloma pa, opozarjajo, jim na žalost nimajo kaj ponuditi.

Ljudske univerze, ki so posredno izobraževale in usposabljalje svoje kadre – s prenosom znanja iz drugih EU držav z vključenostjo v mednarodne projekte, kjer so se srečevali z načini dela z migranti, problematiko in izvirnimi rešitvami

LU JESENICE IN LU KRANJ

Tako v LU Kranj kot LU Jesenice so se zaposleni srečevali s partnerskimi sodelavci, ki so v konkretnem projektu neposredno delali s ciljno skupino migrantov. Migrante so vključevali partnerji mednarodnega programa, v katerem je sodelovala LU Tržič (iz npr. Španije in Nemčije, kjer pa so delovali predvsem z vidika vključenih udeležencev njihovih srednjih šol, delali pa so predvsem na osveščanju in širjenju vedenja o drugih, o različnih kulturah, saj je predvsem neznanje vir vsemogočih nestrpnosti in predsodkov).

Tudi LU Jesenice si je pridobila bogate izkušnje v projektu Grundtvig Action 2, kjer so skupaj s petimi partnerji iz različnih evropskih držav razvili programe t.i. podpornih skupin. Programi so bili namenjeni krepitevi sposobnosti ranljivih ciljnih skupin za samostojnejše delovanje v družbi. Nastalo je 12 programov, skladno s potrebami okolja pa so v vsaki partnerski organizaciji pilotno implementirali dva programa,⁵⁷ z migranti so delali v partnerski inštituciji iz Španije. Že nekaj let prizadevajo v svoje programe vključiti več migrantov. Največ uspeha imajo pri tečajih slovenščine, nekaj posameznih vključitev pa beležijo tudi v druge oblike. Njihove izkušnje potrjujejo, da so migranti zelo specifična in predvsem heterogena ciljna skupina, ki potrebuje posebne pristope. V načrtih za naslednja leta imajo razvoj posebnih programov za migrante.

Razvite programe podpornih skupin so objavili v brošurah v slovenskem, italijanskem, španskem in grškem jeziku. Brošura v posameznem jeziku je izšla v 200 izvodih, partnerji pa so jih posredovali organizacijam za izobraževanje odraslih, da jih lahko uporabljajo pri delu z ranljivimi ciljnimi skupinami. Vsaka partnerska organizacija je izvedla dva izbrana pilotna programa, vsak program pa je trajal najmanj 36 ur in se ga je udeležilo 12 udeležencev. S tem projektom so na Jesenicah strokovni delavci dobili priložnost za spoznavanje in usposabljanje ter spoznavanje z izkušnjami kolegov o migrantih iz drugih Evropskih držav. Programe podpornih skupin, ki so jih razvili v projektu, so vključili v redno ponudbo programov Ljudske univerze Jesenice. Rezultat projekta, ki je bil zelo odmeven v lokalnem okolju

⁵⁷ Na Jesenicah so skladno z raziskanimi potrebami žensk in starejših prebivalcev kot izbranih ranljivih ciljnih skupin izvedli dva nova programa: Skupaj se naučimo izdelovati modne dodatke (ciljna skupina starejše ženske), katere rezultat je bila odmevna razstava v lokalnem okolju, in *Raziskovanje kulturne dediščine* (ciljna skupina starejši), katere rezultat je bila brošura »Kako so na Jesenicah včasih živeli«, ki so jo udeleženci z razstavo in odmevno prireditvijo predstavili na občinskem prazniku.

sodelujočih organizacij, je tudi večja prepoznavnost organizacije in njenih programov med ranljivimi ciljnim skupinami, s čimer se je povečala tudi motivacija pripadnikov ciljnih skupin – s tem tudi migrantov - za vseživljenjsko učenje. Med potekom projekta se je pokazalo, da so evropske organizacije izredno različne na področjih pristopov k delu, načinu organizacije in motivacije, nivoju znanja angleščine kot komunikacijskega jezika, uporabi in poznavanju IKT tehnologije, prihajali so iz izredno različnih okolij – od visoko urbanih mest, kot je Španska Valencia, do zelo ruralnega področja, kot je Castelana de Sicula na Siciliji. Za Ljudsko univerzo Jesenice so še zlasti pomembne izkušnje, ki jih je pridobila za vzpostavitev lokalnega partnerstva z knjižnico Jesenice in Gornjesavskim muzejem, katere rezultat je med drugim tudi širše povezovanje tovrstnih organizacij na področju celotne Gorenjske v regionalni projekt Center vseživljenjskega učenja, ki so ga vključili v Regionalni razvojni načrt Gorenjske za obdobje 2007 – 2013.

LU KOČEVJE

LU Kočevje in Občina Škocjan sta sodelovali v mednarodnem projektu *Equal Romski zaposlitveni center*. Produktov projekta je več, objavljenih v dostopnih brošurah. V času trajanja projekta so pridobili veliko novih znanj in izkušenj; v sodelovanju z Razvojno izobraževalnim centrom Novo mesto so izdelali priporočila za uresničevanje strategije izobraževanja odraslih Romov, pobudo za dve novi nacionalni poklicni kvalifikaciji, s pomočjo katerih bi se Romi lažje zaposlovali; nabor motivacijskih programov itd. Menijo, da bi bila marsikatera izkušnja "prenosljiva" tudi na programe za migrante.

LU AJDOVŠČINA

V LU Ajdovščina imajo izkušnjo z mednarodnim projektom, kjer je bilo med udeleženci projekta iz drugih držav aktivno sodelujočih tudi več migrantov samih (povprečno 12 na srečanje, na primer iz Velike Britanije so bili Indijci, iz Norveške Američanka, iz Litve Belorusinja in Romkinja iz Slovaške). Sami so v projektu sodelovali s skupino mlajših osipnikov iz programa PUM. V projekt so bili vključeni predvsem mentorji v PUM, ki bodo novo prikazane metode lahko vključevali v svoje delo. Posebej so spoznali Procesno delovno metodo, ki je inovativen interdisciplinaren pristop, s pomočjo katerega se skuša doseči

stopnjo interakcije, v kateri so vsi sodelujoči enakovredni. Med pomembnimi spoznanji sodelovanja v projektu navajajo: spoznanje, da so, tako dominantne kot manjšinske skupine zaprte v svojih "conah ugodja", ki onemogočajo odprto komunikacijo in enakovredno vključenost v družbo; soočenje z lastnimi predsodki, stereotipi, ideali, visokimi – nizkimi sanjami; zavedanje o različnostih (jezik, vera, kultura, izobrazba, zgodovina, tradicija, narodna pripadnost); novo razumevanje pojma "globoka demokracija" na političnem, socialnem, psihološkem in duševnem področju, idr.

Druge ustanove

JEZUITSKI BEGUNSKI CENTER, LJUBLJANA

Jezuitski begunski center, Ljubljana, ki je del mednarodnega evropskega društva si je pridobil bogate neposredne izkušnje z migranti, ki v Sloveniji zaprosijo za azil. Natančneje predstavljamo njihove izkušnje predvsem z begunci. Center deluje v sklopu Mednarodnega društva Jesuit Refugee Service - Europa, Jezuitska služba za begunce – Evropa. Migranti so se doslej vključevali v dva njihova programa: "*Ranljivi - vendar ne sami*" in "*Računalniški tečaj*" - namenjen migrantom - prosilcem za mednarodno zaščito (tečaj je bil za udeležence brezplačen). V prostorih Azilnega doma so v letih 2007/ 2008 izvajali program z naslovom: "*Ranljivi - vendar ne sami*", ki je bil namenjen izbranim ranljivim podskupinam migrantov (predvsem ženskam, otrokom, mladostnicam/kom in mladostnicam/kom brez spremstva).⁵⁸

Program "*Ranljivi - vendar ne sami*", kjer Center nudi več dejavnosti za različne ranljive skupine migrantk in migrantov, obsega:

- psihosocialno pomoč posameznikom in skupinam (delo z družino)
- varstvo v vrtcu (za predšolske otroke),
- učenje slovenščine (za ženske, matere šoloobveznih otrok),

⁵⁸ Program se je zaključil z 31. novembrom 2008, vendar v januarju 2009 še vedno izvajajo tiste dejavnosti, v katere se migrantke/i vključujejo oziroma so izrazili posebno potrebo po njih (vrtec, učenje slovenščine in angleščine, psihosocialna pomoč in občasne ustvarjalne delavnice).

- učenje slovenščine in angleščine (na željo mladostnikov brez spremstva in mladih migrantov),
- učno pomoč (za šoloobvezne otroke),
- opismenjevanje (za dekleta in ženske),
- ustvarjalne delavnice (ki so bile sprva namenjene predvsem ženskam, kasneje so dejavnost razširili za dekleta, občasno se skupini pridružijo tudi fantje).

Program je namenjen ranljivim posameznikom in skupinam prosilcev za mednarodno zaščito (ženskam, otrokom, mladostnikom brez spremstva). Izvajali so ga (in ga še) 4x tedensko (izmenično; različne aktivnosti) na azilnem oddelku za družine, na oddelku za samske ženske, na oddelku za mladoletnike brez spremstva ter občasno na oddelku z omejenim gibanjem. Glavni namen programa je pomoč in nudenje ustrezne psihosocialne obravnave, opolnomočenje in opora ranljivim skupinam in posameznikom v vsakdanjem življenju, aktivna udeležba in sodelovanje uporabnikov. Sledijo pa tudi drugim ciljem: vzpostaviti pomoč za samopomoč, dober učni uspeh in dobro počutje v šoli, učenje novih veščin in novih spretnosti, prenašanje svojega znanja na druge, medsebojno druženje in povezanost, sprostitvev in razvedrilo, spoznavanje kulture dežele sprejema.

V projekt "Ranljivi - vendar ne sami" je bilo v letih 2007/2008 vključenih

- 159 uporabnic/kov pri aktivnosti osebni pogovori, psihosocialna pomoč
- 1026 otrok v vrtcu
- 35 krat so izvedli opismenjevanje,
- 197 krat so izvedli učno pomoč,
- 435 oseb je bilo vključenih v ustvarjanje delavnice,
- 327 uporabnic/kov je bilo vključenih v učenje slovenščine in angleščine,
- 349 uporabnic/kov je sodelovalo pri družabnih aktivnostih,
- v začetku projekta so izvajali tudi računalniško delavnico, kamor je bilo vključenih 28 otrok in mladostnic/kov.

Program izvaja socialna delavka, dodatno pomoč pa nudijo tudi prostovoljke in prostovoljci Jezuitske službe za begunce. V projekt "Računalniški tečaj" je bilo v letu 2008 vključenih 24 uporabnikov. V letu 2007 je bilo število vključenih okrog 25. V sklopu Jezuitske službe za

begunce so z nudenjem pomoči in podpore prosilcem za mednarodno zaščito pričeli že v letu 2003. Od takrat do leta 2008 so za najbolj ogrožene družine in posameznike organizirali letovanja na morju. V letu 2004 so pričeli z obiskovanjem oddelka za samske ženske (druženje, pogovori), leta 2005 in 2006 so izvajali program "Ustvarjalne delavnice". Program je bil finančno podprt s strani MNZ in ERF. V letu 2005 so bili prisotni tudi na oddelku za samske moške (pogovori, družabne igre, gledanje filmov, športne igre, idr.). Šoloobveznim otrokom so učno pomoč nudili od leta 2004. Večkrat letno prosilcem za azil omogočijo možnost udeležbe v brezplačnem računalniškem tečaju. Program "Ranljivi - vendar ne sami" so pričeli izvajati leta 2007 in ga še nadaljujejo. Dejavnosti imajo v bodoče zaradi potreb in želja prosilcev za azil namen razširiti.

Analiza trga dela: ankete z delodajalci

V zadnjih treh letih se zaposlenost v Sloveniji povečuje zaradi povečane rasti števila delovno aktivnih oseb, zlasti v gradbeništvu in poslovnih storitvah. Po podatkih SURS za december 2004 je bilo med aktivnimi osebami v Sloveniji 13,2 % prebivalstva, ki ni bilo rojeno v Sloveniji, največ v predelovalnih dejavnostih (28,5 %) in gradbeništvu (20,0 %). V Sloveniji zlasti primanjkuje delavcev za preprosta dela ter poklicev za neindustrijski način dela.⁵⁹ V predlogu Strategije ekonomskih migracij (2007) so zapisani tudi rezultati raziskave podjetja Gral ITEO iz leta 2007. Med podjetji s tujim kapitalskim vložkom jih je kar 69,1 % navedlo, da imajo težave pri iskanju usposobljene delovne sile. V navedeni Strategiji je Ministrstvo za gospodarstvo zapisalo, da so bile v letu 2007 najbolj iskane kvalifikacije vseh profilov s področja strojništva in kovinarstva (50 %), komerciale, zunanje trgovine in marketinga (22,4 %), informatike in telekomunikacij (13,2 %), ter gradbeništvu (7,9 %). Stopnja izobrazbe in zahtevnost poklica priseljenih v Slovenijo pozitivno korelirata z razvitostjo države, iz katere so se priselili. (prav tam). Združenje delodajalcev Slovenije je v opravljeni anketi v gospodarstvu ugotovilo, da primanjkuje največ srednje kvalificirane delovne sile, sledi visoko kvalificirana, najmanj potreb pa je po nizko kvalificirani delovni sili. (prav tam). Rezultati

⁵⁹ Strategija ekonomskih migracij: predlog za javno razpravo (November 2007), Ljubljana.

anket so pokazali, da je največ povpraševanja po državljanih nekdanje Jugoslavije, sledijo države članice EU, po delavcih iz drugih držav pa skoraj ni interesa. Težko pa slovenska podjetja dobijo visoko kvalificirano delovno silo iz EU, ki jo želijo, saj so plače nizke in naš trg dela zanje ni zanimiv.

Metodologija: anketa

Da bi preučili potrebe na trgu dela po izobraževanju migrantov, smo naredili ankete z delodajalci. Poslali smo jih 100 podjetjem v različnih krajih v Sloveniji, ki zaposlujejo migrante, vrnjenih smo dobili 30 anket, to pomeni, da je 30 % delodajalcev izpolnilo naša vprašanja. Na ankete so odgovarjali od junija 2008 do konca oktobra 2008. Analiza smo naredili v spss programu, razen na tista vprašanja, ki so bila odprtega tipa in smo jih obdelali opisno. Anketni vprašalnik je imel 22 vprašanj. Prvi sklop vprašanj je vseboval podatke o podjetju, drugi pa o izobraževanju migrantov. Na vprašanja so ponavadi odgovarjali organizatorji izobraževanja v podjetjih, kjer pa le teh nimajo zaposlenih, pa kadroviki.

O podjetju

1. vprašanje se je nanašalo na ime podjetja. V raziskavi so sodelovala naslednja podjetja: Studio moderna d.o.o., Litostroj jeklo d.o.o., Parkelj d.o.o., Format storitve d.o.o., British American Tobacco d.o.o., Montavar metalna nova d.o.o., Stavbar gradnje d.o.o., Krajc hoteli d.o.o., Očesni kirurški center Pfeifer, Foris SPS d.o.o., Banka Volksbank d.d., Gostinstvo Celje d.o.o., G & A gradnja za trg d.o.o., Malkolm Novo mesto d.o.o., Betonol d.o.o., Planum Novo Mesto gradbeništvo d.o.o., Konstruktor VGR d.o.o., SCT d.d., SGP Graditelj d.d., Cestno podjetje Ljubljana d.d., Ceste mostovi Celje d.d., CPM d.d., KIK Kamnik d.o.o., Tekol d.d., Gradis Celje d.d., Zlatarna Celje d.d., T.S.L. d.o.o., Wravor d.o.o., Magnet d.o.o., Livarna Vuzenica d.o.o.

2. vprašanje se je nanašalo na opis temeljne dejavnosti podjetja. Delodajalce smo zaprosili, da jih naštejejo. Kljub temu, da se največ migrantov zaposluje v gradbeni industriji, smo želeli pridobiti rezultate tudi od delodajalcev z drugimi temeljnimi dejavnostmi. Največ delodajalcev je res s področja gradbeništva, druge temeljne dejavnosti so pa tudi direktni marketing, trgovina na drobno po pošti ali internet, litje jekla, servis trgovina in storitve, popravila vozil s hladnim ravnanjem pločevine, trgovina na drobno s tobaknimi izdelki, kovinsko predelovalna industrija, projektiranje in proizvodnja strojne opreme, hotelirstvo, okulistika, prevozne in strojne storitve v gradbeništvu, posredovanječasne delovne sile, projektiranje, inženiring, tesarstvo, proizvodnja razstreliv in smodnikov, protikorozijska zaščita vseh materialov, cestni tovorni promet in skladiščenje, proizvodnja lesnoobdelovalnih strojev, mednarodni transport in litje sive litine.

3. vprašanje se je nanašalo na število vseh zaposlenih v podjetju (na vseh lokacijah skupaj).

povprečno št. zaposlenih	322,50
maksimalno št. zaposlenih	3000
minimalno št. zaposlenih	5

Odgovorilo je vseh 30 anketirancev.

4. vprašanje se je nanašalo na število migrantev, ki delajo v podjetju.

povprečno št. migrantev	104,67
maksimalno št. migrantev	1512
minimalno št. migrantev	1

Odgovorilo je vseh 30 anketirancev. Ankete smo delali s tistimi delodajalci, ki imajo zaposlenega vsaj enega priseljenca. Maksimalno število migrantev v podjetju je bilo 1512.

5. vprašanje se je nanašalo na to, ali zaposlujejo migrante iz drugih držav za nedoločen čas, za določen čas, delodajalci so se lahko odločili tudi za možnost drugo. Možnih je bilo več odgovorov.

za nedoločen čas	62,1 %
za določen čas	27,6 %
drugo	10,3 %

Odgovorilo je 29 anketirancev. Kar nekoliko presenetljiv je bil rezultat, da je 62,1 % delodajalcev zaposluje delavce za nedoločen čas in 27,6 % za določen čas. Za možnost drugo se je odločilo 10,3 % delodajalcev.

6. vprašanje se je nanašalo na dolžino obdobja, za katerega je migrante bolje zaposlovati glede na naravo dela v podjetju.

za krajši čas, manj kot pol leta	6,7 %
do enega leta	43,3 %
več kot eno leto	36,7 %
drugo	33,3 %

Odgovorilo je vseh 30 anketirancev. Odstotki nam povedo, koliko podjetij bi se odločilo za to obdobje zaposlitve (torej pri vsakem obdobju je možnih 100 %). Kot vidimo skoraj polovica delodajalcev (43,3 %) meni, da so migranti primerni za začasne zaposlitve do enega leta, zgolj 36,7 % jih meni, da so primerni za zaposlovanje za daljše obdobje več kot eno leto, 6,7 % pa jih meni, da je migrante najboljše zaposlovati za krajši čas, za manj kot 6 mesecev. Pri točki »drugo« so še dopisali odgovor. Odgovori vključujejo: nekateri so vezani na delovno dovoljenje preko podjetja za določeno dobo do enega leta, tisti z osebnim dovoljenjem pa so nekateri za določen, nekateri za nedoločen čas (trije odgovori), migrante je najboljše

zaposlovati za obdobje sezonskega dela (trije odgovori), imamo enega priseljenca za nedoločen čas, ter migrante je najboljše zaposlovati preko organizacij za posredovanje kadra. Nekateri so odgovorili, da morajo zaposlovati tujce, ker se Slovenci za določene poklice ne zanimajo (zlasti v gradbeništvu), en delodajalec je zapisal, da je boljše migrante zaposlovati za daljše obdobje. Drugi delodajalec je zapisal, da so za nekvalificirana dela zelo cenjeni Bosanci, za kvalificirana dela pa zelo visoko kotirajo ukrajinski delavci, vendar pa v podjetju z njimi še nimajo izkušenj. En delodajalec je zapisal, da je migrante dobro zaposlovati za delo na dalj časa trajajočih projektih, nekateri profili (deficitarni) pa so zaposleni za nedoločen čas – zidarji, tesarji, asfalterji. Dva delodajalca sta zapisala, da je primerno zaposlovati migrante za čas gradbene sezone od marca do decembra.

7. vprašanje se je nanašalo na države iz katerih prihajajo migranti, zaposleni v podjetju.

Večina delodajalcev je napisala več držav. Za Bosno in Hercegovino se je odločilo 24 delodajalcev, za Srbijo 11 delodajalcev, za države EU 1 delodajalec, za Makedonijo 6 delodajalcev, za Hrvaško 12 delodajalcev, za Republiko Češko 2 delodajalca, za Črno Goro 2 delodajalca, Bolgarija 2 delodajalca, za Rusijo 1 delodajalec, za Ukrajino 2 delodajalca, Avstralija 1 delodajalec, Kosovo 3 delodajalci, Mehiko 1 delodajalec, Romunijo 1 delodajalec, ter za Slovaško 1 delodajalec.

8. vprašanje se nanaša na to, kakšne izkušnje imajo z delavci migranti v podjetju. Možen je bil zgolj en odgovor, in sicer dobre izkušnje, slabe izkušnje ter drugo. Tiste, ki so se odločili za možnost drugo, smo naprosili za pojasnilo.

Dobre izkušnje	96,7%
Slabe izkušnje	3,3%

Odgovorilo je vseh 30 anketirancev. Rezultati so pokazali, da ima velika večina delodajalcev (96,7 %) dobre izkušnje s migranti, saj jih ima zgolj 3,3 % slabe izkušnje. Za možnost drugo

se ni odločil nihče, en delodajalec pa je pojasnil, da so izkušnje odvisne od posameznika, čeprav ima načeloma dobre izkušnje.

9. vprašanje se je nanašalo na to, če se v podjetju pojavljajo težave z zaposlenimi migranti. Možno je bilo odgovoriti zgolj z da ali z ne, delodajalci pa so imeli možnost pojasniti odgovor.

da	27,6%
ne	72,4%

Odgovorilo je 29 anketirancev. Rezultati so pokazali, da večina delodajalcev (72,4 %) nima težav z zaposlenimi migranti, težave pa ima 27,6 % delodajalcev. Pojasnila pri odgovorih, da nimajo težav s migranti, vsebujejo: v načelu vedo, kaj je njihovo delo in ga opravljajo v skladu s pričakovanji in navodili, zaposleni iz tujine pridejo k nam s svojim znanjem in izkušnjami. To so zaposleni znotraj mednarodne skupine British American Tobacco. Načeloma nimamo težav z migranti, razen s pridobivanji delovnih dovoljenj in dolgotrajnostjo in zapletenostjo in ponavljajočo se aktivnostjo pri pridobivanju le teh. So pripravljeni na zahteve delodajalca. Neko drugo podjetje pa je zapisalo, da so zaradi bojzani izgube zaposlitve migranti v glavnem neproblematični. So prizadevni in delavni. Pojasnila pri tistih, ki so se odločila za možnost da (imajo težave z migrant v podjetju) vsebujejo: včasih, še posebno ob prejetju osebnega dohodka, pijančujejo in nato pride večkrat do kakšnega pretepa. Včasih se tudi vrnejo u dopusta oziroma prostega vikenda, ki ga preživijo doma, kakšen dan kasneje, ne da bi se tako dogovorili. Nižja izobrazba od 4. stopnje ni priznana, zato morajo najprej pridobiti sezonsko delovno dovoljenje in nato v Sloveniji opraviti izpit NPK (npr. za zidarja, betonerja,...). Za priznanje izobrazbe nad 4. stopnjo je potrebna nostrifikacija spričevala; tujci sami težko uredijo te zadeve, sploh, ker se izvajajo, ko so sami še v tujini. Izkoriščajo samo svoje pravice, bolj slabo pa poznajo svoje dolžnosti (namerne poškodbe...). Predvsem gre tu za podaljševanje delovnih dovoljenj. Ker gre za dolgotrajnost postopka, se pojavijo težave predvsem pri lovljenju rokov. Težave so pri pridobivanju in podaljševanju delovnih dovoljenj, kjer država v ničemer ne pomaga gospodarstvu, ampak ga s svojo dolgotrajno proceduro zgolj še onemogoča. Težko se vklopijo v delovno sredino in življenje v

samskih domovih. Delovna storilnost starejših priseljencev je manjša, pogosteje iščejo socialno varnost pri zdravstvenih ustanovah, kot domači zaposleni, čeprav so že vsi asimilirani, zaposleni za nedoločen čas. Njihova mentaliteta je precej drugačna od naše, zato se razlikuje tudi njihov odnos do dela. Niso pripravljeni delati. Radi bi se tedensko vračali domov, vendar je to mnogokrat nemogoče.

10. vprašanje se nanaša na to, ali se delavci migranti v katerih lastnostih razlikujejo od slovenskih delavcev. Možen je bil zgolj en odgovor. Delodajalci so se odločali med možnostmi da, ne in drugo.

da	34,5 %
ne	55,2 %
drugo	10,3 %

Odgovorilo je 29 anketirancev. 55,2 % delodajalcev meni, da se delavci migranti ne razlikujejo od slovenskih delavcev, 34,5 % pa jih meni, da se razlikujejo. Slednjih odgovorov delodajalci niso pojasnili, z izjemo enega delodajalca, ki je dejal, da so migrant v večji meri pripravljeni delati fizična dela, ter so skromnejši po zahtevah za napredovanje. 10,3 % delodajalcev se je odločilo za možnost drugo in jo pojasnili: migrant so strokovno usposobljeni za dela, kot so tesar, zidar. Pripravljeni so delati preko polnega delovnega časa. Še dva delodajalca sta napisala podobno vsebino: da so pripravljeni delati več ur dnevno kot slovenski delavci, ker živijo ločeni od svojih družin, druga dva delodajalca pa sta dodala, da so migrant bolj delovni kot Slovenci.

11. vprašanje se nanaša na to, ali nameravajo v podjetju tudi v prihodnje zaposlovati migrante. Možen je bil zgolj en odgovor: da, ne ali drugo.

da	86,7 %
ne	10,0 %

drugo	3,3 %
-------	-------

Odgovorilo je 29 anketirancev. 86,7 % delodajalcev namerava migrante zaposlovati tudi v prihodnosti, 10 % pa ne. 3,3 % delodajalcev pa se je odločilo za možnost drugo. Pri tem vprašanju so navajali tudi razloge za njihovo odločitev. Tisti, ki so se odločili, da bodo migrante zaposlovali tudi v prihodnosti so napisali: Smo mednarodno podjetje in zaposlujemo na širše, kar pomeni, da v kolikor dobimo ustrezen kader čez mejo, to ne predstavlja ovir pri zaposlovanju. Ker v Sloveniji primanjkuje delovne sile, ki bi bila pripravljena delati v industriji. Ker v Sloveniji ni ustreznega profila (11 delodajalcev). (Zlasti primanjkuje zidarjev, varilcev, ključavničarjev, cevarjev,...). Iz British American Tobacco Srbija zaposlimo migrante v Sloveniji, ker našim lokalnim ljudem prinesejo znanje in izkušnje na področju tobačnih izdelkov. En delodajalec pa je zapisal, da v njihovem podjetju ni potrebe, da bi tudi v prihodnosti zaposlovali migrante.

Zaposlovanje migrantov

12. vprašanje se nanaša na to ali imajo v podjetju izdelan letni ali večletni načrt izobraževanja in usposabljanja zaposlenih? Možen je bil zgolj en odgovor.

da	60 %
ne	40 %

Odgovorilo je vseh 30 anketirancev, nekateri izmed njih so pojasnili odgovor. Eno podjetje je odgovorilo, da sicer nimajo izdelanega letnega ali večletnega načrta izobraževanja, vendar usposabljanje vseeno izvajajo, zaradi potrebe pri izvajanju njihove dejavnosti. Drugo podjetje pa je odgovorilo, da nimajo potrebe po letnem ali večletnem načrtu izobraževanja, saj svoje zaposlene pošiljajo na seminarje, za katere zvedo sproti. Tretje podjetje pa je dejalo, da imajo izdelan polletni načrt izobraževanja. Naslednje podjetje je odgovorilo, da izvajajo predvsem usposabljanja na delovnih mestih in skladno s tem delavci opravljajo izpite za težko gradbeno mehanizacijo.

13. vprašanje sprašuje po tem, če so tudi migranti vključeni v te načrte?

da	66,7 %
ne	0 %
nimamo načrta izob. in usposabljanja zaposlenih	33,3 %

Odgovorilo je vseh 30 anketirancev. Nekateri izmed njih so svoje odgovore pojasnili:

Vsakega zaposlenega tujca v Sloveniji podučimo in seznamimo o idealni zakonodaji v Sloveniji. Tri podjetja so odgovorila, da migrante v podjetjih obravnavajo enakopravno s slovenskimi državljani. Eno podjetje je odgovorilo, da se delavci izobražujejo za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij. Dva podjetja sta odgovorila, da usposabljujejo glede na potrebe delovnega mesta. Eno podjetje je zapisalo, da sprotno usposabljuje delavce na podlagi internetnega izobraževanja za delovno mesto kvalificirani antikoroziist.

14. vprašanje se nanaša na to, koliko denarja je podjetje v letu 2007 namenilo za izobraževanje in usposabljanje vseh delavcev?

določena vsota	34,5 % (ti odstotki povedo, koliko anketirancev je povedalo, za kakšno vsoto gre, ne pa, kakšna je ta vsota)
ni podatkov	27,6 %
ne želim odgovoriti	37,9 %

Odgovorilo je 29 anketirancev. 34,5 % podjetij je napisalo vsoto denarja, ki so ga namenili za izobraževanje in usposabljanje delavcev v letu 2007. Najmanjša vsota je bila 500 EUR, največja vsota pa 250.000 EUR. Povprečna vsota na podjetje (od tistih, ki so to vsoto napisala) pa je znašala 46.438 EUR.

15. vprašanje se nanaša na to, ali so bili delavci migranti do sedaj vključeni v programe izobraževanja in usposabljanja?

da	83,3 %
ne	16,7 %

Odgovorilo je 29 anketirancev, spodaj pa so še pojasnili odgovor. Večina podjetij kar 83,3 % podjetij vključuje migrante v programe izobraževanja in usposabljanja. V glavnem so zapisali, da se izobražujejo na področju dela, ki ga opravljajo. Področja dela: internet, direktni marketing, informacijska tehnologija, strokovno izobraževanje za mehanike in njihove vodje, popravila vozil s hladnim ravnanjem, marketing, človeški viri, finančni treningi, zdravje in varstvo pri delu (2 podjetja), prva pomoč, varjenje, upravljanje delovnih strojev (žerjavov, viličarjev, avtodvigal, CNC strojev, strojev za razrez, preš...), usposabljanje za pridobivanje mednarodnih certifikatov za izvajanje kontrole, specialnega varjenja, varstvo okolja, oftalmologija, opravljanje NPK-jev (za izobrazbo betoner/zidar, žerjavist, voznik, cestni preglednik, vzdrževalec, asfalter), gradbena in strojna dela, interno izobraževanje za antikorozijsko zaščito materialov, komunikacija itd.

16. vprašanje sprašuje po tem, kako ocenjujejo usposobljenost delavcev migrantov za delo, ki ga opravljajo?

presega zahteve dela	3,3 %
popolnoma ustrezajo zahtevam	30 %
na nekaterih področjih je usposobljenost pomanjkljiva	43,3 %
nekaterih nalog ne morejo zadovoljivo opraviti, ker nimajo potrebnega znanja	16,7 %
drugo	6,7 %

Odgovorilo je vseh 30 anketirancev. Skoraj polovica podjetij (43,4 %) meni, da je usposobljenost migrantov na nekaterih področjih pomanjkljiva. 16,7 % jih meni, da nekaterih

nalog ne morejo zadovoljivo opraviti, ker nimajo potrebnega znanja, medtem ko 30 % podjetij meni, da njihova usposobljenost popolnoma ustreza zahtevam. 3,3 % pa jih meni, da njihova usposobljenost presega zahteve dela. Nekateri izmed tistih, ki so se odločili za možnost drugo (3,3 %) so pojasnili, da nekateri migranti še nimajo dovolj izkušenj. Eno podjetje pa je pojasnilo, da delo na delovnih mestih opravljajo povsem enakovredno, pri novih zaposlitvah je težava morda v tem, da niso navajeni urejenega delovnega okolja, kar je pogosto razlog za predčasno prekinitev sodelovanja.

17. vprašanje se nanaša na to, kako pogosto se srečujejo v podjetjih z naslednjimi težavami pri migrantih? Odgovorili so lahko z nikoli, včasih, pogosto in ni mogoče odgovoriti.

	Težava (ovira)	nikoli	včasih	pogosto	ni mogoče odgovoriti
1	bolezni	34,5 %	55,2 %	6,9 %	3,4 %
2	nedisciplina	34,5 %	58,6 %	6,9 %	0 %
3	nemotiviranost	44,8 %	48,3 %	3,4 %	3,4 %
4	nedoseganje standardov kakovosti	36,7 %	56,7 %	3,3 %	3,3 %
5	zamujanje rokov	34,5 %	58,6 %	0 %	6,9 %
6	porast poškodb/nesreč v primerjavi s preteklostjo	51,7 %	24,1 %	10,3 %	13,8 %
7	porast prekinitev zaradi okvare strojev	20 %	60 %	0 %	20 %
8	neupoštevanje pisnih in ustnih navodil	40 %	53,3 %	6,7 %	0 %
9	neustrezni medosebni odnosi	48,3 %	44,8 %	0 %	6,9 %
10	nerazumevanje ustnih navodil za delo	30 %	60 %	6,7 %	3,3 %
11	nerazumevanje pisnih navodil za delo	27,6 %	58,6 %	6,9 %	6,9 %
12	slabo poročanje o opravljenem delu	34,5 %	44,8 %	3,4 %	17,2 %
13	drugo	/	/	/	/

Odgovarjalo je 29 anketirancev, razen pri postavkah 7, 8 in 10 – tam so odgovarjali vsi (30 anketirancev). Največji odstotek podjetij se je odločal za možnost včasih. Z boleznimi migrantov se včasih sooča dobra polovica podjetij (55,2 %), kot tudi z nedisciplino (58,6 %), z nedoseganjem standardov kakovosti (56,7 %), zamujanjem rokov (58,6 %), ter neupoštevanjem ustnih in pisnih navodil (53,3 %), nerazumevanjem ustnih navodil za delo (60%), nerazumevanjem pisnih navodil za delo (58,6 %), skoraj polovica (48,3 %) se jih včasih sooča z nemotiviranostjo migrantov na delovnem mestu, z neustreznimi medosebnimi odnosi (44,8 %), pri tem je zanimivo, da se s tem problemom nihče ne sooča pogosto, ter s slabo opravljenim poročanjem o opravljenem delu (44,8 %). Nobeno podjetje ni pojasnilo svojega odgovora oz. se odločilo za možnost drugo.

18. vprašanje sprašuje po tem, ali v podjetju menijo, da so te težave povezane s pomanjkanjem znanja slovenskega jezika?

da	17,2 %
delno	62,1 %
ne	20,7 %

Odgovorilo je 29 anketirancev. Zgolj 17,2 % podjetij povezuje te težave s pomanjkanjem znanja slovenskega jezika, za možnost delno pa se je odločilo 62,1 % podjetij, 20,7 % pa težav migrantov na delovnem mestu ne povezuje s pomanjkanjem znanja slovenskega jezika.

19. vprašanje se nanaša na to, ali menijo, da so te težave povezane s pomanjkanjem drugih potrebnih znanj.

da	6,8 %
delno	48,3 %
ne	44,8 %

Odgovorilo je 29 anketirancev. Zgolj 6,8 % jih meni, da so te težave povezane s pomanjkanjem drugih potrebnih znanj, za odgovor delno se je odločilo 48,3 % podjetij, medtem, ko 44,8 % podelitij teh težav ne povezuje s pomanjkanjem drugih potrebnih znanj.

20. vprašanje se nanaša na to, katera dodatna ali nova znanja bi bila potrebna za migrante.

Vrsta znanja:	Koliko podjetij bi to znanje potrebovalo (v %):
specialna pokl./strok. znanja	62,1 %
obvladovanje pisnih in računskih spretnosti	6,9 %
računalniška pismenost	6,9 %
splošna tehnična znanja	26,7 %
varstvo pri delu	20,7 %
socialne in komunikacijske spretnosti	13,8 %
timsko delo	6,7 %
varovanje okolja	13,8 %
poznavanje slovenske družbe in kulture	17,2 %
poznavanje slovenskega jezika	51,7 %
poznavanje tujih jezikov	10,3 %
drugo	0 %

Odgovarjalo je 29 anketirancev. Največ podjetij (62,1 %) meni, da bi migranti potrebovali specialna poklicna in strokovna znanja. 51,7 % pa jih meni, da bi potrebovali boljše poznavanje slovenskega jezika. Za možnost poznavanje slovenske družbe in kulture se je odločilo zgolj 17,2 % podjetij.

21. vprašanje sprašuje po tem, kako (kdaj) bi bilo po njihovem mnenju najbolje izpeljati izobraževanje oziroma usposabljanje delavcev migrantov v podjetju?

v delovnem času	13,8 %
-----------------	--------

v prostem času	24,1 %
deloma v delovnem, deloma v prostem času	51,7 %
nismo zainteresirani, da se migranti izobražujejo	6,9 %
drugo	3,4 %

Odgovarjalo je 29 anketirancev. Dobra polovica jih meni, da bi bilo dobro izpeljati izobraževanje oziroma usposabljanje delavcev migrantov deloma v delovnem, deloma v prostem času. Kar 24,1 % jih meni, da bi bil za to primeren prosti čas, 13,8 % pa da je za to primeren delovni čas. Manjšina podjetij (6,9 %) pa meni, da niso zainteresirani, da se migranti izobražujejo. Dva podjetja sta dodala, da izvajajo interna izobraževanja in da niso zainteresirani za zunanje izvajalce.

22. vprašanje sprašuje po tem, kdo je po njihovem mnenju odgovoren za izobraževanje in usposabljanje delavcev migrantov. Možnih je bilo več odgovorov.

podjetje	26,6 %
država	46,7 %
delavci migranti sami	26,7 %
drugo	0 %

Odgovarjalo je vseh 30 udeležencev. Zanimivo je, da skoraj polovica (46,7 %) podjetij meni, da je država odgovorna za izobraževanje in usposabljanje migrantov. Možnosti podjetje (26,6 %) in delavci migrant sami (26,7 %) pa sta izenačeni. Eno podjetje je dodalo pojasnilo, in sicer, da je podjetje odgovorno za izobraževanje, ki omogoča boljše konkretno delo v podjetju, če pa gre za izpopolnjevanje znanja slovenskega jezika, potem so odgovorni migrant in država.

Analiza izobraževalnih potreb migrantov: rezultati intervjujev

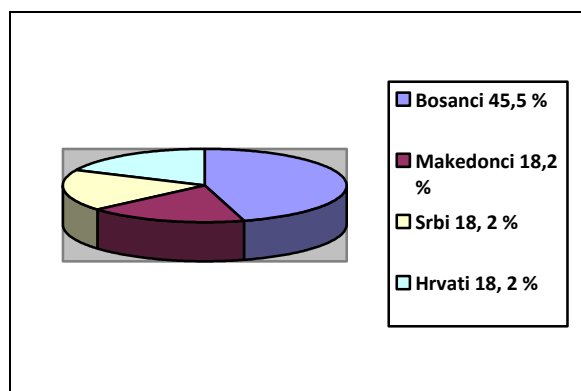
Metodologija: intervjuji

Opravili smo strukturirane intervjuje s 110 migranti. Vprašanj je bilo 47. Ker je med novo prispelimi migranti največ tistih iz Bosne in Hercegovine (75 %) ⁶⁰, smo naredili največ intervjujev z Bosanci in Bosankami (50), ker med njimi prevladujejo moški, smo naredili interjuje s 40 Bosanci in 10 Bosankami. Naredili smo intervjuje tudi z Makedonci in Makedonkami (10 moških in 10 žensk), s Srbi in Srbkinjami (10 moških in 10 žensk), ter Hrvati in Hrvatcami (10 moških in 10 žensk). Intervjuje smo delali od junija 2008 do novembra 2008. ⁶¹V intervjuje smo zajeli migrante in njihove potomce z različnimi stopnjami izobrazbe. Migranti so imeli slovensko državljanstvo, dovoljenje za stalno bivanje ali dovoljenje za začasno bivanje. Nismo delali interjujev z nedokumentiranimi migranti, ki nimajo dovoljenj za legalno bivanje v Sloveniji. Obdelava intervjujev je potekala s pomočjo statističnega orodja spss in z opisno analizo pri vprašanjih odprtega tipa, kjer analiza s pomočjo spss ni bila mogoča.

Etnična struktura intervjuvancev

⁶⁰ Metka Barbo Škerbinc, Zavod za zaposlovanje, okrogla miza o Izobraževanju migrantov v evropski družbi znanja, 21. maj, 2008, v organizaciji Andragoškega centra Republike Slovenije, Centra Evrope, Urada vlade za komuniciranje in predstavnštva Evropske komisije v Sloveniji.

⁶¹ Intervjuje sem delala dr. Natalija Vrečer, pomagale pa so mi Teja Ziherl, ki je bila takrat zaposlena na Andragoškem centru Republike Slovenije, danes je na Ministrstvu za šolstvo in šport, ki je naredila večino intervjujev, nekaj pa sta jih opravili tudi študentki Anita Jurič in Danijela Zajc, ki sta bili jeseni 2008 na Andragoškem centru Republike Slovenije na praksi. Teja Ziherl in Anita Jurič sta pomagali tudi pri obdelavi intervjujev.

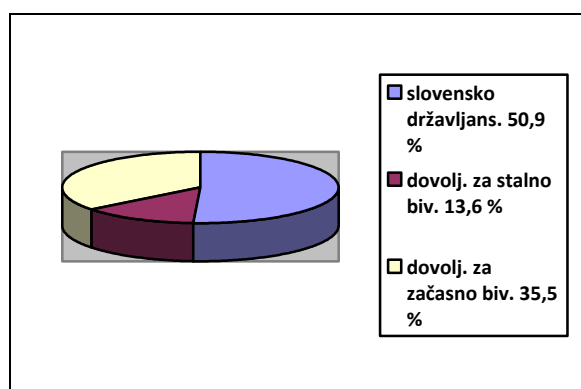

Analiza intervjujev

Osebni podatki

Prvi sklop vprašanj se je nanašal na pridobivanje osebnih podatkov. Najprej so intervjuvanci povedali, če imajo slovensko državljanstvo, dovoljenje za stalno bivanje ali dovoljenje za začasno bivanje. 50,9 % jih ima slovensko državljanstvo, 13,6 % dovoljenje za stalno bivanje in 35,5 % jih ima dovoljenje za začasno bivanje.

Dovoljenja za bivanje

1. vprašanje se je nanašalo na spol: med intervjuvanci je bilo 63,6 % moških in 36,4 % žensk.
2. Vprašanje se je nanašalo na letnico rojstva. Intervjuvanci so bili v povprečju rojeni leta 1973,70.
3. Vprašanje se je nanašalo na skupno delovno dobo v letih (samo dopolnjena leta). Njihova povprečna delovna doba v letih je znašala 11,05 let.
4. vprašanje se je nanašalo na to, koliko let so bili zaposleni v Sloveniji. Povprečna delovna doba v Sloveniji znaša 9,66 let.
5. vprašanje se je nanašalo na njihovo dosedanje šolanje in usposabljanje (glej tudi vprašanje 7).
6. vprašanje pa na to, koliko let skupaj so se šolali: v povprečju so se šolali 13,01 let.
7. vprašanje pa se je nanašalo na stopnjo dosežene izobrazbe. Nedokončano osnovno šolo ima 0,9 % intervjuvancev, zgolj osnovno šolo 9, 1 % intervjuvancev, triletno ali štiriletno poklicno šolo ima 55,5 % intervjuvancev, splošno srednjo šolo 14,5 %, višjo ali visoko (16,4 %), specializacijo, magisterij ali doktorat ima 3,6 % intervjuvancev.

Na 8. vprašanje so odgovorili opisno, spraševali smo jih če so se v Sloveniji udeležili izobraževanja oziroma usposabljanja. Največ se jih je udeležilo izobraževanja za varstvo pri delu (20), tečajev športa in plesa (13), tečajev računalništva (16), usposabljanja za zidarje (5), tečajev tujih jezikov (španščina, nemščina, angleščina) (12), zanimivo je da so se jih je zelo malo udeležilo tečaja slovenščine (4), tridnevnega tečaja telekomunikacije v službi (1), usposabljanja na delovno pravnem področju (1), tečaja za rudarske stroje (1), tečaja za varilca (1), tečaja za viličarista (2), za nakladalca (1), tečaja težke gradbene mehanizacije (1), tečaja lahke gradbene mehanizacije (1), tečaja za poklicno vozniško dovoljenje (1), prekvalifikacije za tesarja (1), tečaja za strojnika (2), usposabljanja za izpit iz javne uprave (1), tečaja za uporabo spss (1), usposabljanja mentorjev študijskih krožkov (1), usposabljanja za marketing in prodajo (1), usposabljanja za bančno poslovanje v tujini (1), kuharskega tečaja (1), šiviljskega tečaja (1), tečaja blagajniškega poslovanja (1), tečaja računovodstva s knjigovodstvom (2), tečaja iz robotike (1), tečaja higienskega minimuma (1), tečaja o izobraževanju v vrtcih (1), tečaja o alternativni pedagogiki (1), tečaja retorike (19), duhovnih tečajev (1), psihotreningov (1), tečaja masaže (1), tečaja za pridobitev vozniškega dovoljenja (1), tečaja fotografije (1), tečaja risanja (1), tečaj strojepisja (1), in usposabljanje za pisanje projektov za NPK (1).

9. vprašanje se je nanašalo na etnično strukturo intervjuvancev, pojasnili smo ga že v podpoglavju o metodologiji.

10. vprašanje se je nanašalo na to, kakšen je njihov trenutni zaposlitveni položaj. 75,5 % jih je zaposlenih, 4,5 % nezaposlenih, za možnost drugo se jih je odločilo 20 %.

11. vprašanje je spraševalo po tem, zakaj so se priselili v Slovenijo. 45,5 % se jih je preselilo zaradi zaslužka, 35,5 % zaradi združitve družine, 19,1 % pa se je odločilo za možnost drugo.

12. vprašanje sprašuje po tem, koliko časa nameravajo ostati v Sloveniji. Zanimivo je, da skoraj polovica vprašanih (44,5 %), ne ve, kako dolgo bodo ostali v Sloveniji. Zgolj 0,9 % jih namerava ostati v Sloveniji nekaj mesecev, 14,5 % nekaj let, medtem, ko 40 % intervjuvancev želi v Sloveniji ostati za vedno.

Pri 13. vprašanju nas je zanimalo, če se nameravajo v prihodnosti preseliti v kakšno drugo državo razen njihove domovine. Slednje namerava kar 25,5 % vprašanih, neodločenih je 20 %, 54,5 % pa tega ne namerava.

Tudi 14. vprašanje se nanaša na to, v kakšni meri živijo transnacionalno in sicer smo jih vprašali po tem, kako pogosto potujejo v svojo domovino. Lahko bi rekli, da migranti ohranjajo stik z obema kulturama, saj jih kar 79,1 % potuje v domovino več kot dvakrat letno, 19,1 % jih potuje enkrat ali dvakrat letno, zgolj 1,8 % vprašanih migrantov pa odkar živijo v Sloveniji, še ni potovalo v njihovo domovino.

Delo

15. vprašanje sprašuje po tem, kakšno delo trenutno opravljajo oziroma so ga nazadnje opravljali. Napisati so morali naziv delovnega mesta. Nekateri so povedali naloge večih delovnih mest. Med njimi so: asfalter (6), cestar (1), gradbeni delavec (7), voznik (3), skladiščnik (2), tesar (3), varilec (2), strojnik gradbene mehanizacije (2), električar (5), strojnik (2), mehanik (1), strugar (1), mizar (1), viličarist (1), avtomehanik (1), izolacije (1), pleskanje (4), antikorozija, sanacija betona (1), zidar (2), monter klima naprav in centralnega ogrevanja (1), serviser (2), pomočnik elektroinštalaterja (1), raziskovalka (2), samostojni prevzemnik blaga (1), direktor (2), vodja izmene (1), prodajalka (6), terminar (načrtovanje programa za proizvodnjo) (1), blagajničarka (1), delavka v montaži (1), vzgojiteljica (2), receptor (1), učna pomoč (1), administrativna dela (4), natak (6), promocija (2), finančno

svetovanje (1), programer (1), računovodja (2), programer (3), računalniška dela (1), solist v opernem orkestru, trobentač (1), diplomacija (1), psihologinja (1), gospodinja (1), analitik v službi za upravljanje s tveganji (1), arhitekt (3), vodja gradbenih projektov (1), vodja informacijskih projektov (1), referent za odškodninske zadeve (1), kalkulanta (1), operater v klicnem centru (2), anketar (1), čistilka (1), namestnica vodje oddelka (1), trener odbojke (1), delavec v proizvodnji (2), visokošolski učitelj (1), učitelj (2), svetovalka v poslanski skupini (1), selitvene storitve (2), trženje pohištva (1), pomočnik direktorja (1), trije intervjuvanci pa še niso bili zaposleni, saj še študirajo.

16. vprašanje se je nanašalo na to, ali so jim v Sloveniji priznali kvalifikacijo za izobrazbo. Kar 85,5 % vprašanih s tem ni imelo problemov, 12,7 % pa kvalifikacij v Sloveniji niso priznali (1,8 % jih ni odgovorilo na vprašanje). Tu gre v glavnem za študente, ki še niso imeli prve zaposlitve.

17. vprašanje sprašuje po tem, če v Sloveniji opravljajo delo v skladu z njihovo stopnjo izobrazbe. 77,3 % jih opravlja delo v zvezi z njihovo izobrazbo, 20 % pa jih opravlja delo, za katerega zadostuje nižja izobrazba. 2,7 % vprašanih ni odgovorilo na to vprašanje.

18. vprašanje sprašuje po tem, če so potrebovali za opravljanje dela dodatno usposabljanje. Dodatnega usposabljanja ni potrebovalo 68,2 % vprašanih migrantov, 29,1 % pa jih je dodatno usposabljanje potrebovalo (2,7 % jih ni odgovorilo na vprašanje). Če so se intervjuvanci odločili za možnost da, smo jih povprašali še po tem, na katerem področju je bilo usposabljanje. Odgovori so naslednji: tečaj za zidarja (4), tečaj za tesarja (2), tečaj za montažo in demontažo plošč (1), tečaj za varilca (1), tečaj za nakladalca (1), tečaj gradbene mehanizacije (1), tečaj za poklicnega voznika (1), tečaj za strojnika (1), tečaj za pleskarja (1), tečaj angleščine (1), tečaj računalništva (3), seminar za vzgojitelja (1), izpopolnjevanje iz alternativne pedagogike (1), dokvalifikacija medicinskih pristopov (1), tečaj varstva pri delu (1), stenodaktilografski tečaj (1), ter usposabljanje za uporabo novih strojev (1).

19. vprašanje se nanaša na to, kako ocenjujejo njihovo usposobljenost za delo, ki ga opravljajo. Kar 35,5 % jih je napisalo, da njihova usposobljenost presega zahteve dela, 54,5 % pa jih meni, da njihova usposobljenost zadostuje glede na zahteve dela, zgolj 5,5 % jih meni, da je njihova usposobljenost na nekaterih področjih pomanjkljiva, 0,9 % pa nekaterih nalog ne more zadovoljivo opraviti, ker nima potrebnega znanja.

20. vprašanje sprašuje po tem, če se pri opravljanju dela srečujejo s katero izmed naslednjih težav. Možni odgovori so nikoli, občasno, pogosto, ne morem odgovoriti.

	težave	nikoli	občasno	pogosto	ne morem odgovoriti
1	doseganje predpisane kvalitete dela	85,5 %	7,3 %	1,8 %	2,7 %
2	doseganje predpisane količine dela	37,3 %	2,7 %	1,8 %	57,3 %
3	odpravljanje okvar na stroju	37,3 %	2,7 %	0 %	57,3 %
4	uporaba delovnih pripomočkov	75,5 %	5,5 %	0 %	16,4 %
5	delo s sodelavci v oddelku ali enoti	90 %	5,5 %	0,9 %	0,9 %
6	sodelavci z drugimi delavci v podjetju	88,2 %	4,5 %	0,9 %	2,7 %
7	stiki z nadrejenimi	85,5 %	9,1 %	0,9 %	1,8 %
8	poročanje o opravljenem delu	74,5 %	0 %	0,9 %	21,8 %
9	razumevanje ustnih navodil za delo	87,3 %	1,8 %	0 %	8,2 %
10	razumevanje pisnih navodil za delo	51,8 %	0,8 %	0 %	44,5 %
11	drugo (navedite)	/	/	/	/

Nekateri niso odgovorili na vprašanja (manjkajoči odstotki), to so v glavnem študentje, ki niso zaposleni. Kot je razvidno iz odgovorov migranti pogosto nimajo naštetih težav pri delu. Prevladujoči odgovori so izbrali možnost nikoli, zanimivo pa je, da se je veliko migrantov odločilo za možnost ne morem odgovoriti, kar nakazuje na to, da niso želeli razpravljati o

težavah, s katerimi se srečujejo pri delu. Več kot polovica (57,3 %) jih namreč izbrala možnost ne morem odgovoriti, če imajo težave pri doseganju predpisane količine dela. Tisti, ki so zbrali možnost ne morem odgovoriti (57,3 %) glede težav pri odpravljanju okvar na stroju pa so bili tisti, ki ne delajo s stroji. Skoraj polovica (44,5 %) pa se je odločila, da ne more odgovoriti na vprašanje, če imajo kakšne težave pri razumevanju pisnih navodil za delo. 21. vprašanje sprašuje po tem, če svoje delo opravijo nadpovprečno dobro, povprečno, komaj zadovoljivo ali drugo. Tiste, ki so izbrali možnost drugo, smo prosili za pojasnilo, vendar se za izbiro te možnosti niso odločali. Na vprašanje ni odgovorilo 3,6 % vprašanih. 52,7 % jih meni, da svoje delo opravljajo nadpovprečno dobro, 42,7 % pa jih svoje delo opravi povprečno dobro, 0,9 % pa jih svoje delo opravi komaj zadovoljivo.

22. vprašanje se nanaša na to, če je pri njihovem delu prišlo do nesreče ali poškodbe. 3,6 % jih na vprašanje ni odgovorilo, ker še niso bili zaposleni. 81,8 % jih meni, da pri njihovem delu ni prišlo do nesreče ali poškodbe, 11,8 % jih meni, da je do poškodbe ali nesreče prišlo enkrat, za možnost dvakrat se je odločil 1,8 % vprašanih, za možnost več kot dvakrat pa zgolj 0,9 %.

23. vprašanje sprašuje po tem, če je pri njihovem delu prišlo do večje materialne škode. Na to vprašanje ni odgovorilo 2,7 % intervjuvancev. 93,6 % jih meni, da pri njihovem delu ni prišlo do večje materialne škode. Za možnost enkrat se je odločil 1,8 % vprašanih. Za možnost dvakrat 0,9 % vprašanih in za možnost več kot dvakrat tudi 0,9 %.

24. vprašanje sprašuje po tem, s kom migranti običajno sodelujejo pri svojem delu. Možnih je bilo več odgovorov. Za sodelovanje s sodelavci iz istega oddelka, skupine se jih je odločilo 94,5 %, za sodelovanje s sodelavci iz drugih oddelkov, enot, skupin se je odločilo 45,5 %, z zunanji sodelavci in organizacijami 40,9 %, za sodelovanje s kom drugim se je odločilo 1,8 % vprašanih, prav tak odstotek vprašanih se je odločilo za možnost delam sam po navodilih nadrejenega, za možnost drugo pa 0,9 %.

25. vprašanje se nanaša na oceno migrantov, kakšna dodatna znanja in spretnosti bi potrebovali, da bi svoje delo opravljali še bolje. Možnih je bilo več odgovorov. Zgolj 12,7 % jih meni, da bi pri svojem delu potrebovali več znanja slovenskega jezika, 20 % jih meni, da bi potrebovali več znanja s poklicnega področja, zgolj 2,7 % bi potrebovala več znanja za pisanje poročil in izpolnjevanje obrazcev, 18,2 % več splošnih tehničnih znanj, 7,3 % bi potrebovala več znanja o komuniciranju s sodelavci, prav tak odstotek intervjuvancev bi potrebovalo več znanja o komuniciranju s strankami, 16,4 % bi jih potrebovalo več znanja za

delo z računalnikom, 3,6 % pa bi potrebovalo več znanja o tem, kako posredovati svoje znanje drugim, 3,6 % pa bi jih potrebovalo več znanja iz praktične rabe matematike in statistike, 0,9 % pa znanje iz varstva pri delu, druga znanja bi potrebovalo 10 % vprašanih, 45,5 % vprašanih migrantov pa ne potrebuje nič dodatnih znanj.

26. vprašanje se nanaša na to, če migranti dobro poznajo svoje pravice in dolžnosti iz dela. 1,8 % jih ni odgovorilo na vprašanje, 69,1 % jih meni, da dobro poznajo svoje pravice iz dela.

29,1 pa jih pravic in dolžnosti ne pozna dovolj dobro. Slednje smo vprašali še za pojasnilo. Eden izmed vprašanih meni, da v službi povedo več o pravicah in dolžnostih, če vprašaš, drugi migrant pa meni, da ve zgolj to, kolikor se sam pozanima. Eden meni, da nihče o tej temi nič ne razloži. Več pa jih ta tema ne zanima (16). Eden pa je pojasnil odgovor da, in sicer, da ga ta tema zanima, da rad bere zakone.

27. vprašanje pa sprašuje po mnenju migrantov, če jih pri iskanju dela ali na delovnem mestu v Sloveniji obravnavajo enakopravno v primerjavi z iskalci zaposlitve in delavci iz Slovenije. 3,6 % vprašanih ni odgovorilo na vprašanje. 52,7 % jih meni, da so v zvezi z delom enakopravno obravnavani, kar 43,6 % pa jih meni, da jih ne obravnavajo enakopravno, kar nakazuje na veliko stopnjo diskriminacije do migrantov. Med pojasnitvami so bili odgovori: kdor hoče delat, lahko dela, slovinci našega dela nočejo opravljati (6), včasih diskriminirajo, včasih ne (3), če tudi ti spoštuješ druge, ni problemov (2), Slovenci imajo prednost (9), vsi gledajo moj priimek, smo v podrejenem položaju, zanimivo je, da je en migrant povedal, da imajo tujci glede na znanje prednost. Eden je povedal, da mora biti migrant veliko boljši, da je enakopravno obravnavan. Nekdo je dodal, da se tisti, ki so tu rojeni, integrirajo. Nekdo je zapisal, da je to, če si diskriminiran odvisno od dela ali položaja. Med odgovori so tudi: državljanstvo je velika prednost, sicer so težave, ne morem odgovoriti, ker sem sam svoj šef (ima s.p.).

28. vprašanje sprašuje po tem, če imajo službo še v kakšni drugi državi poleg Slovenije. Na vprašanje jih 3,6 % ni odgovorilo, v večini gre za nezaposlene oz. študente. Kar 94,5 % jih ima službo zgolj v Sloveniji, zgolj 0,9 % še v svoji domovini in prav tak odstotek v Sloveniji in drugi državi.

Življenje v slovenski družbi

29. vprašanje sprašuje po tem, če so zadovoljni z njihovim življenjem v Sloveniji na splošno. Kar 67,3 % jih je zadovoljno z njihovim življenjem v Sloveniji, zgolj 10 % jih ni zadovoljnih, za možnost delno pa se je odločilo 22,7 %. En migrant je dejal, da je v Sloveniji vse fantastično, drugi je dejal, da je zadovoljen s plačo in standardom, tretji je dejal, da je v Sloveniji dobra kakovost življenja, ter bližina razvitih držav in njihov vpliv, neka druga migrantka je pohvalila dostopnost storitev, razvitost vrtcev in porodniško varstvo, ter državno blaginjo. Ena migrantka je dejala, da je v Sloveniji zelo srečna. Z življenjem v Sloveniji so bili zelo zadovoljni tudi trije študentje: s študijem, zabavo, ter možnostjo dela preko študentskega servisa. Eden izmed migrantov je pohvalil urejenost sistema, drugi pa možnosti za osebno in poslovno napredovanje. Nekdo pa je pohvalil kulturno področje, red in čistost okolja. En migrant pa je zadovoljen z navadami, ljudmi in kulturo. Večino pripomb so imeli tisti, ki so nezadovoljni s slovensko družbo. Več migrantov se je pritoževalo nad plačami, ki so premajhne, ker so tako veliki stroški (20), eden izmed migrantov je dejal, da je v pokoju, a ne dobiva pokojnine in se počuti, kot da ga nihče ne upošteva, z ničemer ni zadovoljen, dva migranta sta povedala, da nista zadovoljna z zdravstvenim sistemom, drugi pravi, da je brez družine težko, migrantka z doktoratom je dejala, da jo v Sloveniji moti splošna družbena klima, nestrpnost in rasizem. Moti jo tudi, ker mediji ne upoštevajo etnične identitete, pri Sari Isaković pišejo navaden č, čeprav je pravilno mehki ć, medtem, ko pri Suljanoviću vedni pišejo mehki ć, da se vidi kdo je dober in kdo ne. Še en migrant je omenil, da ga v Sloveniji moti diskriminacija, pravi, da je zaradi priimka drugorazredni državljan, prav tako meni nekdo drug, da je slovenska družba včasih odklonilna do tujcev. Dva migranta sta omenila, da je v Sloveniji težko priti do svojega stanovanja. Nekoga pa moti, da je kvaliteta družbenega življenja na nizkem nivoju, ki je preveč kapitalističen. Prevladuje trend, kdo bo imel več, v duhovnem smislu pa ni nič.

30. vprašanje sprašuje po tem, ali se počutijo migranti dovolj vključeni v okolje, v katerem živijo. Kar 94,5 % se jih počuti dovolj vključene v slovensko okolje, le 5,5 % se jih počuti premalo vključene.

31. vprašanje sprašuje po tem, če menijo da so jih ljudje v okolju, kjer živijo, dobro sprejeli medse. Kljub diskriminaciji, ki so jo nekateri omenjali v prejšnjih vprašanjih, kar 98,2 % vprašanih meni, da so jih ljudje v Sloveniji dobro sprejeli medse. Zgolj 1,8 % vprašanih se je odločila za možnost ne.

32. vprašanje sprašuje po tem, če se želijo v prihodnosti bolj dejavno vključiti v okolje. 25,5 % jih meni da, 67,3 % jih meni, da ne (v glavnem zato, ker se počutijo vključeni v okolje, ali ker nimajo časa), 7,3 % pa je odgovorilo, da ne vedo.

33. vprašanje sprašuje po tem, če bi potrebovali kakšna dodatna znanja za vključevanje v slovensko družbo. 29,1 % jih meni, da bi dodatna znanja potrebovalo, 63,6 % pa, da jih ne bi potrebovalo. 7,3 % se jih je odločilo za možnost ne vem. Tisti, ki so dejali, da bi za integracijo v slovensko družbo, potrebovali dodatna znanja, so zlasti navajali znanje slovenščine (30), dva sta dodala tudi znanje tujih jezikov. Eden izmed njih je dodal, da bi potreboval tudi višjo izobrazbo.

34. vprašanje pa se nanaša na to, če so se v okolju, kjer živijo, kdaj srečali z določenimi težavami. Pri vsaki navedbi so bili možni odgovori nikoli, občasno, pogosto, ni mogoče odgovoriti.

	Težave pri	nikoli	občasno	pogosto	ni mogoče odgovoriti
1	izpolnjevanje obrazcev (npr. vloge za otroški dodatek, obrazci v banki, na pošti ipd.)	90,0 %	8,2 %	1,8 %	0 %
2	razumevanje govornih sporočil v slovenščini (npr. v uradih, na pošti, v banki)	90,9 %	8,2 %	0,9 %	0 %
3	pisanju prošenj v slovenščini	78,2 %	9,1 %	4,5 %	8,2 %
4	govornem izražanju (npr. v uradih, pošti, banki)	88,2 %	8,2 %	2,7 %	0,9
5	vsakdanji komunikaciji	90,9 %	7,3 %	1,8 %	0 %
6	drugo (navedite)	/	/	/	/

Kot vidimo velika večina intervjuvanih migrantov nima veliko težav s funkcionalno pismenostjo. Občasno ima 8,2 % vprašanih težave z izpolnjevanjem obrazcev ter razumevanjem govornih sporočil v slovenščini. Prav tak odstotek ima občasno težave v

govornem izražanju, 7,3 % pa občasne težave pri vsakdanji komunikaciji. 9,1 % vprašanih ima občasno težave pri pisanju prošenj v slovenščini in 4,5 % ima tovrstne težave pogosto. 35. vprašanje sprašuje po tem, če se čutijo kot Slovenec oz. Slovenka. 3,6 % vprašanih na vprašanje ni odgovorilo, 13,6 % jih je povedalo, da se čutijo kot Slovenec ali Slovenka, 82,7 % pa da ne. Eden izmed vprašanih je povedal, da se ne čuti kot Slovenec, vendar pa čuti Slovenijo kot svojo domovino. Sedem vprašanih je povedalo, da se čutijo pol pol, drugi je povedal, da se čuti kot Bosanec tukaj in Slovenec v Bosni in Hercegovini. Med pojasnili so tudi naslednja: mednarodni človek, kot tujec v Sloveniji, nacionalno politična identiteta je drugačna od etnične (etnično sem Bošnjakinja, nacionalno Slovenka), Slovenija je moja država, Bosna je moja domovina, po 22. letih se počutim Slovenca, tuj mi je način dojemanja dela v Doboju, nekateri so napisali, da ne morejo biti Slovenci, ker so rojeni drugje (7), nekdo se počuti kot kozmopolit, ki je prešel meje svoje kulture, ena izmed vprašanih je dejala, da se ne počuti kot Slovenka, temveč kot Ljubljankinja. Pravi, da čuti dvojnost, naklonjenost do vseh kultur. Nekdo je dejal, da čeprav meni, da se je dobro vključil v družbo, razlika v mentaliteti ostaja. Ena izmed vprašanih je dejala, da se ne čuti toliko Hrvatice kot Istranko, blizu so ji Dalmatinci in Primorci. Nekdo pa je dejal, da to vprašanje ne zasluži odgovora.

Izobraževanje

Zadnji sklop vprašanj se nanaša na izobraževanje.

36. vprašanje sprašuje po tem, če se strinjajo, da si z izobraževanjem lahko omogočijo boljšo prihodnost. 90,9 % vprašanih se s trditvijo strinja, 6,4 % se jih ne strinja, 2,7 % pa se je odločilo za možnost drugo.

37. vprašanje sprašuje po tem, če se strinjajo, da izobraževanje omogoča boljšo vključenost v slovensko družbo. 80 % se jih s trditvijo strinja, 16,4 % jih meni, da izobraževanje ne omogoča boljše vključenosti v slovensko družbo, 3,6 % jih je neodločenih, izbrali so možnost ne vem.

38. vprašanje sprašuje po njihovem odnosu do vseživljenjskega učenja. Vprašanje se glasi ali menite, da je pomembno, da se človek uči vse življenje. 90,9 % meni, da je pomembno, 9,1 % pa jih meni, da vseživljenjsko učenje ni pomembno.

39. vprašanje pa sprašuje po tem, če so se pripravljene vse življenjske učiti/spopolnjevati. 82,7 % se je pripravljeno vseživljenjsko učiti, 14,5 % pa ne. 1,8 % vprašanih meni, da nimajo pogojev za vseživljenjsko učenje. Za možnost drugo se je odločilo 0,9 % vprašanih.

40. vprašanje sprašuje po tem, na katerem področju se učijo v prostem času. 50,9 % je navedlo specifična področja. Področja, ki so jih navedli so: računalništvo (6), nakladanje plošč (1), slovenščina (2), kultura (1), elektrotehnika (2), avtomehanika (1), vzgoja otrok (1), glasba (2), kulturne vrednote (1), planinarjenje (1), tuji jeziki (4), branje knjig (4), internet (1), folklor (12), vzgojiteljstvo (1), učna pomoč (1), ekonomija (2), logika (1), pisanje poezije (1), obdelava kamna (1), obdelava lesa (1), pedagogika (1), potovanja (1), ples (3), petje (5), integracija migrantov (1), ogled razstav (1), zakonodaja (2), politika (1), fotografija (2), keglanje (1), gledališče (1), vrtnarjenje (1), duhovnost (1), slikarstvo (2), društvene aktivnosti (1), šport (3), računovodstvo (1), facebook (1), zgodovina (1), antropologija (1), aktivnosti univerze za tretje življenjsko obdobje (1), promocija (1), o stresu (1), družabno življenje (1), založništvo (1).

Kar 32,7 % vprašanih za učenje v prostem času nima časa, 13,6 % pa jih učenje v prostem času ne zanima. Za možnost drugo se je odločilo 2,7 % intervjuvancev.

41. vprašanje sprašuje po tem, če bi se udeležili izobraževanja, ki bi jim koristilo. Za možnost da, a zgolj, če bi bilo brezplačno, se je odločilo 22,7 % vprašanih, za možnost da, tudi če bi moral stroške plačati sam, se je odločilo 69,1 % intervjuvancev, 8,2 % pa se izobraževanja ne bi udeležila.

42. vprašanje sprašuje po tem, kakšna je njihova motivacija za izobraževanje. Možnih je bilo več odgovorov. 74,5 % se jih želi izobraževati iz osebne želje po znanju, 56,4 % pa zaradi potreb delovnega mesta, 48,2 % zaradi napredovanja na delovnem mestu, 7,3 % se jih želi izobraževati, da se bolj učinkovito vključijo v slovensko družbo, 11,8 % se jih ne želi izobraževati.

43. vprašanje sprašuje po tem, če imajo dovolj informacij o izobraževalnih programih v Sloveniji. Odgovori so razdeljeni, 54,5 % jih meni, da imajo dovolj informacij o izobraževalnih programih, 45,5 % pa jih meni, da ne. Nekdo je dejal, da nima dostopa do interneta, za drugo pa ni časa, nekateri so odgovorili, da ne iščejo tovrstnih informacij (15), en migrant je dejal, da ve, kje so šole, več jih je dejalo, da vedo, kakšni so programi (3), en migrant je dejal, da je vse odvisno od cen, drugi migrant je dejal, da se je ravnokar vrnil iz

Nemčije in ne ve kaj dosti. Med odgovori so tudi: vse informacije manjkajo, ne vem, kam se obrniti (3), niti ne razmišljam o tem, več toliko, kot se sam pozanimaš.

44. vprašanje migrante sprašuje, če bi potrebovali kakšno pomoč pri učenju. 31,8 % bi jih potrebovala pomoč pri odločanju o izbiri programa, 37,3 % bi jih potrebovala pomoč pri organiziranju učenja/izobraževanja, pomoč pri učenju bi potrebovalo 24,5 % vprašanih, drugo pomoč bi potrebovalo 2,7 % vprašanih, 55,5 % pa jih meni, da pri učenju ne potrebuje pomoči.

45. vprašanje se nanaša na to, kaj jih ovira, da se v večji meri ne izobražujejo. Možnih je bilo več odgovorov. Kar 40 % jih meni, da je ovira pomanjkanje denarja, pomanjkanje prostega časa je ovira za še več migrantov (58,2%), družinski problemi pa jih ne ovirajo (0,9 %), tudi oddaljenost izobraževalnih ustanov ni velika ovira (4,5 %), 5,5 % pa ovira dejstvo, da niso dovolj obveščeni o možnostih izobraževanja, 4,5 % odstotka vprašanih ovira neustrezen urnik izobraževanja, 21,8 % nimas želje po izobraževanju, zdravstveni razlogi ne predstavljajo velike ovire pri izobraževanju (zgolj za 2,7 %), 4,5 % ovira pomanjkanje ustrezne izobraževalne ponudbe, druge ovire pa čuti 5,5 % vprašanih.

46. vprašanje sprašuje po tem, če vedo kam se obrniti po informacije o izobraževalnih priložnostih in za pomoč. 62,7 % jih ve, kje lahko dobijo informacije o izobraževalnih programih, 37,3 % pa tega ne ve. Dva sta napisala, da poznata LU Kranj. En migrant je zapisal, da je težko priti do teh informacij, ker nima interneta, drugi jih poišče na internetu. En se obrne na ŠOU in na fakultete, en migrant pravi, da ni težko priti do informacij, saj nas ustanove vsakodnevno »bombardirajo« z letaki, oglasi... Nekdo je napisal, da pozna Gospodarski vestnik, CPU in Obrtno zbornico, ki informirajo o izobraževanju. Nekdo pa bi vprašal hčerko, če bi se zanimal za izobraževanje.

Zadnje 47. vprašanje je spraševalo po tem, če želijo še kaj posebej komentirati. Ker je bil vprašalnik zelo izčrpen, večina intervjuvancev (89,1 %) ni imela dodatnih komentarjev, 10,9 % jih je povedalo komentarje. Ena izmed migrantk pa je dodala, da slovenski mediji niso naklonjeni migrantom. Imajo pa veliko vlogo pri izobraževanju. Medijem manjka odprtosti. Kot primer je navedla, da novinarji, ko je Sara Isaković dobila srebrno olimpijsko medaljo v Pekingu 2008 niso nič vprašali njenega očeta, temveč zgolj mamo, ki je Slovenka. Moteče za intervjuvanko je, da se v Sloveniji ne govori s pozitivnim odnosom o migrantih. En migrant pa je dejal, da bi morali malo več raziskovati, kako so migranti sprejeti in se osredotočati na to, kar nas povezuje, ne na to kar nas ločuje. Ena izmed migrantk je dodala, da so informacije

o izobraževanju dostopne, vsak lahko poskusi. Druga migrantka pa je dodala, da bi sama rada šla še v kak tečaj. Po njenem mnenju bi bilo pomembno, če bi Centri za vseživljenjsko učenje posredovali informacije o izobraževanju društvom migrantov. Še ena migrantka pa je dodala, da bi rada, da slovenske institucije organizirajo več štipendij za migrante, ki so pridni. Dodala je, da srbski migranti potrebujejo več izobraževanja, kar bi okrepilo njihovo integracijo v slovensko družbo. Pravi, da se je treba zavedati, da migranti niso zgolj gradbeni delavci. Med moškimi migranti pa je nekdo dodal, da je zadovoljen z delom, saj dela z dobrimi ljudmi, sprašuje pa se, kako je tistemu, ki se ne razume s šefom. Meni, da imajo večje probleme neizobraženi. En migrant je dodal, da bi rad, da se izboljšajo možnosti izobraževanja in usposabljanja v Sloveniji. Migrantka je povedala, da bi potrebovala učenje tujega jezika, da bi lahko komunicirala z ljudmi na morju. Zanimajo jo tudi ročna dela. Naslednja migrantka pa je povedala, da je izobraževanje migrantov odvisno od vsakega posameznika. Mora biti zainteresiran za učenje. Odvisno je od tega, če hočeš biti v trendu ali ne. Ne gre za pomanjkanje izobraževalnih programov, odvisno je od posameznika. Če si zainteresiran, najdeš izobraževalne programe. Migrant z magisterijem je povedal, da je izobraževalne ponudbe še preveč, saj imamo veliko izobraževalnih centrov, ki ponujajo veliko storitev. A kakovost ni vedno visoka. Pravi, da gre včasih na kakšno izobraževanje iz lastnega zanimanja, plača, a na koncu nič ne izve. Še en migrant je komentiral cene tečajev slovenščine, ki so zelo dragi (skupinski), individualni pa so še dražji. Ljudje pa pričakujejo od migrantov, da se hitro naučijo slovenščine.

Predlogi za nove izobraževalne programe

Uvodne misli

Pri usposabljanju migrantov za vključevanje v družbo ponavadi pomislimo na usposabljanje tistih, ki prihajajo od drugod, ne pa toliko na to, da se mora na prihod pripraviti in se zanj usposobiti tudi skupnost, v katero migranti vstopajo. Izhodiščno sporočilo je, da vsakršno usposabljanje migrantov, ki bi potekalo poudarjeno ločeno od drugih družbenih skupin,

verjetno ne bo prineslo želenih rezultatov ali doseglo ciljev, ki si jih zastavljamo kot slovenska in evropska, globalna – multikulturalna družba.

Ne glede na zgornjo misel, pa je usposabljanje odrinjenih družbenih skupin med katere nedvomno sodijo tudi migranti, vendar smiselno naravnati predvsem na migrante same, saj naj bi skozi učenje pridobili novo znanje, si izboljšali svoje zmožnosti in tako pridobili novo moč za ustvarjalno delovanje v skupnosti.

Pobuda organizacij in posameznikov, ki delujejo na tem področju mora biti usmerjena v izobraževanje in usposabljanje migrantov, hkrati s tem pa v ustvarjanje učnih okolij, kjer se bodo srečevali tako migranti med seboj in z drugimi. Iskanje in reševanje skupnih problemov, ki poteka v tako ustvarjenem učnem okolju, je lahko stična točka, kjer se prične dialog med različnimi skupini, ki edini omogoča integracijo.

Cilji izobraževanja

Pri koncipiranju kateregakoli učenja, se najprej vprašamo, kaj želimo z njim doseči, spremeniti, izboljšati, k čemu želimo prispevati. Tako določimo cilje učenja in pozneje učne vsebine.

Cilji, ki se zde relevantni, ko razmišljamo o usposabljanju migrantov, so :

- spodbuditi razvoj izobraževanja, ki bo povezano z različnimi življenjskimi vlogami migrantov / družinsko življenje, zaposlitev, sodelovanje v skupnosti, učenje,
- medsebojno spoznavanje in sodelovanje migrantov in drugih družbenih skupin;
- izboljšanje zaposlitvenih možnosti in večja konkurenčnost na trgu dela,
- prispevanje migrantov k razvoju multikulturalne (globalne) družbe,

- samostojnejše nastopanje migrantov v različnih družbenih položajih in skozi različne oblike komunikacije (neposredna, posredna, s pomočjo IKT),
- sodelovanje migrantov v procesih odločanja in njihovo delovanje še posebno v lokalni skupnosti,
- mobilizacija migrantov in njihovega znanja brez prisile in na načine, med katerimi je moč svobodno izbirati.

Ob tem so seveda pomembni tudi cilji, ki so povezani z učenjem drugih družbenih skupin:

- spodbujanje medkulturnega in mednarodnega sodelovanja v državi in izven nje na področju gospodarstva, trgovine, kulture, politike, pri reševanju različnih skupnih vprašanj.

Vrednote

Čeprav pogosto zanemarjeno, je vprašanje vrednot, za koncipiranje učenja zelo pomembno. Vrednote pomembno vplivajo na cilje, vsebino, medosebne odnose in na performativno vrednost učenja. Vrednote, iz katerih izhajamo in, ki jih želimo uveljaviti skozi proces učenja so ključne pri odločanju o tem, kaj bo pri učenju postavljeno v ospredje in katere zmožnosti, predvsem pa vrline si bodo posamezniki v procesu učenja pridobili. Hkrati s tem je potrebno povedati, da so vrednote, še posebej takrat, ko jih ne izrazimo eksplicitno, zelo pomembne, velikokrat bi lahko rekli nezavedni dejavnik, ki poraja različne oblike skritega kurikuluma. Vrednote v učenju delujejo, če jih izrečemo, ali ne. S tem, ko jih izrečemo udeležencem in drugim partnerjem pri učenju omogočimo, da bolje razumejo namen učenja, da svoje vedenje in ravnanje usmerijo v smer, ki jih velevajo, hkrati s tem pa tistim, ki te vrednote zavračajo, omogočimo, da učenje zavrnejo in se ga ne udeležijo. Neizrečene vrednote lahko predstavljajo tudi oviro za učenje – tako imenovane notranje ali dispozicijske ovire.

Ob tem je potrebno povedati, da je enako pomembno, kot je opredeljevanje vrednot pri koncipiranju programov, potrebno ustvarjati priložnosti, da se o vrednotah – lastnih in deklariranih, izrečejo tudi udeleženci sami.

Vrednote, na katerih temelji izobraževanje migrantov so:

- spoštovanje človekovega dostojanstva,
- zavzemanje za mir, enakost in sodelovanje med kulturami,
- tolerantnost in demokratizacija družbe,
- spoštovanje večinske kulture in kulture manjšin,
- spoštovanje in upoštevanje rasne, narodnostne, kulturne, verske in drugih pripadnosti in različnosti,
- spoštovanje pravice posameznikov do dela,
- spoštovanje posameznikove pravice do zdravega načina življenja,
- spoštovanje pravice do učenja, izobrazbe in osebnostnega razvoja.

Vsebine učenja

Vsebine so povezane s področji in družbenimi vlogami, za katere se ljudje usposablajo. Izhajajo tudi iz ciljev izobraževanja. Na podlagi tega, kar smo že zapisali se zdijo v primeru migrantov še posebej pomembne naslednje:

- izboljševanje temeljnih zmožnosti (opismenjevanje za delovanje v različnih družbenih položajih);
- aktivno državljanstvo,
- pridobivanje poklicnega znanja, zmožnosti
- slovenska kultura: navade, tradicije, umetnost, šport, politika, ipd.
- poznavanje pravne ureditve Slovenije,
- slovenski jezik,
- umeščanje Slovenije v svetovni ureditvi,
- spoznavanje Slovenije skozi njeno primerjavo in povezovanje z drugimi državami, kulturami

- neposredno spoznavanje drugih kultur, skozi njihovo tradicijo, etnologijo, umetniške, znanstvene in druge dosežke skozi branje in druge medije,
- znanje tujih jezikov,
- vključevanje v mednarodne skupine na različne načine (kulturne prireditve, šport potovanja, internetne povezave: forumi, blogi, ipd.),
- učenje dialoga.

Vsebine so namenjene tako migrantom, kot drugim. Posebno pomembna vsebina, ki jo sicer navajamo ločeno, čeprav bi morala biti kot sredstvo učenja integrirana v vse učne vsebine je dialog. Dialog pogosto razumemo nepopolno. Velikokrat ga zamenjamo za debato ali vsakršen pogovor, čeprav se od obeh pomembno razlikuje. Pri dialogu si sodelujoči prizadevajo, da bi razumeli stališča drugih, jih primerjali z lastnimi in poiskali rešitev, ki bo sprejemljiva, ustrezna za vse. V nasprotju z debato si udeleženi ne prizadevajo prvenstveno za to, da bi obranili ali dokazali pravilnost svojih trditev, temveč si prizadevajo razumeti nasprotno stran z namenom konstruktivnega reševanja problema ali konflikta. Dialoga se naučimo. Pri tem si moramo pridobiti pomembno znanje pa tudi veščine, izhodiščno pa moramo imeti izoblikovane vrednote, ki tako ravnanje omogočajo. Učenje dialoga je pomembna vsebina sodobnega kurikulumu pri medkulturnem učenju.

Načela in oblike učenja

Cilji, vrednote in vsebine učenja so bodo uresničili le skozi ustrezne oblike in metode učenja. Že zgoraj smo omenili, da je pomembno ustvarjati takšna učna okolja, kjer se bodo srečevali migranti in večinska populacija. Srečujejo se lahko ob skupnih problemih, ki jih poskušajo rešiti tudi s pomočjo učenja. Različni projekti, ki omogočajo medkulturno spoznavanje so lahko pot za širjenje dialoga na vse ravni družbenega življenja. Pri tem se zdi izkušensko učenje, učenje ob delovanju (learning by doing), učenje v projektih in drugo najprimernejše, saj udeležencem že v procesih učenja omogočajo, da izboljšujejo svoj položaj. V teh oblikah namreč neposredno širijo svojo socialno mrežo in se s svojim delovanjem in dosežki neposredno predstavljajo okolju. V relativno varnem okolju so boljše zaščiteni tudi proti

škodljivim posledicam morebitnega neuspeha, izboljšujejo pa tudi svojo splošno zmožnost učenja.

Že razvito in preskušeno obliko v slovenskem prostoru predstavljajo študijski krožki, ki združujejo vsa načela in vrednote, o katerih razpravljamo na tem mestu. Kdo naj organizira in omogoči delovanje študijskih krožkov, je bolj ali manj politično vprašanje. Organizacijo lahko prevzamejo migrantske organizacije, ki si prizadevajo za integracijo migrantov v družbo. Financiranje lahko prevzame država preko različnih skladov in skozi različne resorje in ministrstva. Pomembni skladi, ki lahko podpirajo izobraževanje na tem področju so tudi različni evropski skladi, saj je predmet spodbujanja učenja med kulturami in konkretno učenja migrantov zelo aktualna naloga, ki si jo je za nekaj nadaljnjih let zastavila Evropska skupnost. Čeprav se zdi Ministrstvo za šolstvo in šport najprimernejše za obravnavanje tega vprašanja, je potrebno vendarle povedati, da v tem primeru lahko deluje predvsem kot koordinator dejavnosti, ki skrbi za komunikacijo in spodbuja sodelovanje pri urejanju vprašanj izobraževanja migrantov tudi druge resorje: npr. gospodarstvo, kulturo, zdravstvo, socialno politiko, regionalno in zunanjo politiko.

Izvajalci izobraževanja in podporne dejavnosti

Pomembno vprašanje v tej zvezi je tudi vprašanje, kje in kdo naj izvaja izobraževanje. Že zgoraj smo zapisali, da je pomembno, da izobraževanje migrantov ne poteka izolirano, hkrati s tem pa iz izkušenj vemo, da migranti potrebujejo dodatno podporo pri vključevanju v izobraževanje. V tej smeri je pomembno ustvariti pogoje, v katerih bodo migranti deležni ustrezne svetovalne podpore, ki ni povezana le z neposredno pomočjo pri konkretnem učenju, temveč tudi z oblikovanjem kariere, ščitanjem njihovih pravic, iskanjem denarne in druge pomoči. Oblika učenja, ki se razvija na tem področju, so razen razvoja svetovalne dejavnosti v organizacijah, tudi različne oblike mentorstva v različnih kontekstih – na primer delovno mesto, pomoč pri šolskem učenju, in drugje.

Načrtovanje dela z migranti že postaja problem, o katerem razmišljajo na različnih ravneh izobraževanja.

Načrt izobraževanja migrantov

Na potrebo po dodatnem usposabljanju na tem področju opozarjajo tudi izobraževalci odraslih – tisti, ki poučujejo, kot tisti, ki načrtujejo, organizirajo vzgojno-izobraževalno delo, pa tudi vodstva organizacij, ki delujejo na tem področju. Usposabljanje izobraževalcev za delo na tem področju je zelo pomembno. Prinaša vrsto problemov in izzivov, ki jih je potrebno še raziskati. Izobraževalci na tem področju prihajajo z različnih področij – imajo različno vrsto in stopnjo izobrazbe, ki ni nujno pedagoške smeri. Med seboj se razlikujejo tudi po statusu zaposlitve. Le manjši del jih delo opravlja kot redno zaposlitev, veliko je prostovoljcev in honorarnih – začasnih sodelavcev. Fluktuacija je najverjetneje visoka. Vse to pomembno vpliva na organizacijo in koncipiranje izbiranja/rekrutiranja in usposabljanja izobraževalcev na tem področju. Glede na rezultate analize izobraževalnih potreb migrantov, analize obstoječe izobraževalne ponudbe ter zahtev in nalog, ki jih zastavlja sprejeti normativni okvir za upravljanje z migracijami v Sloveniji je treba pri oblikovanju predlogov za izobraževalne programe razmišljati v več smeri. Poudariti pa je treba, da ne gre le za razvoj (načrtovanje in izvedbo) novih izobraževalnih programov, ampak predvsem za oblikovanje načrta in na tem temelječih ukrepov za izobraževalno integracijo migrantov v slovensko družbo. Načrt mora upoštevati, da so **migranti v Sloveniji zelo heterogena skupina**, zato naj bi načrt vključeval naslednje aktivnosti oz. ukrepe:

1. krepitev »brezplačne« izobraževalne ponudbe - **po vrsti, vsebini, načinu dostopnosti** programov, ki jih nalaga sprejet normativni okvir ter obveze Slovenije do skupnih evropskih izhodišč pri ravnanju z migracijami. Gre predvsem za krepitev ponudbe različnih splošnoizobraževalnih programov, programov učenja slovenskega jezika ter spoznavanje kulture, zgodovine in ureditve države sprejema. Pri tem velja posebej poudariti, da primanjkuje programov oz. aktivnosti, ki bi pomagali migrantom krepiti pismenost v maternem jeziku (ki je predpogoj za uspešno učenje tujega jezika) ter programov, ki bi pomagali krepiti zavedanje in ohranjanje lastne

identete, kulture in navad okolja (države), iz katerega migranti prihajajo. Med drugim tudi razvijanje zmožnosti za predstavljanje lastne kulture, zaznavanje, razumevanje in sprejemanje drugačnosti, za premagovanje predsodkov do drugih kultur, primerjanje kultur, vzgajanje k strpnosti, ohranjanje oz. nadgradnja lastne identitete in kulture.

2. širitev ponudbe specifičnih programov za specifične potrebe migrantov, čeprav to nikakor ne sme biti primarni cilj: npr. ponudba programov priprave na vključitev v zahtevnejše oblike izobraževanja oz. ravni izobraževalnega sistema.

3. razvijanje sistema preverjanja in potrjevanja poklicne usposobljenosti oz. sploh sistema priznavanja znanj, spretnosti in kompetenc. Sistem vrednotenja in priznavanja predstavlja možnost za reševanje težav povezanih z nekompatibilnostjo izobraževalnih sistemov, težav s pridobivanjem uradnih listin (zlasti npr. pri beguncih in prosilcih za azil); pogosto opravljajo migranti manj zahtevna dela, oz. dela, ki ne ustrezajo njihovi doseženi izobrazbi; možnost za formaliziranje delovnih izkušenj, ki so jih pridobili v svoji matični deželi oz. drugje (npr. tudi z delom na črno). Potreba je po pripravi neformalnih programov usposabljanja, ki so priprava na izpite, ki bi jih bilo dobro povezati tudi s krajšimi in specifičnimi programi učenja slovenskega jezika in strokovnega jezika, specifičnega za delovno področje, na katerem pridobivajo migranti s slabim znanjem slovenskega jezika, poklicno kvalifikacijo. Ne glede na to, da je znanje jezika države sprejema ključnega pomena, pa podatki iz analize intervjujev kažejo, da znanje oz. nezadostno znanje slovenščine migrantom ne predstavlja tako velike ovire. Razlog je iskati verjetno v »bližini in sorodnosti maternih jezikov migrantov slovenskemu, glede na to, da je večino migrantov v Sloveniji sestavljajo pripadniki narodov nekdanje skupne države Jugoslavije. To dejstvo kaže na to, da se pri ponudbi izobraževalnih programov in možnosti mora preseči samo jezikovni vidik integracije.

4. kaže se potreba po večjem vključevanju migrantov v programe poklicnega izobraževanja in usposabljanja (glej podatke iz ankete z delodajalci in intervjujev z migranti). Večje vključevanje migrantov v obstoječe programe poklicnega izobraževanja in usposabljanja oz. prilagajanje obstoječih programov specifičnim potrebam teh ciljnih skupin: npr. kombinacija teh programov s programi učenja slovenskega jezika, oz. spoznavanje s slovensko terminologijo ožjega strokovnega oz. poklicnega področja. Podatki iz raziskave

kažejo, da so tako migranti kot tudi delodajalci zainteresirani za take programe oz. so poklicna znanja tista, ki jim vrednost pripisujejo tako migranti kot tudi delodajalci. Glede na doseženo izobrazbeno stopnjo in področja zaposlovanja ter zahtevnost del, ki jih opravljajo migranti, so potrebni programi za ohranjanje in razvijanje temeljnih kompetenc ter spretnosti za vseživljenjsko učenje. Potrebno je razširiti ponudbo teh programov ter bolj dejavno v te aktivnosti vključiti tudi delodajalce ter druge akterje, med njimi na prvem mestu tudi zavode za zaposlovanje pri zagotavljanju možnosti za vključevanje migrantov v te programe (financiranje).

5. krepitev izobraževalnih in drugih aktivnosti za povečevanje dostopnosti do izobraževanja: gre za seznanjanje z možnostmi izobraževanja, programi, pravicami, pridobivanjem finančnih sredstev (informiranje); svetovanje pri izbiri ustreznih programov ter za premagovanje učnih težav; zagotavljanje učne pomoči; Zelo pomembno pri tem je povezovanje z različnimi organizacijami v okoljih, kjer migranti živijo (npr. z njihovimi kulturno-umetniškimi društvi), obstoječimi informativno svetovalnimi službami, kot so CIPSI in informativno - svetovalna središča za izobraževanje odraslih ter različni portali kot so izobraževalni, zaposlitveni.

6. priprava posebnih programov za predstavnike večinskega prebivalstva, ki prihajajo pogosteje, npr. zaradi svojega delovnega položaja (javni uslužbenci) v stik z migranti. Gre predvsem za programe za razvoj medkulturnih kompetenc. Posebna ciljna skupina, ki bi take programe potrebovala so tudi strokovni delavci v izobraževalnih organizacijah za odrasle.

7. razvoj programov multikulturnega izobraževanja za pripadnike večinskega naroda (multikulturnost kot vrednota in ključno načelo življenja sodobnih družb). Podatki iz analize izobraževalnih potreb migrantov so pokazali, da se jih je preko 40 odstotkov srečalo z različnimi vrstami diskriminacij, kar kaže na dokaj nizko stopnjo »integrativne pripravljenosti« večinske (slovenske) skupnosti. Posebno skrb je potrebno nameniti vključevanju multikulturnosti med temeljne cilje izobraževanja in vsebin multikulturnosti, strpnost, v različne izobraževalne oblike oz. v kurikulum na različnih ravneh šolskega sistema

8. ustvarjanje učnih/izobraževalnih okolij in priložnosti, v katerih se lahko enakopravno in enakovredno združujejo migranti in večinsko prebivalstvo. Zelo primerno izobraževalno-učno obliko predstavljajo npr. študijski krožki, kot smo že omenili.

9. animacija bolj izobraženih migrantov za prevzemanje vloge kulturnih oz. izobraževalnih animatorjev oz. posrednikov.

10. krepitev ozaveščenosti, avtonomnosti ter strokovne odgovornosti izobraževalnih organizacij in strokovnih delavcev v različnih okoljih za poznavanje lokalnega okolja ter potreb lokalnega prebivalstva, s tem pa tudi migrantov, ki v teh okoljih tudi živijo. Prvine različnih kultur je potrebno raziskovati v vsakem okolju posebej in v skladu s tem izbirati ustrezne oblike, metode, sredstva in vsebine izobraževalnega dela. Avtonomnost in strokovna odgovornost strokovnih delavcev mora temeljiti na pojmovanju drugačnosti kot vrednote ter znanju o medkulturnem poučevanju in učenju.

11. Pri pripravi izobraževalnih programov za migrante oz. pri vključevanju migrantov v izobraževanje je treba izhajati iz splošnih načel izobraževanja odraslih: vseživljenjskosti, funkcionalnosti, demokratičnosti, prostovoljnosti, raznovrstnosti in dinamičnosti, integriranosti, aktivne udeležbe.

12. Potrebno je tudi usposabljanje za ključne kompetence, da bi se migranti uspešno integrirali v državo sprejema, brez razvitih ključnih kompetenc tvegajo namreč socialno izključenost.

13. Za tiste, ki ne znajo slovenščine in imajo težave s pismenostjo v maternem jeziku, bi bili potrebni dvojezični izobraževalni programi. Na ta način bi krepili pismenost v maternem jeziku in bi se tako naučili znanje slovenskega jezika. Pismenost v maternem jeziku je namreč predpogoj za uspešno učenje tujega jezika.

Zaključek

Čeprav izobraževanje migrantov predstavlja pomemben del sociokulturne integracije migrantov v družbo sprejema, pa ugotavljamo da se v svetu izobraževanju odraslih migrantov posveča premalo pozornosti. To dejstvo je razvidno tudi iz tega, da primanjkuje knjig na tem področju. Če avtorji pišejo o izobraževanju migrantov, pišejo o izobraževanju otrok migrantov. Kar pa zadeva izobraževalne programe za migrante, se v glavnem osredotočeni na učenje jezika države. Nekatere države (zlasti ZDA) imajo več izkušenj na tem področju, saj so ZDA država z dolgoletno migracijsko tradicijo. A tudi tam primanjkuje izobraževalnih programov za migrante, zlasti tiste, ki imajo probleme s pismenostjo in tudi nedokumentirane migrante, ki pridejo v državo ilegalno in jih integracijske strategije ponavadi ne vključujejo. Države v Evropski uniji so se začele pozno zavedati, da so migracijski problemi trajni in jih je treba že v začetku prihoda migrantov ustrezno reševati. Tako so na primer v Nemčiji v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja pričakovali od migrantov, da se bodo hitro vrnili domov in da bodo za njimi prišli drugi, zato se jih niso trudili integrirati v družbo in jim omogočati vseh pravic (migranti niso mogli pridobiti stalnega bivanja in niso imeli pravice do združitve družin). Seveda so v Nemčiji kmalu ugotovili, da se tak rotacijski sistem ne obnese in migranti so lahko ostali v Nemčiji, ni pa bilo poskrbljeno za ustrezno integracijo. Tako tudi ni bilo ustreznih izobraževalnih programov za odrasle migrante. Situacija se se nekoliko izboljšuje od 80. let dalje, ko se v Evropi začne več govoriti o tako imenovanem multikulturnem izobraževanju. Vseeno pa je izobraževanje odraslih migrantov premalo sistemsko urejeno, prepuščeno je iniciativom posameznih pokrajin in posameznih izobraževalnih organizacij. Za uspešno integracijo v družbo sprejema pa migranti potrebujejo učinkovite izobraževalne programe.

Slovenija je kmalu po osamosvojitvi v letu 1991 pričela izvajati integracijske ukrepe za begunce iz področij Hrvaške in bivših republik Jugoslavije, ki pa so bili sprejeti kot začasni begunci, zato je bila integracija okrnjena. Kmalu po osamosvojitvi je Slovenija tudi sprejela prvi zakon o zaposlovanju in delu tujcev. Področje integracije migrantov in tujcev, pa je ostalo zakonsko neurejeno do leta 2007, ko je bil sprejet *Zakon o tujcih* in na njegovi podlagi še *Uredba o integraciji tujcev* (2008). S tem je Slovenija izpolnila direktive EU o procesu

vključevanja državljanov tretjih držav v gospodarsko in kulturno življenje države ter si odprla pot do koriščenja pomoči EU članicam pri izvajanju integracijske politike prek finančnih instrumentov skupnosti (*Sklad za vključevanje državljanov tretjih držav*). S sprejetjem *Uredbe o integraciji tujcev* je Slovenija zagotovila nujne temeljne pogoje za izvajanje izobraževalnih programov za vključevanje tujcev v slovensko družbo, in sicer tečaje slovenskega jezika, zgodovine, kulture in ustavne ureditve. Z *Večletnim programom 2007-2013*, ki ga je v decembru 2008 potrdila Evropska komisija, si je tudi zagotovila dolgoročno oblikovanje in izvajanje integracijske politike zasnovane na skupnih načelih. Večletni program razširja določila *Uredbe o integraciji tujcev* z analizami sedanjega stanja, s programi medkulturnega dialoga, s krepitvijo znanja in delovanja pristojnih služb za vključevanje tujcev, vzpostavljanjem postopkov za uspešno integracijo, programi za informiranje tujcev, ipd.

Sprejeti zakonski in uredbeni okvir za integracijo tujcev je treba presoјati tudi z zornega kota sedanjega stanja; ko postopki integracije tujcev, zaradi pravkar sprejete zakonodaje še niso stekli in ko niso bile pred našo raziskavo znane dejanske izobraževalne potrebe tujcev, ki izpolnjujejo pogoje za bivanje in delo v državi. Znani pa so podatki o tem, da so tujci, ki v Sloveniji iščejo delo pretežno manj izobraženi in se zaposlujejo v delovno intenzivnih panogah gospodarstva. Tukaj pa se zastavlja vrsta vprašanj o ustreznosti in zadostnosti zakonskega in systemskega okvirja za integracijo tujcev. Uredba zagotavlja le 'minimalno dobrodošlico' tujcem, ki izpolnjujejo pogoje o stalnem ali začasnem bivanju v državi, v smislu brezplačnih tečajev slovenskega jezika in kulture na osnovni ravni. Izključeni pa so tisti, ki bivajo v Sloveniji manj kot dve leti in imajo dovoljenje za začasno bivanje, saj niso upravičeni do navedenih brezplačnih tečajev. Pri tem ne smemo pozabiti, da če želimo doseči uspešno integracijo migrantov v družbo, moramo začeti z integracijskimi strategijami takoj ob njihovem prihodu. Na izobraževanje gledamo kot na eno izmed integracijskih strategij. Glede na sedanjo izobrazbeno in poklicno strukturo tujcev v Sloveniji, se zastavlja vprašanje o njihovi dolgoročnejši konkurenčnosti in usposobljenosti za slovenski trg dela. Izobraževanje ima s svojo dvojno vlogo, v socialnem in ekonomskem smislu, ključni pomen pri zagotavljanju, da si odrasli pridobijo spretnosti in znanja, ki jih potrebujejo, da se na prožen način prilagodijo takšnim spremembam. Slovenija ne zagotavlja pridobitve teh veščin niti za odrasle državljanke Slovenije kaj šele za migrante. Z izjemo Nacionalnih poklicnih kvalifikacij je slovenski izobraževalni sistem za tujce nedostopen. Načelo vseživljenjskosti učenja za tujce

ni upoštevano. Prav tako niso ustrezno rešeni postopki za ugotavljanje in priznavanje znanj, veščin in izobrazbe tujcev zato, da se njihove potenciale lahko ustrezneje izkoristi. Sedanji pravni in sistemski okvir za izobraževanje in usposabljanje tujcev v Sloveniji bi bilo treba preučiti iz teh zornih kotov in ga ustrezno dopolniti.

Pri tem bi se morala Slovenija ravnati v skladu z Evropskimi priporočili, ki govorijo o tem, da sta izobraževanje in usposabljanje z vidika vseživljenjskega učenja nepogrešljivi sredstvi za spodbujanje prilagodljivosti in zaposljivosti ter o tem, da je treba potrebe odraslih zadovoljevati zlasti z nadgradnjo raznolikih individualnih kompetenc z zagotavljanjem enakosti in dostopnosti tistim ranljivim skupinam, ki zaradi izobraževalne prikrajšanosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih ali ekonomskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev svojega izobrazbenega potenciala. Upoštevati je treba tudi izkušnje iz nastajajoče ponudbe izobraževanja in usposabljanja za migrante v Sloveniji. Zelo je pomembno tudi to, da upoštevamo izkušnje drugih evropskih držav, ki so se že desetletja srečujejo z močnimi imigracijskimi tokovi. Te izkušnje pravijo, da integracija ni uspešna če je enostranska, temveč, da mora biti celovita in upoštevati ekonomske, socialne in kulturne dimenzije.

Izobraževanje odraslih migrantov bi bilo treba torej urediti sistemsko, da bo redno financirano in ne bo odvisno zgolj od pobud posameznih ljudskih univerz in zasebnih šol. Za iskanje teh rešitev si je potrebno prizadevati, kajti migracije so dejstvo sodobnosti. Četudi gre za ljudi, ki izhodiščno niso državljani neke države, je država tista, ki mora urediti problem. Ustvarjanje pogojev za učenje in izobraževanje migrantov in skupnosti je pomembna naloga ne le izobraževalne ampak celotne politike v državi, saj je potrebno rešitve iskati tudi na meddržavni oziroma globalni ravni. Država z vključevanjem v iskanje rešitev s tega področja posredno rešuje tudi vprašanje migracij njenih državljanov v druge države. Globalizacija, problem revščine, vojne in razvoj prometa so dejavniki, ki pospešujejo migracije, ki so lahko začasne, ali pa postanejo trajne. V obeh primerih se morajo posamezniki in družba naučiti življenja v novih razmerah.

Velik odstotek migrantov s srednjo izobrazbo omogoča zahtevnejše in daljše programe.

Kot smo navajali, statistični podatki kažejo največji priliv migrantov s srednjo izobrazbo, ki prihajajo tako iz držav EU kot neevropskih držav. V tej skupini prednjačijo migranti iz BIH in Srbije, zanimivo pa je, da se je približno za 2-krat povečal tudi dotok podskupine iz držav EU in drugih evropskih držav (prim.: Prikaz 1, natančnejši podatki so tudi v tabeli v Prilogi 1, Statistični urad Republike Slovenije, 2009). Ta podskupina bi morala biti - gledano teoretično - glede na svoj ekonomski status in družbeno stratifikacijo najbolj zainteresirana za raznovrstno prilagojeno izobraževalno ponudbo za ciljno skupino migrantov, sploh če bo ta brezplačna. Pričakovali bi, da bodo pripadniki te podskupine migrantov sami iskali možnosti in izražali potrebo po vključevanju v izobraževalno ponudbo.

Porast poklicev za neindustrijski način dela predpostavlja večjo splošno pismenost že ob prihodu v državo, verjetno zato tudi večjo odprtost za izobraževalno ponudbo.

Kar za 3,2-krat več je priliva migrantov s poklici, ki se neposredno ne vežejo na industrijo (prim. prav tam). Predpostavljamo lahko, da lažje dostopajo do informacij, imajo več kompetenc in komunikacijskih spretnosti. Zanje bi bili primerni (kot kažejo tudi dejanske izkušnje na terenu) CVŽU, točke za samostojno učenje in dovolj individualne pomoči usposobljenih strokovnjakov. Ti migranti imajo dobre možnosti, da se kakovostno integrirajo.

Za trikrat več je poklicev za preprosta dela migrantov iz držav EU (iz drugih evropskih držav pa za dvakrat). Prosti trg delovne sile seveda lahko pomeni tudi večjo eksploatacijo. Prav pripadniki te skupine so v največji nevarnosti, da jim bodo kršene osnovne delavske pravice, saj so najbolj ranljivi segment ciljne skupine. Na področju izobraževalne ponudbe je pri nas že mogoče identificirati odlične primere dobre prakse, ki vključujejo prav te predstavnike. Seveda pa enega največjih problemov predstavlja dostop izobraževalcev do te skupine. Gre za migrante, ki so večinoma sezonski delavci, zato je dostop do njih skoraj nemogoč. Bogate izkušnje imajo nekatere izobraževalne ustanove, ki izvajajo programe slovenščine za tujce na osnovni ravni. Ta podskupina je v svojih potrebah poudarjeno specifična tudi glede na kulturno in socialno okolje, iz katerega migranti izvirajo. Dosedanja praksa kaže, da je že pri načrtovanju programov potrebno prilagajanje potrebam in posebnim značilnostim posamezne manjše skupine, največkrat glede na državo izvora (npr. Albanci in albanske žene).

Opazen je priliv migrantov z uglednejšimi poklici (visoki uradniki, menedžerji, zakonodajalci). Ne gre zanemariti tudi te skupine, ki se je povečala za 2,3-krat. (glej pravitam). Gre za poklice (npr. zdravniki), ki so v družbeni stratifikaciji visoko, predstavljajo ugled in določeno ekonomsko moč. Pripadniki te skupine imajo lahko velik vpliv na ostale pripadnike svoje narodne skupnosti, tako v negativnem kot pozitivnem smislu. Zato nikakor ni vseeno, kakšen sprejem in možnost integracije doživijo sami. Posebej bo potrebno identificirati izobraževalne potrebe te skupine v luči drugih potreb, ki jih izobraževanje lahko zadovoljuje. Praksa je že pokazala, da lahko postanejo odlični kulturni posredniki med manj izobraženimi pripadniki države izvora, iz katere sami izvirajo, in državo sprejema/Slovenijo.

Trikратно je povečanje priliva migrantov, ki se želijo zaposliti. Zaposliti se, seveda pomeni potrebo po znanju jezika, spoznavanju z ureditvijo in kulturo države sprejema. Ob tem pa se odpira še vrsta drugih znanj in vedenj, ki bi jih ta skupina morala dobiti na strukturiran in vsem razumljiv način, ne glede na to ali so visoko ali sploh ne izobraženi. Gre za znanja glede pravic, zavarovanja, pokojninske dobe, šolanja otrok, pridobivanja državljanstva, itd. Za kakovostno integracijo pa zgolj to ne bo dovolj. Preko izobraževalne ponudbe bi morali spoznavati tudi temeljne značilnosti lastne ciljne skupine in biti opozorjeni na nesporne zakonitosti, ki jih morajo upoštevati za kakovostno integracijo in bivanje v državi sprejema. Tu mislimo na zavedanje o pomenu ohranjanja in negovanja svoje nacionalne identitete ter možnost medkulturnega dialoga, pa tudi na odprtost za spoznavanje in učenje o kulturi države sprejema. Največji porast je pri migrantih s tem namenom iz BIH, Srbije in drugih neevropskih držav. Za dvakrat se je povečal delež tistih, ki imajo namen le sezonsko delati, podoben odstotek pa je tistih migrantov, ki si želijo združitev družine.

Dejavnosti, kjer so migranti našli delo, preoblikujejo izobraževalne potrebe. V predelovalne dejavnosti je vstopilo za 3,6-krat več migrantov, v dejavnosti promet, skladiščenje in zveze 3,4-krat več, gradbeništvo pa 2,5-krat več (močno prevladujejo migranti iz BIH). (prim. tabela v Priloga 2, Statistični urad Republike Slovenije, 2009). Gre za enostavnejše poklice, ki zahtevajo več fizičnega napora, vendar tudi spoznavanje novejših tehnologij. Bolj ob robu pa v teh poklicih ostajajo »mehkejšie kompetence« preživetja v sodobnem svetu informatizacije. Za to skupino so zato pomembni izobraževalni programi, ki niso zgolj »uporabni« in v

ekonomskem smislu preživetveno naravnani. Programi, ki poudarjajo pomen kulturnega, verskega in družbenega sodelovanja posameznika v širši skupnosti, bodo nagovorili marsikatero sicer povsem ob rob potisnjeno potrebo te skupine. Kot lahko sklepamo na primer iz druge poudarjene skupine, ki jo predstavljajo migranti, vključeni v dejavnost nepremičnine, poslovne storitve in najem (teh je za 2,8-krat več in prihajajo iz držav EU), bodo v prihodnosti izražene tudi izobraževalne potrebe po krepitvi kompleksnejših kompetenc in s tem nuja po oblikovanju povsem novih, doslej pri nas nepoznanih programov ali oblik. Pripadniki te skupine so finančno in statusno dovolj močni, da si bodo izobraževanje lahko plačali tudi sami. Gre za to, da bo potrebna zadostna animacija in iskanje novih načinov, kako dostopati s ponudbo. Prav to lahko številnim izobraževalnim ustanovam predstavlja nov izziv in tržno nišo.

Izziv za državo sprejema predstavljajo kulturni posredniki. Razveseljivo in obetajoče je, da se poleg najranljivejšega segmenta (slabo izobraženih ali celo nepismenih) v državo vključujejo tudi visoko izobraženi migranti iz posameznega kulturnega in socialnega okolja. Visoko izobraženi migranti imajo veliko boljše izhodiščne možnosti za integracijo, čeprav bodo morda morali sprejeti delo, ki ne ustreza njihovi izobrazbi. Prav zato je za njihov osebni razvoj še kako pomembno, ali se bodo imeli možnost izraziti še kako drugače, ne le z ekonomsko integracijo. Kakovosten način je vloga kulturnega posrednika, ki jo lahko opravijo edinele oni. Predlagamo tri možne oblike, ki dajejo vsestranske koristne učinke tako bolj izobraženim migrantom samim, kot tudi drugim pripadnikom njihove nacionalne skupnosti, pa tudi državi sprejema. Prva možnost – ki smo jo pokazali tudi z opisom primera dobre prakse iz Kopa – so ustrezni programi izobraževanja in usposabljanja, ki jih bodo usposobili za to vlogo in jim s tem lahko nudili možnost določene oblike zaposlitve oziroma dela. Gre za bolj »profesionalno vlogo« kulturnega posrednika.

Druga možna kakovostna oblika je animacija in vključitev visoko izobraženih migrantov v kulturno-izobraževalne in umetniške dejavnosti, ki bodo zadovoljevale najprej njihove lastne potrebe po druženju in socialnem udejstvovanju, ob tem pa bodo koristile še oblikovanju skupnosti drugih migrantov iz istega okolja. Gre za »prostovoljno delo«, ki lahko v sodelovanju z lokalnimi izobraževalnimi ustanovami obrodi zelo dobre rezultate, saj kulturni

posrednik edini lahko res dostopa do informacij o dejanskih življenjskih razmerah najbolj ranljivega segmenta ciljne skupine.

Tretja oblika pa je strokovno zahtevnejša, a tudi učinkovitejša. Gre za načrtno aktiviranje visoko izobraženih migrantov (uglednejših poklicev, npr. zdravnikov, inženirjev), ki zaradi »solidarnosti« in »dobrodelnosti« opravljajo vlogo kulturnih posrednikov za pripadnike svoje narodnostne skupnosti v deželi sprejema. Ker so zaradi boljših možnosti ekonomske integracije v državo sprejema v tem oziru (z vidika manj izobraženih migrantov) najpogosteje uspešni ali zelo uspešni, lahko predstavljajo močan vzor, model. Zato je zelo pomembno, kakšne informacije posredujejo drugim pripadnikom svoje skupnosti in kako ravnajo. Kot pokaže primer dobre prakse iz Kopra in Ilirske Bistrice, je odločilno, da izobraževalna ustanova zna prisluhniti izraženi volji in pripravljenosti s strani posameznika, ki je pripravljen »nekaj storiti«. Samo pozornost seveda ni dovolj, potrebno je najti tudi obliko in ustrezna sredstva. Opazen učinek bi dosegli, če izobraževalne ustanove ne bi čakale na iniciativo s strani migrantov, ampak bi jih s pravim pristopom motivirale za tako udejstvovanje. Menimo, da je prav dostop do visoko izobraženih migrantov določene nacionalne skupine predpogoj, da bi lahko posredno dostopali do njenega najranljivejšega segmenta.

Kot je razvidno iz raziskave, obstajajo v Sloveniji izobraževalni programi, ki so bili prvotno namenjeni Slovencem, pa so primerni tudi za migrante, bi jih pa bilo treba prilagoditi za migrante. Takšni izobraževalni programi so npr. Usposabljanje za življenjsko uspešnost (UŽU). Kot smo zapisali se je že izvajal eden izmed navedenih izobraževalnih programov Beremo in pišemo skupaj (UŽU-BIPS) za albanske ženske, pri tem je treba pozornost posvečati problemom z jezikom, ki ga lahko imajo udeleženi in specifičnim lastnostim udeležencev. Upoštevati je treba kulturo udeležencev, zato je treba izvajalce senzivizirati za potrebe migrantov, ter krepiti njihove medkulturne kompetence, ki so proces vseživljenjskega učenja. Usposabljanje za medkulturne kompetence priporočamo za vse učitelje, ki poučujejo migrante, saj morajo biti usposobljeni za kulturne razlike. Medkulturne raziskave kažejo, da se učitelje po svetu pogosto ne usposablja za delo z migranti. To pa lahko poveča možnosti za neuspeh izobraževalnega programa.

V raziskavi smo ugotovili, da bolj izobraženi poznajo več izobraževalnih programov kot manj izobraženi, čeprav jih slednji bolj potrebujejo. Medkulturne raziskave pa kažejo na to, da se manj izobraženi le redko udeležujejo izobraževalnih programov. Vzrok je včasih v pomanjkanju znanja jezika, pogosto pa tudi v pomanjkanju denarja. Ker tudi v Sloveniji manj izobraženi migranti slabo zaslužijo (včasih tudi 2,5 EUR na uro), lahko pričakujemo, da ne bodo v veliki meri zainteresirani za izobraževalne programe. Kar 40 % intervjuvancev je odgovorilo, da jih ovira denar, da se ne izobražujejo v večji meri, zato bi bilo dobro, če bi bili izobraževalni programi za najbolj ranljive skupine migrantov brezplačni, kot smo že omenili. Dodatno lahko pri vključevanju v izobraževalne programe migrante ovira diskriminacija, s katero se srečujejo na delovnem mestu ali v vsakdanjem življenju. Kot smo napisali v analizi intervjujev z migranti se jih je namreč kar 43,6 % že soočilo z diskriminacijo pri iskanju zaposlitve ali na delovnem mestu. Kot pa je razvidno iz odgovorov delodajalcev pa so predsodki do migrantov odvečni, saj jih ima kar 96,7 % podjetij dobre izkušnje z migranti in zgolj 3,3 % slabe izkušnje. Naslednji razlog, ki ovira migrante pri večjem vključevanju v izobraževalne programe pa je pomanjkanje prostega časa, saj jih veliko dela po 12 ur na dan ali več. Kar 32,7 % intervjuvancev je namreč odgovorilo, da za učenje v prostem času nima časa. Pomembno vlogo pri večjem vključevanju migrantov v izobraževalne programe pa ima ustrezno svetovanje. Kar 31,8 % vprašanih bi namreč potrebovalo pomoč pri odločanju o izbiri programa, 37,3 % bi potrebovalo pomoč pri organiziranju učenja oz. izobraževanja, 24,5 % pa bi potrebovala pomoč pri učenju. V zadnjem času tudi centri vseživljenjskega učenja posvečajo več pozornosti migrantom in želijo opravljati kulturno senzitivno svetovalno delo, vendar pa intervjuvani migranti CVŽU-je zelo malo poznajo, zato tudi pri njih ne iščejo pomoči pri izobraževanju.

Če transnacionalno opredelimo kot odnose in interakcije, ki povezujejo ljudi in institucije prek meja nacij in držav (Vertovec)⁶², potem lahko zaključimo, da migranti v Sloveniji živijo transnacionalno. Večina jih namreč večkrat na leto potuje v domovino, mnogi imajo doma hiše ali stanovanja in družine. Vendar pa jih ima zgolj 0,9 % intervjuvanih službo v Sloveniji in še v domovini, enak odstotek jih ima službo v Sloveniji in drugi državi.

⁶² Po predavniku Jasne Čapo Žmegač na ZRC Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana, historični seminar, 17. 4. 2003.

V časih recesije, ko so migranti med prvimi, ki postanejo brezposleni, se izobraževanje kaže kot rešitev iz začaranega kroga socialnega in ekonomskega izključevanja.

Opravili smo analizo izobraževalnih potreb migrantov in upamo, da s tem proces še ni končan in da se bodo naši rezultati upoštevali tudi v procesu razvoja izobraževalnih programov. Kot meni Queeney (1995) ni nepravilnih in pravih analiz potreb, slednje nam zgolj dajo podatke, na podlagi katerih načrtujemo izobraževalne programe. Poleg tega ne smemo pozabiti, da se izobraževalne potrebe ljudi s časom spreminjajo in bi kazalo čez nekaj let analizo izobraževalnih potreb migrantov ponoviti, prav tako bi kazalo vključiti v analizo potreb še druge etnične skupine migrantov.

Literatura

Analiza potreb na lokalnih trgih in usposobljenosti institucij s področja nevladnega oz. javnega sektorja na lokalni ravni za pripravo projektov s področja socialnega podjetništva. Ekonomski inštitut Maribor, Center za razvoj človeških virov. Interno gradivo

Benner Cassara, Beverly (1992, (1990)). *Adult education in a multicultural society*, London. Routledge.

Čebokli, N. in Muha, I. (2009). *Poročilo Usposabljanje za vseživljenjsko učenje – Beremo in pišemo skupaj.* OŠ Antona Žnidaršiča Ilirska Bistrica, OE LU Ilirska Bistrica. Interno gradivo.

Evropska komisija (2007). *Together for Health: A Strategic Approach for the EU 2008 – 2013*, White Paper, COM(2007) 630 final.

Ferbežar, I. (2006). *Poročilo o delu Izpitnega centra za leto 2006.* Interno gradivo. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Ferbežar, I. (2007). *Poročilo o delu Izpitnega centra za leto 2007.* Interno gradivo. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Jelenc, Sabina (1996). *ABC Izobraževanja odraslih*, Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.

Luchtenberg, Sigrid (ur.) (2004). *Migration, education and change*, London: Routledge.

Malačič, J. (2006). *Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela*. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.

Ogledali smo si azilni dom (2008). Spletna novica (2.2.2008). Spletna stran MNZ, <http://www.mnz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12027/5755/>, (29. 1. 2009).

Priporočilo Evropskega Sveta in Evropskega parlamenta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Ur. L. EU L394.

Queeney, Donna S. (1995). *Assessing Needs in Continuing Education: An Essential Tool for Quality Improvement*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (ReNPIO) (2004). Uradni list Republike Slovenije, št. 70/2004, 28. 6. 2004.

Resolucija o nacionalnem razsikovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006-2010 (ReNRRP) (2006). Uradni list RS 3/2006, 10. 1. 2006.

Socio-ekonomska analiza ter analiza potreb po izobraževanju in usposabljanju v tretjem sektorju in družbenem podjetništvu v Sloveniji. Ekonomski inštitut Maribor, Center za razvoj človeških virov. *dostopno na* <http://www.teses.eu/index.php?id=28> (22. 1. 2009)

Strategija ekonomskih migracij: predlog za javno razpravo (2007). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo, Urad za makroekonomske analize in razvoj.

Strategija razvoja Slovenije (2005), Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.

Statistični urad Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve - *Register tujcev*, dostopno na

https://www.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/02_05007_stev_strukt/03_05569_soc_ekon_znac/03_05569_soc_ekon_znac.asp, (23. januar 2009)

Študija obstoječega stanja na področju socialne ekonomije v Sloveniji - s priporočili za pripravo modela uvajanja socialnega podjetništva. Ekonomski inštitut Maribor, Center za razvoj človeških virov. *dostopno na* <http://www.teses.eu/index.php?id=20> (21. 1. 2009)

Veeneman, J. (2006). *Integrating Migrants in the Netherlands: The Role of Education, Employment and the Media.* Prispevek na seminarju strokovnjakov z naslovom: *Integrating migrants in Europe.* Paris, 15-16 Junija 2006.

Vilič, K.T. in drugi (2008). *Poglabljanje strokovnega partnerstva v svetovalnih omrežjih za izobraževanje odraslih pri svetovalnih središčih za izobraževanje odraslih v letih 2008 in 2009.* Interno delovno gradivo pripravljeno na ACS.

Vrečer, Natalija (2004). *Etničnost, integracija in civilna družba: prisilni migranti v Sloveniji,* v: *Razprave in Gradivo 45,* Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 256-272.

Vrečer, Natalija (2007). *Integracija kot človekova pravica: prisilni migranti iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji,* Ljubljana: ZRC SAZU in Andragoški center Republike Slovenije.

ZLUS (2008). *Neformalno učenje ranljivih skupin,* Zbornik tematske konference.

Pomembnejši zakoni in dokumenti za področje integracije tujcev

Slovenski

Zakon o izobraževanju odraslih (UL RS 110/2006, prečiščeno besedilo).

Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010,

Ur.l. RS 70/2004.

Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji. Ministrstvo za šolstvo in šport. Ljubljana, julij 2007.

Program vladnih reform za uresničevanje lizbonskih ciljev(III B.2.1. Spodbujanje razvoja človeških virov in vseživljenjskega učenja; B.2.2. Prilagodljivi sistemi izobraževanja in usposabljanja; III D.2.1. Spodbujanje prožnosti, prilagodljivosti in mobilnosti na trgu dela). Vlada R Slovenije, 2006.

Strategija razvoja Slovenije. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. Ljubljana, 2005.

Operativni program razvoja človeških virov 2007 - 2013 (4. razvojna prioriteta, 4.1. prednostna usmeritev spodbujanja socialnega vključevanja in boja proti diskriminaciji na trgu dela).

http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr/srp.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/Programski_dokumenti/OP-ESS-POTRJENO_21_11_07.pdf

Resolucija o migracijski politiki (Ur.l. RS, št. 40/1999 in Ur.l. RS 106/2002, 14.5.1999).

Zakon o azilu (Ur.l. RS 134/2003, 30.12.2003, 28.11.2003).

Zakon o začasnem zatočišču, novela iz leta 2002 (integracija beguncev iz BiH, (Ur.l. RS 67/2002, 26.07.2002).

Uredba o pravicah in dolžnostih beguncev (Ur.l. RS 33/2004, Ur.l. RS št 67/ 2008, 4.7.2008).

Zakon o tujcih (dopolnjen Ur.l. RS 107/2006, 29.9.2006).

Uredba o integraciji tujcev (Ur.l. RS 65/2008, 30.6.2008).

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Ur.l. RS 76/2007, 24.8.2007, 24.8.2007).

Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno, (Ur.l. RS št. 12/2007, 12.2.2007).

Večletni program Slovenije za integracijo tujcev za obdobje 2007-2013, letni program 2007 in 2008, potrjen na Evropski komisiji, 1.12.2008.

Navodilo za obdelavo in posredovanje podatkov o tujcih, ki se zaposlijo in delajo na ozemlju RS (Ur.l. RS 83/2008, 22.8.2008).

Pravilnik o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev (Ur.l. RS št. 37/2008, 15.4.2008).

Evropski

Evropski sklad za vključevanje državljanov tretjih držav za obdobje 2007-2013, EU L 168/18, 28.6.2007.

Council of the European Union, (European Commission, 2002): The concrete future objectives of education and training system, EDUC 23, 5980/01.

Lifelong Learning, policy brief. Organisation for Economic Co-operation and Development; CEC COM,

»Education & Training 2010« the Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms (2003);

Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010,

(European Commission, 2001): Making a European Area of Lifelong Learning a Reality.

Izobraževanje odraslih: Za učenje ni nikoli prepozno: Priporočila Evropske komisije (sporočilo 1 in 4, str. 10), 2006.

Tampere European Council, 15 and 16 October 1999, Presidency Conclusions.

European Commission, Communication on a Community Immigration Policy, Com (2000) 757 final, Brussels, 22.11.2000.

European Commission, Communication, The Hague Programme: Ten priorities for the next five years, The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice, COM(2005) 184 final.

European Commission, Communication, A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third Country Nationals in the European Union, COM (2005) 389 final, Brussels, 1.9.2005.

The concrete future objectives of education and training system, EDUC 23, 5980/01.

Lizbonska strategija, Evropski svet. Lizbona, marec, 2000.

Memorandum on lifelong learning, Evropska komisija. Bruselj, 2000. (SOC/COM/00/075).

Priloge

Priloga 1: Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo po poklicu in državi državljanstva, Slovenija, tabele

Priloga 2: Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo po državi državljanstva in dejavnosti, Slovenija, tabele

Priloga 1: Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo po poklicu in državi državljanstva, Slovenija, letno

2005												
	Poklic - SKUPAJ	Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	Strokovnjaki	Tehniki in drugi strokovni sodelavci	Uradniki	Poklici za storitve, prodajalci	Kmetovalci, gozdarji, ribiči	Poklici za neindustrijski način dela	Upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci	Poklici za preprosta dela	Vojaški poklici	Nerazvršeni
Država državljanstva - SKUPAJ	7600	243	291	553	45	213	56	2499	340	3322	32	6
DRŽAVE EU	955	95	182	z	23	68	z	132	108	210	32	-
Slovenija	310	41	60	z	17	26	z	42	35	26	32	-
Druge članice EU	645	54	122	74	6	42	-	90	73	184	-	-
Bosna in Hercegovina	2786	15	10	51	z	15	z	1238	103	1308	-	z
Hrvaška	377	17	33	51	10	29	5	z	z	66	-	z
Srbija	2023	42	24	79	5	17	z	666	58	1126	-	z
Ārna gora
Druge evropske države	1344	54	29	240	z	43	z	363	5	603	-	-
NEEVROPSKE DRŽAVE	115	20	13	z	-	41	-	z	z	9	-	-
Neznano
2006												

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

	Poklic - SKUPAJ	Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	Strokovnjaki	Tehniki in drugi strokovni sodelavci	Uradniki	Poklici za storitve, prodajalci	Kmetovalci, gozdarji, ribiči	Poklici za neindustrijski način dela	Upravitelji strojev in naprav, ind. izdelovalci	Poklici za preprosta dela	Vojaški poklici	Nerazvršeni
Država državljanstva - SKUPAJ	11924	487	251	603	60	233	66	4470	690	5042	18	4
DRŽAVE EU	890	81	124	102	23	85	z	124	113	218	z	z
Slovenija	322	32	53	41	13	z	-	34	41	46	z	z
Druge članice EU	568	49	71	61	10	z	z	90	72	172	-	-
Bosna in Hercegovina	5664	75	14	60	19	21	61	2516	274	2624	-	-
Hrvaška	480	34	29	50	9	26	z	139	137	51	z	z
Srbija	2984	141	43	126	5	33	-	1160	144	1332	-	-
Ārna gora
Druge evropske države	1784	127	29	233	z	z	-	531	z	807	-	z
NEEVROPSKE DRŽAVE	122	29	12	32	z	z	-	-	z	10	-	-
Neznano
2007												
	Poklic - SKUPAJ	Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	Strokovnjaki	Tehniki in drugi strokovni sodelavci	Uradniki	Poklici za storitve, prodajalci	Kmetovalci, gozdarji, ribiči	Poklici za neindustrijski način dela	Upravitelji strojev in naprav, ind. izdelovalci	Poklici za preprosta dela	Vojaški poklici	Nerazvršeni
Država državljanstva - SKUPAJ	19666	607	363	802	73	339	82	8113	1556	7702	18	11
DRŽAVE EU	1679	93	171	126	32	98	z	207	202	730	z	-
Slovenija	274	z	60	33	z	26	-	23	31	37	z	-

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Druge članice EU	1405	z	111	93	z	72	z	184	171	693	-	-
Bosna in Hercegovina	9846	91	20	177	z	46	70	5023	757	3641	-	z
Hrvaška	675	38	57	91	10	z	z	156	193	101	-	z
Srbija	4605	221	z	137	8	38	z	1865	328	1949	-	z
Ārna gora	38	z	-	4	z	z	-	z	z	z	-	-
Druge evropske države	2601	123	40	214	z	64	z	848	70	1233	-	-
NEEVROPSKE DRŹAVE	215	39	19	53	z	68	-	z	z	27	-	-
Neznano	7	-	z	-	-	z	-	z	z	z	-	-

Vir: Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva, Ministrstvo za notranje zadeve - Register tujcev, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva. Dostopno na: https://www.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0556904S&ti=Delovno+aktivno+prebivalstvo+po+poklicu+in+dr%9Eavi+roistva%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/02_05007_stev_strukt/03_05569_soc_ekon_znac/&lang=2

Priloga 2: Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo po državi državljanstva in dejavnosti, Slovenija, letno

Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo 2005

	SKUPAJ	DRŽAVE EU	Slovenija	Druge države EU	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Srbija	Ārna gora	Druge evr. države	NEEVROPSKE DRŽAVE
Dejavnost - SKUPAJ	7600	955	310	645	2786	377	2023	...	1344	115
A in B Kmetijstvo, lov, gozdarstvo in ribolov	72	z	z	z	54	z	z	...	z	-
C Rudarstvo	z	-	-	-	z	z	z	...	-	-
D Predelovalne dejavnosti	689	161	z	118	272	87	115	...	51	z
E Oskrba z elektriko, plinom, vodo	-	-	-	-	-	-	-	...	-	-
F Gradbeništvo	4849	206	38	168	2134	86	1569	...	850	4
G Trgovina, popravila motornih vozil	426	99	41	58	71	33	123	...	81	19
H Gostinstvo	309	76	20	56	11	23	16	...	143	40
I Promet, skladišćenje, zveze	333	102	22	80	109	49	63	...	z	z
J Finanēno posredništvo	z	9	z	5	-	z	z	...	-	-
K Nepremiēnine, najem, poslovne storitve	431	101	42	59	102	27	58	...	125	18

L Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	52	52	z	z	-	-	-	...	-	-
M Izobraževanje	82	62	21	41	-	6	4	...	4	6
N Zdravstvo, socialno varstvo	68	26	13	13	4	20	5	...	9	4
O Druge javne, skupne in osebne storitve	226	56	13	43	20	35	49	...	47	19
P Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	49	z	-	z	z	5	11	...	23	-
Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo 2006										
	SKUPAJ	DRŽAVE EU	Slovenija	Druge države EU	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Srbija	Ārna gora	Druge evr. države	NEEVROPSKE DRŽAVE
Dejavnost - SKUPAJ	11924	890	322	568	5664	480	2984	...	1784	122
A in B Kmetijstvo, lov, gozdarstvo in ribolov	110	3	z	z	99	z	z	...	4	z
C Rudarstvo	-	-	-	-	-	-	-	...	-	-
D Predelovalne dejavnosti	1270	149	50	99	694	127	189	...	107	4
E Oskrba z elektriko, plinom, vodo	12	-	-	-	-	12	-	...	-	-
F Gradbeništvo	7882	152	30	122	4174	105	2254	...	1191	6
G Trgovina, popravila motornih vozil	668	109	45	64	209	30	234	...	71	15
H Gostinstvo	394	86	23	63	52	21	29	...	170	36

I Promet, skladiščenje, zveze	568	108	33	75	220	103	118	...	16	3
J Finančno posredništvo	12	7	z	z	-	-	z	...	-	z
K Nepremičnine, najem, poslovne storitve	576	125	59	66	186	32	77	...	149	7
L Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	35	35	35	-	-	-	-	...	-	-
M Izobraževanje	62	43	16	27	z	4	z	...	6	6
N Zdravstvo, socialno varstvo	82	22	12	10	3	13	34	...	7	3
O Druge javne, skupne in osebne storitve	224	51	15	36	22	27	42	...	44	38
P Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	29	-	-	-	z	z	z	...	19	-

Priseljeno delovno aktivno prebivalstvo 2007

	SKUPAJ	DRŽAVE EU	Slovenija	Druge države EU	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Srbija	Ārna gora	Druge evr. države	NEEVROPSKE DRŽAVE
Dejavnost - SKUPAJ	19666	1679	274	1405	9846	675	4605	38	2601	215
A in B Kmetijstvo, lov, gozdarstvo in ribolov	127	z	z	z	105	7	8	-	z	-
C Rudarstvo	4	-	-	-	z	z	-	-	z	-
D Predelovalne dejavnosti	2507	358	45	313	1406	130	458	15	130	z
E Oskrba z elektriko, plinom, vodo	10	z	z	-	-	z	z	-	-	-

F Gradbeništvo	12575	428	20	408	6791	147	3389	12	1801	z
G Trgovina, popravila motornih vozil	919	112	46	66	364	57	223	z	128	z
H Gostinstvo	503	110	z	z	88	26	33	z	172	72
I Promet, skladiščenje, zveze	1160	154	26	128	518	158	276	z	48	z
J Finančno posredništvo	15	11	z	z	-	-	-	-	z	z
K Nepremičnine, najem, poslovne storitve	1238	288	41	247	528	56	122	z	219	19
L Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	40	z	z	z	-	-	-	-	z	-
M Izobraževanje	94	58	12	46	z	12	z	-	5	14
N Zdravstvo, socialno varstvo	93	22	9	13	z	23	31	-	9	z
O Druge javne, skupne in osebne storitve	341	88	z	z	28	47	53	z	67	57
P Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	40	7	z	z	11	z	7	-	13	-

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva, Ministrstvo za notranje zadeve - Register tujcev, Statistični register delovno aktivnega prebivalstva, dostopno na:
https://www.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0556903S&ti=Delovno+aktivno+prebivalstvo+po+dr%9Eavi+rojstva+in+dejavnosti%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Dem_s oc/05_prebivalstvo/02_05007_stev_strukt/03_05569_soc_ekon_znac/&lang=2

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education